

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 06516

IDN UN IDISHKAYT IN AMERIKE

A. Golomb

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

א. נאלאמב

אידן און אידישקייט און אמריקע

ארוויסגעבען פון וו. קעלער, וויניפאג

דעם מחבר — א מתנה

די נאנצע הכנסה פון דער בראשׂור אוי באשטייט לטובת
א פאנדר פאר א זשורנאָל פון אידישן אומאָפַּהענְגִּין קולטטור געדאנק

וויניפאג, 1940

דרכֿ "דאָם אַידִישָׁע וּוֹאֶרטָּט"

צואיב דרי זאכז זיינען אונדזערע עלענער
אויסגעלייזט געלאארן פון מצרייט:
ויל זי האבן ניט גענדערט זיינער וועמען,
זיינער שפראן או זיינער איגנטימלעכהייטן.

אנדרה.

א זָרֶט צָם לִיעַנְעָר

פרויינד האבן מיר געוויארט : "אייער שרייבן איין ליט צונגפאסט פאר אמריקע. אמעעריאקאנער אידיש-לייענער האבן ליב א שארפ ווארט, אבער "מוסר" אוון אוזי פיל מוסר, — דאס ניט." הווער קען דאס האבן א ניסטיקן פארגענינגן פון איזויפיל מוסר?..." איר מותז זיך צופאנס צו אונדזער אמער ריאקאנער געשמאך..." א"ו.

דרעלוביך איד זיך דא עפעם איזיפוצקלערן : איד שרייב ניט כדיע עמייצן צו פארשאפען א וואסער עס איין פארגענינגן. אוון ואלן דיב וואס זוכן איין ליעיד-נען צו פארזויילן זיך, בעסער מיין שרייבן ניט ליענערן. דאס שרייבן אוון דאס ליענערן צום פארזויילן אוון פארזויילן זיך איין איזו פרינציג ניט אנט דערש ווי דאס קויפן אוון פארקופן א שעה פארגענינגן בי א גלעול ביר, בי א קארטז-טישל, בי א דושאזרקאבער אדרער בי א מענטשן וואס פארקופט שעהנוויזו "פאר אייער פארגענינגן" זיין גות, זיין נשמה, זיין מoil, זיין פען... איזו שרייבן, ווי איד פארשטי עס, איין פאראן א ווילן אומצופאר מולירן נעדןקען וואס מאטערן די נשמה, איין פאראן א שטרעבענג צו שאפען א וועלט-רבאנעם, אוון פאראן א ווילן קלאר צו מאכון זיך דיב ווען פון לעבן פארן כלל אוון פארן יהיד. גוט אדרער שלעכט, ריכטיך אדרער ניט, — אבער א שטרעבענג צו דעם מוז זיין. זאלן מיין שרייבן ליענערן די וואס זוכן צו געד פינען אט דאס אין געשראבעגענעם ווארט. פאר זיין וועט דער "מוסר" זיין ניט קיין מוסר, נאר און אויפערקן וואנדן, וואס מוז געהוילט ווען.

פאראן איין תנ"ך א מעשה : מען האט געדראפט ניט זיין ראטעווען דאס פאלק. געקומען זייןען טוינטער אוון צענדיילקר טויזנטער. האט מען פון זיין אפגנקליבן געציילטער דריי הונדרט, דיב, וואס קענען זיך מאכון אביסעלע אומבאקוועם צלייב א פרנציג, דיב וואס זוכן ניט דאס אגעגעגעמעע... דיב וואס טראקטן וועגן גורל פון אידישן לעבן וועלן מוזו קומען צו דעם אפקטביב. זאלן די פארזויילונג-זוכער זוכן זיינער באדרארף וואו זיין ווילן. זאלן בליבון די זיין-זיך, די געציילטער, וואס פאר זיין אידיש ווארט ניט קיין פאר זוילונג, נאר דאס לעבן אוון די זאג פארן לעבן. זאלן זיינער צאל זיין זיין קנאפ. "זיט די דריי הונדרט וועט איר געדאטוואוועט ווען."

מען האט מיר ווירער געוזנט : איר זיין צו ווינוויך באקאנט מיטן אידישן לעבן איין אמריקע. איר האט ניט גענומען איין אקט די פאקטישע אוון אבעקטוווע לענשב-באדינונגנונג, די אבעקטיווע דרייסנדיקע פاكتאָר... אט די זינד נעם איד אויף זיך. מען האט בי אונדו צופיל אקט געליגט אויף די דרייסנדיקע פاكتאָר און באדינונגנונג און כמעט נאר קיין אקט ניט געליגט אויה די אינטווינוינקסט עס-אציאָל-פֿסְיכָּלָאָגָּוּש אַיְגָּנָּשָׁפָּטָּן פון פאלק, וואס געפינט זיך איין די דרייסנדיקע, סאציאל-פֿסְיכָּלָאָגָּוּש אַיְגָּנָּשָׁפָּטָּן פאלק, באדינונגנונג. אוון זיין, די אינטווינוינקסט פاكتאָר, ניט די דרייסנדיקע, זיין נען די מאסניביקע. דוקא זיין.

די ביאלאגניע וויסם הינט, או ניט די דרויסנדיקע לעבענס באדרינונגגען, די אוווי גערופגען בענטאטיפישע פאקטארן ביילדי אוייס דאס בלײַבנדיקע געד שטאלט פון באשעפניש, נאָר דוקאָ די אינעועניכטשע, אַרגאנישע, גערושנֿ טע גענטאטיפישע איינגענסאָפטן, זי נוצן אוייס די דרויסנדיקע פאקטארן איז זיער ריבטונג. איזן זעלביבן ואָסער לֻעְבָּן העכט אָזֶן קָאָרְפָּן, מושלען אָזֶן אַינְסָעְקָטָן, אָזֶן יַעֲטּוֹידָעָר נַעַצְתָּ אָזֶן די זעלביבָּן פאקטארן אַנדְרָעָשׂ, לְוִיט זַיְנָע גַּעֲרִישָׁנְטָע אַיְגַּנְשָׁאָפָּטָן, לְוִיט זַיְנָא אַיְגַּנְשָׁאָרָעָנְדָר נָאָטוֹר. אַיזן זעלביבָּן אַרט וּאֲקָסָט וּוַיְיַזֵּן אָזֶן וּוְילְדָעָן קְרִיטָעָכָר, בַּיְדָע גַּעַצְנָה אָזֶן די זעלביבָּן קְלִיְּבָּן אַפְּ דָּאָס וּאַסְּפָּאָסְט צַו זַיְעָר נָאָטוֹר. נַיְמָט אַנדְרָעָשׂ אַיזֶן דָּאָס אַוְידָן אַיזֶן דָּעַם סָאַצְיָאָלְן לֻעְבָּן פָּוּן מַעַנְטָשָׂן אָזֶן פָּעַלְעָן קָעָר. אַיזֶן זעלביבָּן לְאָנֶר מִיט די זעלביבָּן סָאַצְיָאָלְעָקָאנְאָמִישׁ אָזֶן פָּאַלְעִיטִיְּשׁ עַשׂ פָּאַקְטָאָרָן לֻעְבָּן פָּאַרְשִׁיְּדָעָנָע פָּעַלְעָר. אַוְיְבָּנְאָוִיפִּיךְ, "פָּעַנְאַלְאָגָנִישׁ" קָעָר נַעַן זַיְיָ אַיְסָזָעָן עַנְלָעָר. אַבְּעָר אִיר גַּאנְגָּפָן פָּוּן יַעֲטּוֹידָעָר פָּאַלְעָק בָּוּלְטָעָר די סְפָּעַצִּיפִּישׁ. אַיְגַּנְשָׁאָרָעָנְדָר אַיְגַּנְשָׁאָפָּטָן פָּוּן יַעֲטּוֹידָעָר פָּאַלְעָק בָּאוּזְנָעָר אָזֶן זַיְיָ פִּירָן דָּאָס לֻעְבָּן אָזֶן זַיְיָ גַּוְרָל אָזֶן זַיְעָר רַיבְּטָונְג. אַיזֶן דָּאָס אַיְדִּישָׁע לֻעְבָּן אָזֶן אַמְּעָרִיקָעָן "פָּעַנְאַלְאָגָנִישׁ" אַמְּעָרִיקָאנִישׁ, אַבְּעָר "גַּעַנְאַלְאָגָנִישׁ" אָזֶן דָּאָס אָזֶן אַיְבָּרְחוֹרְוָנָג פָּוּן סְפָּעַצִּיפִּישׁ אַיְדִּישָׁן לֻעְבָּן, דָּעָר אַלְטָעָר אַיְנָהָלָט אָזֶן נַיְעָפָרְמָעָם. אַטְ דָּאָס נַיְטָה דִּי מַעְגְּלָעְקִיְּמָן אַוְידָן אַנְיָעָם מַעְנָשָׂן אָזֶן אַמְּעָרִיקָעָן, וּאַס אָזֶן אַבְּעָר נַיְטָה נַיְיָ אַיְדִּישָׁע פָּרָאָבָּעָלְעָם זַיְד צַו אַרְיָעָטָיו אָזֶן אַגְּרִיפָּוּן די טַעַנְדָּעָנְצָוּן פָּוּן אַיְדִּישָׁן לֻעְבָּן. צּוּמָּאָל נַאֲרָטְפָּעָר וּדי וּאַסְּקָוּן בְּלִיוֹן "פָּעַנְאַלְאָגָנִישׁ". צַי אָזֶן דָּאָס מַיר אָזֶן אַט דָּעָר אַרְבָּעָט גַּעַלְגָּעָן? — דָּאָס וּוּוּסָמְרָאָט נַיְט.

אוּבָּס וּוּלְעָן זַיְיָ אַפְּילָו גַּעַזְיָלְטָע לִיעְנָעָר, וּאַס די אַרְבָּעָט וּוּעָט בֵּי זַיְיָ אַוְיְפָוּעָקָן, גַּעַרְאָנְקָעָן, וְאָרְגָּן פָּאָר אַיְדִּישָׁן מַאְרָגָן, אַפְּאַלְאָגָן עַפְּעָם צַוְּאָ אַיזֶן דָּעָר רַיבְּטָונְג, וּוּעָט דָּעָר שְׁרִיבְּכָעָר זַיְיָ אַבְּרִירְדִּיקָּם, וּוּרְטָעָר, וּוּרְטָעָר פִּירָן נַיְט צַו מַעְשִׁים זַיְנָעָן "דְּכָרִים בְּטָלִים". צַי וּוּלְעָן מַיְנָעָ וּוּרְטָעָר זַיְהָ זַיְיָ אַדוֹיְצָרוֹפָן מַעְשִׁים? — הַלְוָאָ!

פָּרָאָגָמָעָנְטָן פָּוּן דָּעָר אַרְבָּעָט גַּעַזְיָלְטָע לִיעְנָעָר, גַּעַרְדָּעָר קָעָר — פָּוּן 137 אַטְנוֹן אַקְטָאָבָּר, 1939. גַּעַנְצָהָרָהָיִת — אָזֶן "דָּאָס אַיְדִּישָׁע וּוּאַרטָּט", וּוּנְיָפָעָג, אַפְּרִילְמָאי, 1940.

לְכַתְּחִילָה הָאָט די אַרְבָּעָט גַּעַזְיָלְטָע גַּעַזְאָלָט קָוּמָעָן וּיְאַזְגָּאָב צַו אַפְּרִיעָדִיִּיִּתְהָרָר אַזְגָּעָמִינְעָר אַרְבָּעָט "איַידָן אָזֶן אַיְדִּישָׁקִיטִיְּת". אַיזֶן אַבְּעָר יַעַנְעָ אַרְבָּעָט מַיְנָעָ גַּעַלְבָּיְבָּן לְיִנְזָן אָזֶן זַיְלָגָעָר פְּרִוּוֹאָטָן פָּאַלְאָגָן, נַיְט אַחֲרָ — נַיְט אַחֲרָן.

צַוְּלִיב טַעַנְיִשְׁעָ סִכְוָת אָזֶן דָּאָס אַרְטָאָגָרָאָפָּעָן נַיְט די וּאַס אָזֶן אַגְּנָעָנוּמָעָן אַיְוֹאָ אָזֶן וּאַס אַידָהָלָט זַיְ פָּאָר רַיבְּטִיקִיִּיִּת, וּוּנְיָפָעָג, מַאי, 1940.

די טראגעדיעז חורת זיך איבער

געווים וועלן א סדר מילען אן דא איזן קעלן איזן פאראן א טעהו : אוייך "טראגעדיעז" טאר עס ניט קאמבנירט ווערין מיט "אייך איזן אמעריקע". עס זיינען דא גענונג אידישע קבוצים, וואס זיינער טראגעדיעז איזן פאר אלעמען קלאלר — דיטשלאנד, אסטRIA, טשעכיז פוילן . . . קנאפ טראגעדיעז האבן מיר, וואס מיר דארפן נאך צוינזקאמבנירן "טראגעדיעז" מיט "אמעריקאנער אידנטומן"? איזן דאך דא איזן אמעריקה דער שטארקטען, דער גראטער, דער ואקסטען אידישער קבוצ אוף דער וועלט, איזן ער דאך די שטיצע איזן אןלוון פאר אלע אנדערע אידישע קבוצים, צו יונט ציינען זיך הענט איזן בען טנדיקע איזן פון אלייך איזן דער גראר וועלט נאך היילך, נאך שטיצע. — מא צו וואס שרען מיט טראגנישקיט איזן רידין טרייזקען ריד, כל'ז'מון עס איזן נאך גאנזינט טרייזקען ? צוליב וואס איזן מיט ואסערע דרכט ?

אבער יעטווידע טראגעדיעז האט א פראלאג און פילאג — איז אנהויב איזן סוף איזן במעט אלעמאן גיינען איזום די חעלדן פון דער טראגעדיעז בשעתן פראלאג רואיקע איזן נליכלעכע, ניט וויסנדייך, ניט פילדניך, איז אט-אט יאנן זיך איז טראגנישע סיוטאציעס, איז אט שטייטז דיז טראגעדיעז הנטער זיער טיר. יעטווידע טראגעדיעז ואקסטען איזן דאס ערסתער איזן וואס מיר דערזען זיינט. מיר שפירו זיך ניט באציגנס.

איזן איזן דער נאנגע פון דער היסטוריישער טראגעדיעז וואס חורת זיך שווין איזויפליך מאל איבער, וואס מיר "שפילן" זיך שווין דאס וויפלטער מאל איז אונדער געשיבטער, איזן יעטווידע מאל שפילן מיר ניט קיין צונען ריפורט.

אייך פראלאג — לוכטיקע האפענוןגען איזן פרוידיקיט, א שמחה איז גדולה — אט באַלְדַּבָּאלְד וועלן מיר פטרו ווען פון אידישע צרות צו אמען מיט דער סיבֿה פון אידישע צרות. איזן עס קומט דער ערשותער אקט — אויסט ראטונג פון אידישקיות כד פטרו צי ווערנו פון צרות. דעמאט קומט דער צווייטער אקט — איז אידישקיות הערט איזה דאס אידנטומן צו זיין איז אקלטיווער קאַלעקטיוו מיט אַקלעקטיוו כה, ווערנו צעשטוייבטער צעאייניצלע איזן אפייל ווען מיליאנען, ווערנו זיך איז אבקעט צום יאנן איזן צו טרייבן זי א גריינגער שטוויב דורךן זוינט. ערשות איזט, איזן דעם דריש אקט שווין, באָ מערכן איזן דיז טראגעדיע איזן דער פרוילעכער מאושאר גויט אַריבער איזן א היסטוריישן "זיכחה" קלאנ. איזן איזן עפֿלאָג קליננט אונדער אלטער, אלטער צדקה-פושקע "צדקה ציל ממות", עס ניט אדרויס איזה דער סצענען די איבוק אלטער איזן חמיד ניע אידיש טארבע, איזן פון אלע ווינקעלעך קליננט דאס פאַסקודנע לידל : "גיט די טויט איזויפֿת תקריבים, ניט קיין ליידניך ברוטו!" איזן אונטער דעם אַקְמַנְגָּנוּמְנַעַט לויַפְּן איזו. ניט קיין ליידניך פאָלק, ניט אַפְּאלְק איזן פִּין — נאך געסטען, געגטען איזו צעשוראַקען ער זאנען, איז ווי יונען קלינען חיה-לעך. לויַפְּט מען, נישטרט מען וואו אַלאָה, וואו אַשְׁטֵיל ווינקעלעך כד אַנְחֵוּבָּן די שפּוֹל פון דאס ני, פון פרוילעכן פראלאג.

לויפּט מען, קלאנט מען נאך דעם פְּלוּישַׂ-טָאָפּ, בענקט מען נאכּן צו-ויזטן אקט. איזן דער אומגָלִיך גַּרְעָסֶעָר וואס מען כוּן זיין אַיד, זוכט מען פטרו צו ווערנו ניט פון די אידישע צרות, נאך פון אידישקיט . . . איזן איז אידישקיות איזן ניטא קייז איזנטומן איזן איז איזנטומן איזן דער איזר ניט זוכט מיט זיין לאָבען, מיט זיין מאָגן, מיט זיין היינט . . . דרייט זיך דאס רעדלאָע זוידער פון אנהויב, חורת זיך אַיְבָּקען טראגעדיעז אַריבער פון דאס ני

וּוְאַ פִּילְסְּבָּאנְד וּוַיְדַּעַר אָזֶן וּוַיְדַּעַר פָּנוֹ אֲנְהָוִיב. צֵי מִיט הַוִּטְלָעַר, צֵי אָזֶן הַוִּטְלָעַר דַּי אִידְישׁ טְרָאָנְדִּיעַ אָזֶן נִיטַּפּוֹ אִם גַּשְׁאָפּוֹן גַּעַוָּאָזֶן. עֶרְאִין בְּלִיוֹזֶן דַּעַר וּוַינְטֶן זָוָס וּוַאְרְפְּט אָסֶם דַּעַם בּוֹסֶם, וּוָסֶם אָזֶן אִינְגּוּעָנִיק — דָּרוֹכֶן גַּעַפּוֹילְטֶן.

וַיַּיְדַּעַן אָזֶן אִירְאָרְפָּע אִיצְטָמֶן אַיְזָן פִּיעַר צָוְוִי אִידְנְטוּמוֹס (נִיטַּפּוֹן דַּי פָּאָר לִיטְיַעַש גַּרְעַנְיִצְן פָּנוֹ מְדִינְוֹת מִיטַּוֹן אִירַדְאָד). הָאָט אַוְיָנְס אָזֶן זַיְזַי לְעַבּוֹן זַיְד אַנְגַּעַטְשְׁטָרָעַגְטַּץ צַו בְּוַיְעַן אָזֶן שָׁאָפּוֹן, צַו פָּאָרְוִיכְבָּרָעַן זַיְזַי אִידְישְׁקִיטִים. אָזֶן וּוָסֶם עַס וּוּטֶן זַיְן דַּעַר גּוֹרְלָפָן צַו וּמְעַמְּן זַיְד וּוּעַדְנוֹן, יְוֹרְשִׁים וּוּמְעַמְּן אִיבְּכְּרָצִים הָאָט עַס גַּשְׁאָפּוֹן, יְוֹרְשִׁים צַו וּמְעַמְּן זַיְד וּוּעַדְנוֹן שְׂטָאָרְבָּנְדִּיק, דָּסֶם הַאָבָּוֹן זַיְ אָונְדוֹן גַּעַבְּנוֹזָאנְט צַו לְעַבּוֹן, צַו לְעַבּוֹן בַּיּוֹ אַוִּיפֶּ אַיְבִּיסֶּן).

(בִּיאַלִּיךְ — י. י. שְׂוֹאָרָץ).

אָזֶן דָּסֶם צָוְוִיְּטָע אִידְנְטוּמוֹס? דָּסֶם רִיְּכָע אָזֶן פְּרִיּוֹע, דָּסֶם גַּבְּרִילְדְּעַט, הַוִּיךְ קָוְלְטוּרָעַלְעַ אָזֶן עַמְּאַנְצִיפְּרִיטָע. — אָט דָּסֶם אִידְנְטוּמוֹס הָאָט דָּרְכְּגַּעַטְמָאָכְטַּע אַלְעַ אַקְטָן פָּנוֹ שְׁפִּילַ. דַּי טְרָאָנְדִּיעַ הָאָט זַיְד אַנְגַּעַטְשְׁטָרָעַגְטַּץ דַּעַם פְּרִיְּדִיקִין פְּרָאַלְאָגֶן פָּנוֹ עַמְּאַנְסִיפְּאָצִיעַ אָזֶן, אָט, זַיְטַן, זַיְגַּט. מִיטַּ אִידְישׁ סָלָאָנְעַן אָזֶן גַּלְיְקְלָעַכְעַ גַּעַמְּשְׁטָע שִׂידְכִּים אָזֶן פָּאָפְּרָעַנְעַ גַּלְיְיכְעַ רָעַטְטַן. הָאָט אִירַדְאָצְטִים אַיְזָן דָּסֶם גַּשְׁאָפּוֹן, אַלְעַן גַּבְּבוֹיט בְּרִיקָן צַו אַנְטְּלוֹפִּוֹן פָּנוֹ אִידְישְׁקִיטִים, פָּנוֹ אַדְּוֹן, פָּנוֹ "גַּעַטְאָ", אַלְעַן גַּעַשְׁמִידְט דַּי טְרָעַפּוֹ צֻוּם "גַּלְאָנְצִיקְוָן פָּאַלְאָגֶן" פָּנוֹ דַּעַר הַעַרְבָּה שְׁנִידְקָהּ נָאָצִיעַ, צַו דַּעַר קָוְלְטוֹרָפָן "וּוְעַלְתָּ פָּאַלְקָ". הָאָט מְעַן הַוְּנְדָרָעַט פְּפִצְיָים יָאָר טָאָנְצְנְדָרִיךְ אָזֶן זַיְגְּנָעַנְדִּיךְ זַיְרָגְּטָרָאָגְּן מִיטַּ פְּרִיּוֹד, זַיְיָ פָּלָאָמָּם, פָּנוֹ דַּעַר "גַּעַטְאָ" אַיְזָן דַּעַר "גַּרְוִיסְעָר וּוּעַלְתָּ" אַרְיוֹן, פָּנוֹ "קְלִינְעָם", אַרְיְמָעָן אַיְדִּישָׁן גַּעַסְעָלָעָ" אַיְזָן דִּירְיכָן אָזֶן שִׁינְעָנָם גַּרְוִיסְאָרְטִיקָן לְעַבּוֹן "אַרְיוֹן, אָזֶן אַיְצָט שְׁטִיעָן זַיְיָ נְקָעַתָּע אָזֶן אִינְזָאָמָּעָן אִידְישְׁקִיטִי, וּוָסֶם זַיְיָ הַאָבָּוֹן אַוּוּקְגַּשְׁלִידָרָט, אָזֶן פְּרָעַמְדָר אַקְלְטוֹרָה, פָּנוֹ זַוְּאָנְעַן מְעַן הָאָט זַיְיָ אַרְיוֹסָט גַּעַשְׁלִידָרָט, בָּאַשְׁפִּיגְעַנְעַ אָזֶן בָּאַטְרִיבְעַנְעַ, אָזֶן אַיְינְגָן אָזֶן פְּרָעַמְדָס, אָזֶן גַּנְאָט אָזֶן הָאָרְצָן אָזֶן וּוּמְעַן צַו גַּלְוִוִּיבָן, אָזֶן אַפְּרִיךְ אָזֶן וּוּמְעַן צַו דִּינְעָן. קָאָנְעַן זַיְיָ אַפְּילְוָן קִוְּין "שְׁפָדָחְמָתָךְ" נִיטַּ זָאָנוֹ, נִיטַּ אַוְיְסְיְלָטָן זַיְד פָּנוֹ נָאָנְזָוָן הָאָרְצָן. הַאָבָּוֹן זַיְיָ קִוְּין אִידְישְׁקִיטִים בֵּין אַיְצָט נִיטַּ גַּשְׁאָפּוֹן, קָאָנְעַן זַיְיָ אַיְצָט בְּלִיוֹזֶן וּבְנִוְן עַרְגָּנִיךְ אָפְּרִיךְ, וּוָסֶם וּמְעַט נָאָר לְאָזֶן אַפְּשָׁמְדוֹן זַיְד צֵי מִיטַּ אַגְּלָה צֵי אָזֶן אַגְּלָה. דָּסֶם אַלְעַ, וּוָסֶם עַס אַיְזָן פָּאָרְכְּלִיבָּן פָּנוֹ אַמְּאָלָן, אַיְזָן פָּרָאַלְאָגָן, אַזְּוִי גַּלְיְקְלָעַכְעַ אִידְנְטוּמוֹס. אָזֶן פָּאָרְוּוֹסָם? — וּוּיְוָיל אָזֶן אִידְנְטוּמוֹס, אַיְדִּישְׁעָר קִיבְּחָן אָזֶן אַקְטִיוּוֹר אִי דִּי שְׁקִיְּטָן אָזֶן אַגְּשָׁטָרְבָּעָנָר. וְאָלְעַן טְוִיטָע עַפְּסָקָן שָׁאָפּוֹן? אָזֶן טְוִיטָע אִידְישְׁרָאָל, אָזֶן אַגְּשָׁטָרְבָּעָנָר אִי "קְלָלְטוֹרָה". זַיְיָנְעַן גַּעַבְּלִיבָּן לְעַבּוֹן אִידְזָן — לְעַבְּדָרְקִעְטָמְצָבָותָן אָזֶן טְוִיטָע אִידְישְׁקִיטִים. דָּסֶם גָּאָר.

אָזֶן אַוִּיפֶּ וּוּאָסְפָּרָוּן פָּנוֹ דַּי צָוְוִי וּוּנְעַן לְיַוְּנָט דַּעַר גּוֹרְלָפָן אַמְּעָרִיקָאנְעָר אִידְנְטוּמוֹס? אַיְזָן וּוּעַלְכָּן אַקְטָמָן דַּעַר אִיְזְבִּיקָעָר טְרָאָנְדִּיעַ הַאָלָט מִיר אַיְצָטָעָר?

לְאַמְּרִיר זַעַן!

— 2 —

פְּרִיְּלָעְכְּבִּיטִים אָזֶן פְּרִיּוֹד

נָאָר אַוִּיפֶּ יְעַנְעַר זִוְּטִים וּוּזְעַן אִידַּ בֵּין גַּעֲוֹוֹן, פְּלָעַנְט זַיְד מִיר שְׁטָעַלְוַן אִפְּרָאָגָן: עַס קוּמוֹעַ אָפְּט אַמְּעָרִיקָאנְעָר קִוְּין אַרְזִיּוֹשְׁרָאָל, קִוְּין זַיְלָנְגָעַן אַנְשָׁעַפְּט אַבְּוּסָל מְוֹט, נִיְּסְטִיקָעַ עַנְעַרְגִּיעַ. עַפְּעַס אַקְנָהָה, פְּלָעַג אִידַּ זַעַן, בְּרַעַנְט אָזֶן זַיְעַרְעָאָע אַזְּוִיּוֹגָן. זַיְיָ, דַּי אַמְּעָרִיקָאנְנָה, פְּרִיּוֹד אַיְזְבִּיקָעָר אִידְזָן פָּנוֹ אַזְּוִיּוֹגָן. פְּלָעַג אַידַּ נִיטַּ דַּי גְּדָרְיָקְטָמָן, דַּי גְּעַרְדְּפָטָע אִידְזָן פָּנוֹ אַזְּוִיּוֹגָן. פְּלָעַג אַידַּ נִיטַּ דַּי אַרְיְמָג, דַּי גְּעַרְדְּיָקְטָמָן, דַּי גְּעַרְדְּפָטָע אִידְזָן פָּנוֹ אַזְּוִיּוֹגָן. פְּאַרְשְׁטִיּוֹן! וּוּרְעַר אָזֶן וּוּזְעַן לְאָזָט נִיטַּ זַיְיָ אִטְּ דַּי גְּטָעָה, הָאַרְצִיקָעַ אַמְּעָרִיקָאנְעָר

איידן אנטוינקלען אוון פאנאנדרברבויען א אידישקייט רוייכער אוון טיפער אוון שענער? אוין די מוט. די עקשנות בלוייז מעגלעה, וואו מען דרייקט, וואו מען פלאגט? פלאגען די אמריקאנער געםט שלגנגן מיט ליבטנדיקע אוינון די דערשיינונגנען פון אידיישן קלטער לאבען. פלאגעט מען כי זיין בעטן — "דרער ציילט ווי איר אוין אמריקע לעבט דארטן", — פלאגעט אַוְאַלְכָּו אַוְהָ ווי אַרְאֶפְּאָוִוָּן. פלאגע אַיך עַם נִיט פֿאָרְשְׁטִין. בֵּין אַיך אַרְבָּעָהעָפָּאָרָן דַּעַם אַטְּ אַנְטִיךְ, גַּזְוַעַן אַשְׁטִיקְלָעַן פּוֹן אַמְּרִיךְ אַוְן — אַיך האָבְּ פֿאָרְשְׁטָאָנָעַן דַּעַם פֿוֹרְוָשׂ" פֿרְצָעַס אַמְּשָׁה.

פאראן בַּיִּ פֿרְצָעַס פֿאָלְקְמְטִיםְלָעַבְעַן גַּעֲשִׁיכְטָעַן דַּעַר בַּעַל שֵׁם פֿירְט אַוְסָּא אַשְׁדּוֹךְ". דַּעַר דִּיטְּוּשְׁוּשֶׁר אַרְיְשְׁעַר בַּעַל צְדָקָה דַּעַר גַּתְּהָרְצִיכְעַר אַיד אַיז רַיְיךְ, אַכְּבָּר אַיז טִיפְּוּן אַיְבְּוּקָן אָוּמָעַט, עַר אַוְן זַיְן מִשְׁפָּחָה: דָּאמָס קִינְד זַיְעָרָם, די טַאָכְטָעָר קָאָן קִיְּוּן שִׁידּוֹר נִיט טָאוֹן אַוְן קִיְּוּן גַּלוּבָן אַיז גַּנוּשׁ אַידְּשִׁיקְיָיט אַיז אַזְּוּדָק נִיטְאָן... בְּלוֹזָן טְרוּעָר, עַצְבּוֹת. בֵּין דַּעַר אַרְיְמָעַר נִיעָה דַּעַר גָּלוֹת אַפְּרִיכְטָעַן, וְאָסָם האָט זַיְן וַיְיְכָרְקִיטָן נִיט פּוֹן זַיְן גַּעַלְטָן! פֿאָרָן גַּיְיט אַיְבָּעָר דַּעַר וּוּלְטָט מִיטָּדָעַם טִיפְּוּן גַּלוּבָן אַיז זַיְן לִיבָּן נִאמְעָן" — וְאָסָם גַּיְיט אַיְבָּעָר דַּעַר וּלְטָט מִיטָּדָעַם טִיפְּוּן אַטְּרִיכְסָטָן, אַגְּלוּבָן אַוְן אַזְּ אַזְּיסָרְגָּוָן. — אַיך האָבְּ קִינְמָאָל נִיט גַּעוֹאָסָט דַּעַם טִיפְּעָרָן זַיְן פּוֹן דַּעַר מִעְשָׁה: פֿרְצָעַס אַמְּשָׁה אַז אַטְּפָּעָר אַידְּרִיעָן... דָּא, צַוְּשָׁן די אַמְּרִיךְאַנְעָר אַיְידָן האָט אַיך פֿאָרְשְׁטָאָנָעַן דַּעַה.

אמְּרִיךְאַנְעָר אַיְידָן זַוְּן זַיךְ צַוְּ פֿאָרְוּוֹיְלָן. זַיְן זַיְצָן אַיז עַצְבּוֹת. עַם קִומְטָן אַרְעָדָנָעָר, דָּאָרָה עַר פֿאָרְוּוֹיְלָן, פֿרְיוּלָעָד מַאְכָן, פֿאָרְשְׁאָפְּוּן "גִּיסְטִיכְוָן פֿאָרְגְּעָנָגָן" (אוֹזָא סְפָּעִיצְּעַלְעַר טְרָמִין). וּוּלְטָט אַיר עַפְּעָס שָׁאָפָּן צַוְּגָרִיטָן אַ פֿרְאָגְרָם, אַ טְּיִ, עַפְּעָס גַּעַשְׁמָקָעָרָס פּוֹן טְיִ. אַיר דָּאָרָפְּט פֿאָרְוּוֹיְלָן. שָׁוּלָן דָּאָרָפְּן פּוֹן זַיְעָר קַנְּפָעָר צִימָט אַפְּרִיכְסָטָן אוֹיְפָּה קָאנְצְעָרָטָן. קִומְטָן צַוְּ פֿאָרְוּוֹיְלָן אַ שְׁרִיבְעָה, מַאְכָט מַעַן אַקְּלָתְבָּנָה. — טָאָן וְאָל עַר נִיט רַיְיךְ סָה, וְאָל מַעַן פּוֹן אַים נִיט פֿאָרְלִיוּיְלָעָנָה קִיְּוּן סָה. וְאָל זַיְן אַ פֿרְאָגְרָם" — אַ גַּרְינְגָּרָן. אַ פֿאָרְוּוֹיְלָן, אַזְּ אַזְּיסָרְגָּוָן. דָּאָרָה מַעַן אַ פֿאָרְוּוֹיְלָן. אַזְּ אַזְּ זַיְעָר קָאנְצְעָרָטָן, קָאָרטָן זַיְעָרָן נִיט טְוִרָּה. אַכְּבָּר טְעַנְּיָן אַזְּ קָאָרטָן. נִיט קִיְּוּן עַבְּרָה צַוְּ טְאָאנְצָן, קָאָרטָן זַיְעָרָן נִיט טְוִרָּה. אַכְּבָּר וְאַזְּ עַס וּוּרְטָמָן אַזְּ אַנְהָאָלָט אַזְּ לְאַבָּן דַּעַמְּאָלָט אַזְּ שָׁוֹן זַיְעָרָן אַנְדְּרָעָשָׂ: וְוַיְיָן צֻמָּסָר אַזְּ אַמְּצָוָה, — שְׁכָרָת אַזְּ — אַזְּ אַוְמְגָלִיק. אַ לְאַבָּן פֿאָרְוּוֹיְלָן זַיךְ מִיטָּ טְעַנְּיָן אַזְּ קָאָרטָן — דָּא אַזְּ שָׁוֹן זַיְעָרָן פֿאָרָאָן טְרָאָגִישָׂם.

עַפְּעָס אַזְּ אַזְּ אַמְּרִיךְאַעֲבָן בַּיִּ די אַיְידָן פֿאָרָאָן אַ קְּוָלְטָן פְּ אַ רְוּוֹ יִלְּן. זַיְן דָּאָרָפְּן זַיךְ פֿאָרְוּוֹיְלָן, מַעַן דָּאָרָה זַיְיָ אַמְּוֹרְוִוָּן, אַלְץ וְאַזְּסָּא מַעַן טְוַט דָּאָרָה פֿאָרְוּוֹיְלָן. פּוֹן קָאָרטָן בַּיִּ גַּרְוִיסְעַן נַאֲצִיאָנָאָלָעָ אַרְבָּעָטָן — אַלְץ דָּאָרָה פֿאָרְוּוֹיְלָן אַזְּוּי אַדְּרָעָר אַנְדְּרָשָׂ. אַטְּ דַּעַר קְוָלְטָן גַּעַמְטָן זַיךְ פּוֹן טְיִפְּעָה, טְיִפְּעָה גִּיסְטִיכְוָר אַזְּ מַעַט יִקְּיִיְמָן. עַס אַזְּיָא נִיטְאָן קִיְּוּן אַרְגְּאָנִישָׂעָ פְּרִידָר, מַוְן מַעַן בְּרָעָנָגָן גַּעֲקִינְסְטָלְטָעָן, גַּעֲמָאָכְטָעָן פְּ רִיְּלָן עַכְּבָּר אַזְּ. אַיך בַּיִּ אַנְוּמָלָט גַּעַוּוֹן אַוְהָ אַ פֿאָרְוּוֹיְלָן גַּונְגָּן אַזְּ אַ פֿרְיוּוֹאָטָן הוּוּוֹן. לְאַבָּן מַוְיד אַזְּ גַּעַוּסָן אַ פֿרְיוּיָן אַזְּ הָאָט מִיר דַּעְרְצִילְטָן אַירָעָ צְרוֹת אַזְּ שְׁוּרְיוֹקִיטָן, זַואָס זַיְיָ הָאָט מִיט אַירָעָ צְווּיָּיִנְדָּר. אַזְּ אַזְּ צִימְעָר הָאָבָּן צְווּיָּיִנְדָּלָעָן זַיךְ פֿרְיוּלָעָד גַּעֲמָאָכָט, מִיט אַלְמָעָן גַּעֲמָרְגָּעָן, גַּעַגְגָּעָן, גַּעֲטָאָנָצָט, גַּעֲלָאָכָט אַזְּיָא פֿוֹן, פֿאָרְקְלָנָגָן דָּאָס הוּוּוֹן. אַזְּ קָאָנוּ גַּעַטְרָאָכָט: וְוי גַּלְיְלָעָה וְאַלְטָמָן דַּי צְווּיָּיִנְדָּלָעָן גַּעַוּוֹן וְזַיְיָ קָאָנוּ גַּעַטְרָאָכָט בַּיִּטְוּן זַיְעָר פְּ רִיְּלָן עַכְּבָּר אַזְּ, זַיְעָר לְאַכְּן אַוְהָ דַּי צְרוֹת פּוֹן אַטְּ דַּעַר מַוְטָּעָר... וְלֹעֵד זַאְגָּט עַס, אַזְּ דָּאָס גַּלְיכָס לְאַבָּן אַזְּ פֿאָרְוּוֹיְלָן זַיךְ.

זיוון פריילעדר ? — דאס איז געווען דער לאזונג פון אונטערגויינדיין, דע-
נראדרטן. דעפענעריטו רוים : "ברויט און פארווילונג". ניין און ניין !
דאס גליק אין לאבען איז האבען : צער, שרעק און יסורים פון שאפּן, מלוּם,
פארלאנָג, ציטער, האבענוּג. וויעוּ פון שאפּן זיינען פֿרײַד פון שאפּן. דאס
גליק פון מענטשן זיינען קינדרער, פֿזְוִישׁע און גיסטיקע. האבן און האדע-
ז�וּן קנדער, אידיען, אידעלאָן, אויפּטוען — אט דאס גליק איז נארנִיט
לאכּובּיךְ-פֿרײַלֶעֶד ! "זיוון מיט טרערן" — אט די טרערן פון זיוון —
בלזיוּן זיַּה קאנען ברענגען גוואָן פון שנידּוּן.

א לֵידּוּק לָעֵבּוּן, אַלְעֵבּוּן אוֹ שָׂאָפּוּן, אַלְעֵבּוּן אָנוֹ האבענוּג אָוּףּ פֿרײַדְיקָן
שְׁנִיטּוּן — אוֹאַ לָעֵבּוּן אָיז דּוֹדָאָן דּוֹדָר טְרָאָנִישׁ. טְרָוּירָק — אוֹאַ לָעֵבּוּן פָּוּן
אַיבּעָנָעָלְטָרָטָעָא אַיְנוֹזָאָמָעָא מִידּוֹלְעָדָקָן גַּעֲמָאָכָטָן וּוּרָעָן פֿרײַלֶעֶדָן, טָאָנָן-
צְעֻוּדִיקָן, מְעֻןָּקָעָן אַלְעֵבּוּן פֿרָאַשְׁבָּוּרָהָן, פֿרָאַשְׁפְּלִיןָן אַיְן פֿרָאַרְטָן.

דאַס אָיז דִּי טְרָאָנִידָעָא פָּוּן פֿרײַלֶעֶבָּקִיטִין. מעַן דְּרָצִיּוֹת, אוֹ אָיז
נוֹהָנוּן שְׁטוֹרָאָפּטָן מעַן אַיְנוֹזָעָן זְנוֹנִיקָעָן מִיטּ אַיְבָּוּקָן טְאָנִיצָן. דָּאַס טְרוּעָעָ-
רִיקְסְּטָעָעָא, אַוְמְגָלְקָלְעָכְסָטָעָעָא לָעֵבּוּן אָיז דָּאַס לָעֵבּוּן פָּוּן כְּסָרְדְּרִיקָעָא פֿאַרְוּוֹיְלָןָן-
זָעָן, פָּוּן תְּמִידּ אַפְּרוּוֹיְלָןָן זָעָן.

פֿאָרָאָן אָיז אַמְּרִיקָאנָעָר אַידְיָישׁ צְוּוּיָּה בְּאָנְגִּיפּּן : "מעַן מְאָכָט אָ
לָעֵבּוּן אָזְנוּן מְעֻבָּט זִיד אָוּסָם". וּוּנְעַדְתָּ דָּאַס לָעֵבּוּן אָיז לֵידּוּק, נְאָרְנִישְׁטָדִיקָן,
דְּעַמְּאָלָט זְוַכְּתָמָן אָז "אוֹיסְלָעֵבּוּן" זִיד, דְּעַמְּאָלָט וּוּרָט אָנְעַגְגָּן נָאָרָד "אוֹיסָס"
לְעַבְּעַכְּץ", אָזְנוּן אָלְאָנָדָן פָּוּן קָפְּטָאָלִיזָם, אָלְאָז וּוּרָט פֿלְאָדוּצָוּרָט דּוֹרָךְ
קָאָמְפָּאָנִיעָם, דָּאָרָטָן וּוּרָט אָוּיד "אוֹיסְלָעֵבּוּן" פֿאַרְקְוִיפּּטָן. טְרָאָסְטָן,
פֿרָאַדוּצָוּרָן אָזְנוּן שְׁטָעָלָן אָיִד צָו "אוֹיסְלָעֵבּעַכְּץ" פֿאַרְאַיְעָרָעָפָּאָר דְּלָאָלָעָר. אָזְנוּן
וּוּי צְוִישָׁן אַנְדָּעָרָעָפָּרְמָעָס גִּוְּיָטָר דָּאָ אָוּיד אָזְנוּן קָאָנְקוּרָעָן. אָזְנוּן — אָט
אָזְנוּן דָּאַס קְוַלְטָוּר לָעֵבּוּן אָזְנוּן אַיְנוֹ אַמְּרִיקָאנָעָר. אָזְנוּן דָּאָס אָלָאָז, וּוּיְוָלָ דָּאָס לָעֵבּוּן
לָעֵבּוּן פָּוּן דִּי אַמְּרִיקָאנָעָר אָזְנוּן, נִיטָּה דָּאַס אוֹיסְלָעֵבּוּן זִיהָה, נָאָרָד דָּאַס לָעֵבּוּן
אָלְיאָנוּן, אָזְנוּן אָזְנוּן פְּרָוִיָּה, אָזְנוּן טְרוּוּרִיקָעָה אָזְנוּן דּוֹרָעָעָר — אָזְנוּן צָעָר פָּוּן שְׁאָפָּגָן,
פָּוּן טְרָאָגָן, דָּעַם מָאָרָגָן. עַס פְּעַלְלָה אָזְנוּן גְּלִיבָּוּן פָּוּן טְרָאָגָן אָזְנוּן
אָזְנוּן בּוּעָן, אָזְנוּן האָדָעָוּן. עַס פְּעַלְלָה אָזְנוּן אַיְדִּיעָה פָּוּן אַיְדִּישָׁר צָקָוּתָם,
פָּוּן אָמָּרָגָן.

פֿאָרָאָן בַּיִּ שְׁלוּם עַלְיכָם אָמְנָאָלָאָגָן "נָחַת פָּוּן קִינְדָּעָר". סְהִיּוּסָתָן,
אוֹ אָלָעָ קִינְדָּעָר זִיצְׁוּן בַּיִּ דָעַם טָאָטָן אָוּפְּוּן קָאָרָקָה, אָז קִיּוֹן חִיּוֹנָה האָבָּן
דיַיְ קִינְדָּעָר נִיטָּה. אָבָּעָר — אָזְנוּם קְוּמָטָאָן יְסָמְטָבָן, אָפְּרוּסָם אָזְנוּן דִּיְ נָאָנָר
צָעַמְשָׁפָחָה מִיטּ דִיְ קִינְדָּעָר מִיטּ דִיְ אַיְנִיקְלָעָר קְלִיבָּן זִוְּדָר אָרוּס טִישָׁ,
אוֹזְנוּן "זָיְדָה שְׁקָצְיוּמָלָעָר נִיבָּוּן אָכָּפָּאָנְטָעָר 'צְהָלָה וּשְׁמָחָה'" — וּוּרָר אָזְנוּן צָו
מִיר אָלְיאָיךְ ? וּוּאָס מִיר בְּרָאָדָסָקָי, וּוּזָוּ מִיר רָאָטְשְׁוִיךְ ?" — אָזְנוּן שְׁרָ אָזְנוּן
גַּעֲרָעָכָט : זִוְּיָן פֿרְיָיד אָזְנוּן פָּוּן אַקְאָסְמִישׁן בְּאָרָקְטָעָר, עַס אָזְנוּן דִיְ פֿרְיָיד
פָּוּן אָזְנוּן וּוּאָס וּוּאָקָסָטָן, דִיְ פֿרְיָיד פָּוּן פֿיְנָעָלָעָר וּוּאָס בּוּעָן גַּעֲסָטָן אָזְנוּן
הָאָדָעָוּן אָזְנוּן זָיְדָה נִיעָדָות. עַס אָזְנוּן דִיְ פֿרְיָיד פָּוּן צָעָר גַּדּוֹלָבָן.
אוֹזְנוּן אָזְנוּן דִיְ אַרְגָּאָנוּשָׁעָ פֿרְיָיד פְּעַלְלָה בְּיָם אַמְּרִיקָאנָעָר אַזְנִינָטָם,
רִיכְטִילָעָר — בַּיִּ דּוֹרָעָר אַמְּרִיקָאנָעָר אַידְיָישָׁקָיִיטִין. וּוּרָט אָטְפִּירָעָן אָזְנוּן
מִיטּ אָטְפִּיעָרָעָר נִשְׁמָה אַזְמָעָטָקָי פָּוּן דּוֹרָעָר גַּעֲקִיפְּטָרָה, גַּעֲמָאָכָטָר פֿרְיָילֶעֶדָן
קִיּוּטָן, — לְאָזְטָן עַר זִיד עַגְּבָעָז אַיְבָּעָר דּוֹרָעָר וּוּלָעָט זִוְּנָן אַיְדִּיקָיִיטִין,
זִיד אַפְּפָרִישָׁן מִיטּ אַיְדִּישָׁ לָעֵבּוּן.

פֿרְיָיד שְׁפָרָאָצָט אָזְנוּן קוֹאָלָט פָּוּן לָעֵבּוּן. פֿרְיָילֶעֶבָּקִיטִין מְאָכָט מְעַן,
פֿרְאָדוּצָרָט מְעַן, קוֹיפְּטָרָה מְעַן. פְּעַלְלָה פֿרְיָיד אָזְנוּן פֿרְיָילֶעֶבָּן אַיְדִּישָׁן אָזְנוּן
אַמְּרִיקָיִיטִין. האָטָן מְעַן פֿיְנָעָטָן דָעַם, וּוּאָס דְּרָמְפָּאָנָטָן עַס, אָזְנוּן מְעַן בְּרוֹגָן אָזְנוּן
דָעַם וּוּאָס אַוְיסְצָוּזָאָן דָעַם סּוּה, אָזְנוּן דּוֹרָעָר מְלָךְ אָזְנוּן אַיְגְּנָנְטָלָעָר נָאָר

נאקעטן; אין מען ניט צופרידן מיט דעם, וואס דעקט אפ פון אונטער דער געמאכטער פרוילעכקייט די אינעוויניקסטע אומצופרידנקייט, דעם טיפן אוּר מעט אוּן טריוער.

"חאָט זיך אוּפֿגעַהוּבוּן אַ בִּיּוּזֶר לְיאָרָעָם :

"צַו וְאָס פִּינְיִיקֶת עַר אַנְדּוֹ מִיט בְּלֹוט ?

"הָאָבָּוּן הָאָרְטָע שְׁטִימָעַן גַּעֲשָׁלָטָן

"מִינְעָן לִידָעָה, גַּסְמָט זַי דִּי טְרִירָט . . .

"גַּעֲשְׁמִיסָּן מִיט שְׁנָהָה גַּעֲמָטָר

"מִינְעָן לִידָעָט נַאֲקָעָטָן גַּוָּהָ."

(לייוויק).

"לאָזָט צָרוֹג," "צַו וְאָס אַוְפְּדָעָקֶן וְוְאַנְדוֹ?" "מען דָּאָרָף דָּאָרָף זַיך
פָּאָרְגָּעָסָן," "זַוִּית נִיט קִין פֻּעַמְיכִיסְטָן," "מען דָּאָרָף זַיך בָּאָנְגָּעָעָן מִיט
אַבְּיַסְלָעָן," "מען טָאָר נִיט וַיּוֹן קִין מַאֲקָסִיםְאַלִּיסְטָן." — וּוּפְלָפְלָאָוּשָׁטָעָר
פָּעָסִיםִיּוּם, הָאָפְּנוּגָּלָאָזְקוּיּוּט עַס לְגַט אַין אַטְדִּי בָּאָקָאנְטָע דִּיְדִּי ! וּוּפְלָ
טְרוּפְלָעָר — אַין דָּעַם יָאָן זַיך צַו פָּאָרְגָּעָס ! אַדְיִיעָם הָאָבָּוּן אַפְּגָּעָעָן
נָאָרָט, חָלוּמוֹת — זַיך אַוְיִסְגָּוּבָּטָן : נִיעַ וְעַנְגָּוּבָּטָן לְוִיט פָּאָלְשָׁעָקָאמָן
פָּאָסָן הָאָבָּוּן פָּאָרְפִּירָט אַיִן אַטְעַמְּפָן וּוּנְיָקָלָן. כָּוּן מַעַן נִיּוֹן צְרוּקָן,
צְרוּקָן צָום אַוְיִסְגָּוּבָּטָן, וּוּכָן דָּעַם רִיכְטָן וּוּגָעָ פָּוּן דָּאָס נִיִּי. פָּעַלְתָּן שְׂוֹן אַבְּעָר
מוֹת אַוְן כָּחָ "כִּיר הָאָבָּוּן אַוְנְדוּשָׁטָן שְׂוֹן גַּעַטָּן" זַאלְוּ זַיִן וּוּיְטָעָר
טָאוֹן." חָאָט זַיך דִּי שְׁבָנָה אַפְּגָּעָנְטָאָן פָּוּן בָּאָלָק. זַוְכָּט מַעַן זַיך צַו פָּאָרְגָּעָסָן,
צַוְּפָאָרוּוֹיְלָן זַיך אַוְן זַיך צַו בָּאָרוֹאָיָקָן. אַוְן אַיִן הָאָרְצָן הַיְּלָכְטָן אַפְּנָאָר
אַלְמָן חָדָר אַרְוֹסָן אַבְּתִּיקָן "אָ," וּוּיִן צַו אַיִיךְ, דִּי רָוִאָקָע אַיִן צִוְּיָן דִּי
זַוְכָּעָע אַיִן שְׁמָרָן, דִּי וְאָס פָּאָרוּוֹיְלָן זַיִן — צַו אַוְנְדוֹן וּוּתָסָם
נִיטָּקָומָעָן . . . אַוְן וּוּיִן צַו דִּי פָּאָלְשָׁעָנְבָּיָים, וְאָס וּוּיָסָן נַאָר צַו בָּאָד
רוֹאָיָקָן, אַיְוָנְצָוּשָׁלְעָפָרָן, וּוּיִן צַו דִּי פָּאָלְשָׁעָנְבָּיָים, צַו דִּי בָּלְמָוִשָׁתָן גַּוְטָע
פָּוּן אַלְלָא דָוָרוֹת. אַיִן דָעַר נְשָׁמָה אַוְמָעִטָּק אַוְן דָעַר פָּרְיוּלָעָר.
אין אַיְנָעָם פָּוּן דִּי אַרְטִיקָלָעָן אַיִן דָעַר פָּאָלְעָמִיק אַיּוֹן" — צַק"א,
הָאָב אַיך אַיְבָּרָנְעָלְיָעָנְט אַזְוֹנָעָן עַטְלָעָכָן וּוּרְטָעָר פָּוּן אַבְּקָאָנְטוּן אַיְדִּישָׁן
שְׁרִיבְּיָעָר אַזְוּן קוֹלְטוּרְטָוּר :

"לאָמֵיר הָאָלָטָן רִוְּיָן דָּאָס קְלִיּוֹן אָרִים וּוּינְקָלָעָן פָּוּן דָעַר אַיְדִּישָׁעָר
קוֹלְטוּרָה וּוּאוֹ אַוְנְדוֹן אַיִן באַשְׁעָרָט אַוְיִסְצָוּלָעָבָן זַיך." "קְלִיּוֹן אַיִיךְ," "זַוְנְמָעָלָעָן"
"אַנְדוֹ?" באַשְׁעָרָט אַוְיִסְצָוּלָעָבָן זַיך . . . הָאָט דָּאָס מִיר דָלְטָע לְיִיט
אַיִן אַ מּוֹשֵׁב זְקָנִים — בְּכוּנָה אַנְגָּנִין לְעַבָּן אַפְּגָּעָרָוָונָט אַנְגָּנָט אַמְּתָנָה
מַנְנָן, וּוּלְטָט זַיך שְׂוֹן "אַוְסְלָעָבָן" אַיִן אַזָּא — דָּאָס בִּיסְלָי אַרְאָן אַיִן
נַאָר פָּאָרָאָן אַ טְּפָעָרָעָר פָּעָסִיםִזְמָן וְאַטְדִּעָר ? אַיִן נַאָר פָּאָרָאָן אַזָּא
יַאֲשָׁ ? קָעָן נַאָר זַיִן אַזָּא דִּי סְחָאָרָמָנָעָי ? פָּוּן אַחֲלָט אַוְפָּאָרָעָקָי
טָעָר אַיְדִּישָׁעָר קִיבּוֹז, דָעַר קִיבּוֹז וְאָס שְׁפִּיוֹזָט אַזָּן אַוְפָּאָרָעָקָי
בּוֹצְזִים, אַזָּן פָּוּן דָעַר צְוּוֹיָטָעָר זַיִט — "קְלִיּוֹן אָרִים וּוּינְקָלָעָן באַשְׁעָרָט
אַוְסְלָעָבָן זַדָּ?" טִיף, טִיף אַיִן דָעַר נְשָׁמָה אַיִן אַמְּעָדָקָאָנָעָר אַיְדִּינָן
טוֹם אַיִן עַצְבָּות אַזָּן טְרוּיָעָר אַזָּן יַאֲשָׁ ? אַזָּן מַעַן פָּאָרְדָּעָקָט עַס מִיט
גַּעֲקִוְּפָטָעָר פָּרְיוּלְעָכְקִיּוּטָן נַעֲמָכָטָן בַּיִּדְעָר אַדְרָעָר יַעֲנָעָר פְּרִימָעָר. דָּאָס אַיִן
דִּי קְלָה פָּוּן גַּיְסְטִיקָעָר קִינְדָּעָרָלְאַיְקָיִטָּה. נִיטָא קִין יוֹרְשָׁ, קִין הַמְּשָׁדָה; דָּאָס
אַיִן דִּי תָּנוֹכָה הַלְּלָה : "דְּרִינְיָן זַיִן אַזָּן טְעַמְּכָר וּלְעַזְזָעָנָבָן וּוּרְזָן צַו
אַזָּן אַנְדָּעָר פָּאָלָק. דְּרִינְיָן אַוְגָּזָן וּזְעָן אַזָּן גַּיְעָן אַזָּן זַיִן אַגְּנָצָן טָאגָן
אַזָּן דִּי תָּנוֹכָה הַנְּאָנָט וּזְעָט זַיִן אַזָּן מַאֲכָטָן" (דָּבָרִים, כָּלְחָבָא). זַיִן אַזָּן טְעַמְּכָר וּוּסָמָּחָן
טוֹן לְעַבְוִירָן אַזָּן זַיִן וּוּלְעַזְלָן אַזָּן גַּעֲפָעָנְגָּעָנִישָׁ נִיּוֹן. אַזָּן טִיף אַיִן הָאָרָצָה, עַרְבָּי
גַּעַז אַזָּן דִּי פָּאָרְבָּאָרְגָּנְסָטָע וּוּינְקָלָעָר וּוּיָנְטָטָן דִּי נְשָׁמָה פָּוּן אַפְּלָק, דִּי שְׁבִּי
נָה פָּוּן פָּאָלָק, אַזָּן דָּאָס פָּאָלָק פָּאָרְהִילְכָּט אַט דָּאָס גַּעַווֹיִן מִיט "אַוְסְלָעָן
בעַכְעַץ" אַזָּן פָּאָרְשְׁפִּילִט אַזָּן קָאָרְטָן.

—

הימען אן היימישקייט

איו אמריקאנער אידיש האט דאס ווארט "היים" אן אנדרע נויאנס: עס מויונט — דירה, הויז. מען ארדנט איין אַ "הײַם", מען "בּוֹט זיך אויס אַ הײַם" וכדומה. אט דאס ווארט האט, קלאר אַ שטייל צויבער איין זיך, מען בענטט נאָר אַ גוטער האט. אַבער אַ שטייל אַכִּיםעלע אַנְאָלִין כְּדֵי צו זעו. אָז דִּי הײַם אַיְן קִיּוֹן הײַם נִיט. הײַם אַיְן נִיט בְּלוּז פִּיר וּוּנְט מִיט אַ דָּאַר. "הײַם" מיינט אַ סְדֶּה מַעַר — דאס אַרט וּוּאוּ מען אַיְן היימיש, וּוּאוּ מען פּוֹרְט זיך צוֹ לִוְתַּן אַינְגַּשְׁטָלְטַע לְעוּוֹנְהִיחְוּטוֹ. וּוּאוּ מען אַיְן "וואַיְיךְ זיך אַיְן דָּעַר הײַם". וּוּי אַיְן אַבער דָּעַר דָּוֹן פּוֹן אַוּוֹנָעַן הײַמען, וּוּאוּ אלְזָ צענְדְּלִיכָּר יָאָרָן וִיצְצָמָאָפָּה אַיְן אַמְּעָרְקָע.

בְּאַלְעָמָטִישׁ, מָוֵט קִידְעָר שְׂטוּרְרָטָע, מִיטּ הַיּוֹזָעָר אָוֹן בְּרוּזָר אָוֹן — בענטט נאָר זִוְּן "אַלְטָעָר" הײַם, וּוּוֹילְ דָּאָרָטָן. אַיְן דִּי שְׁטָלְטַעַה, דָּאָרָטָן אַיְן גְּעוּוֹנָעַן היַמִּישׁ, בְּיוֹ זִיךְ, פָּאָר וּדְ. בְּעַת דָּאַ, מִיטּ אַלְעַגְּלִיכָּר אַיְן מַעַן וּוּוּיטּ פּוֹן זִיךְ צוֹ פִּילְן הײַםִישׁ. נַעֲמָת אַזְּאָ אַידָּן, אָוּן אַמְּעָרְקָעָנָרָה, וּוּאָסּ הַאַלְטָז זִיךְ "שְׁטָאָל אָוּן אַיְזָן" פָּאָר זִוְּן אַמְּעָרְקָע אָוּן פְּרָעָנְטָ אַיְם שְׂטִילְעָרְהִיּוֹת אָוּוּי — אַינְטִים : אָזְוּ ערְ צְפָרְדוֹן מִיטּ אַמְּעָרְקָע, — אָזְוּ ערְ וּוּעָטְ אַיְיךְ כְּמַעַט תְּמִידּ עַנְטָפְּרָוּן נַעֲגָאָתוֹ, אָזְוּ אַמְּאָלָן, בְּיוֹ אַפְּנָהָאָרְצִיקִיטּ, וּוּעָטְ ערְ אַיְיךְ צָוָּגְּבָּן, אָוּ אַפְּלִיכְוּ בְּיוֹ זִיךְ אַיְן דָּעַר הַיּוֹם אַיְם ערְ — אַפְּרָעְמָדְרָעְ מַעֲנָטָשׁ. הַיּוֹם אַיְן פְּאָרְבּוֹנְדָן מִיטּ אַלְטָגְּזָעְסְּפָּנְקִיטּ, מִיטּ גְּעוּוֹנְהִיחְוּטוֹן, וּוּאָסּ מַעַן טְרָאָנְטָ מַעַט זִיךְ. דִּי בְּיוֹ וּוּעָמָעְנוֹ דִּי אַידָּן אַבְּרָעְגָּנוּמוֹעָן דָּעַם טְרָמְמִין — "הַיּוֹם", — זִיךְ הַאָבָּן טָאָקָעְ דִּי נַאֲטָר מִיטְצָוָנָעָמָעָן וּוּיְיר "הַיּוֹם" מִיטּ זִיךְ אַיְיךְ קַשְׁעָנָעָן, וּוּוֹן זִיךְ פָּאָרְוּן אַפְּלִיכְוּ אַיְן סְקָעְוָלְטָן. "הַיּוֹם" אַיְן נִיטְ אַזְּאָ אַרטָּן וּוּאוּ מַעַן שְׁפָעָלָט אַיְסָן וְאָבָּן מִיטּ אַלְטָגְּזָעְסְּפָּנְקִיטּ, פָּאָר זִיךְ פִּירְוּנְגָּנָעָן, הַאַנְדָּרְלָונְגָּן, יְרוּשָׁהָגְּזָעְוּוֹנְהִיחְוּטוֹן, וּוּאָסּ שָׁאָפָּוּ אַגְּפִילְ פּוֹן "בְּיוֹ זִיךְ, פּוֹן זִיךְ בְּיָמָן אַיְן וּוּוּינְגָּאָרְטָן", דָּאָסּ שָׁאָפָּוּ אַצְּוּשָׁטָאָנָד וּוּוֹן אַמְּנָטָשׁ פְּלִיטָזְוּר, אָזְדִּי אָזְוּן בְּלוּזָן אַיְיךְ מִיטּ מִינְעָן גְּעוּוֹנְהִיחְוּטוֹן זִוְּנָעָן דָּאָ הַעֲרָשָׁר. דָּאָסּ אַיְן דָּעַר זִוְּנָעָן, דִּי נִשְׁמָה פּוֹן "גּוֹרָה" פּוֹן הַיּוֹם. אַיְדָן אַכְּבָּרָעָן גְּעוּוֹנְטָמָעָן צְוִילָבָן אַפְּסִיכְרִי שְׁעָר אַיְנָנְשָׁאָפָּט וּוּאָסּ נִיטְ דָּאַ אַיְן אַרטָּן זִיךְ צְוָן בָּאָשְׁרִיבָן, צְוָן פְּאָרְוּוֹאָרְפָּן זִיךְ הַיּוֹם אַזְּוּן בְּעַנְקָעָן נאָרָה היַמִּישְׁקִיטּ. אָזְוּן אַמְּעָרְקָעָנָרָה אַיְדָן גְּבוּוֹת הַיּוֹמָעָן — דָּרוֹתָה הַיּוֹנָה, אַבעָר פּוֹן גִּיסְטְּקָעָר הַיּוֹמִישְׁקִיטּ אַיְן דִּי "הַיּוֹם כְּעָן" אַיְן גָּאנְץ וּוּוּיטָן. פִּילְן דָּאָסּ אַידָּן. מעַן בָּאָגְרִיפְּטָעָסּ עַס נִיטְ, אַבעָר מַעַן פִּילְטָעָסּ עַס אַזְּוּן — עַס פְּעַלְתָּ דִּי צְפָרְדִּינְקִיטָּן פּוֹן אַמְּתָעָר הַיּוֹמִישְׁקִיטּ.

הַאָבָּן זִועָן בְּיוֹ זִיךְ אַיְדָן "הַיּוֹמָעָן" אַזְוּן הַרָּע — פְּאָלָאָצָן, מַוְיָּעָן פּוֹן מַעְבָּל — אַלְאָ אַלְטְּעָגְּנִילִישׁ, אַלְאָ פָּאָרְצִיטָּמָתָ פְּרָאָנְצָוּזָוּשׁ. מָוֵט סְפָעָ צְיעָלָעָן וּוּיְין קָעָלָרָס, וּוּאָסּ מַעַן הַאָטָ קִינְמָאָל נִיטְ גְּעַנְצָעָטָ אַזְוּן מַעַן וּוּעָטָ קִינְמָאָל נִיטְ נַזְּצָן, מָוֵט צָאָצָקָעָלָעָן אַזְוּן פְּלִיטָרְלָעָה, אָזְוּן דִּי "הַיּוֹמָעָן" זִוְּצָנוּ טָעָן, חַאְרְצִיּוֹקָעָ אַיְדָן — בְּעַנְקָעָן נאָרָה אַבעָרְקָעָר הַיּוֹמִישְׁקִיטּ. וּוּאָסּ מַעַן הַאָטָ לְיִוּמָנָס דִּילְ. מַעַן בעַנְקָעָן אַזְוּן מַעַן הַאָטָ נִיטְ דִּי "הַיּוֹמִישְׁקִיטּ" וּוּאָסּ מַעַן קָאָן גְּעַפְּינָעָן בְּלוּזָן "בְּיוֹ זִיךְ". אַיְן דָּעַר אַיְגְּגָנָעָר נִשְׁמָה.

"הַיּוֹזָעָר וּוּסְטָוּ בְּיוֹעָן, וּוּסְטָוּ לְעַקְעָר אַזְוּן וּוּיְין אַיְן זִיךְ, אַבעָר נִיטְ לְעַבְּן אַיְן זִיךְ". "הַאָבָּן וּוּסְטָוּ בְּרוּיטָן". "קִינְדָּעָר וּוּסְטָוּ הָאָרְדוּוּעָן אַיְן רַיְיכָר זַאְקִיטָּה אַזְוּן בעַנְקָעָן נאָרָה דָּעַר בָּאָפְּרִידְקוֹנָגָן פּוֹן פּוֹלְן לְעַבְּן מִיטְ אַזְוּן פּוֹן אַהֲרִונְגָּן"... אָזְוּן

וּוְזַאֲלָעַר זִיךְרְ פִּילְוֵן הַיּוֹמִישׁ, אָז אָז שְׁטוּבָ רַעֲכַנְטָ עַר זִיךְרְ קָוְדָם כֹּל מִיטָּ דָעַר דִּינְסָטָם, אָז גַּעַשְׁעַפְטָ — מִיטָּן קָוְנָה תָּמִיד מִיטָּ יְעַנְעָם, קִיּוֹנְמָאָל נִיטָּ מִיטָּ אַיְגַּעַנְעָ גַּעַוְוִינְהִיטָּן. אָז גַּעַוְולְשָׁאָפְטָ — מִיטָּ יְעַנְעָם מִיְּנוֹגְגָנוֹ אָז פָּאָרָה לְאַנְגָּעָנוֹ.. יְעַנְעָם שְׁפָרָה, יְעַנְעָם יוֹם-טָבוֹבִים, יְעַנְעָם גַּעַגְגָה, אַלְעַז אַיְבָּרְגָּעָ נִכְמָעָן. אָז מַעַן פָּזָן אָז אָז וּוּתָ שְׁטָאָלָץ מִיטָּ דָעַם : "מִיטָּ לְיִוְתָן גַּלְיָה, מִיטָּ לְיִוְתָן צְזָאָמָעָן". פָּזָן דָעַר צְיוּוֹתְעָר זִוְּתָ אַבְעָר בְּעַנְטָטָ כָּעַן טִיף אָז זִיךְרְ נָאָר הַיּוֹמִישׁקִים, נָאָר אַקְאָפְעָלָעָ אַנְגְּוּעָנְקִיסְטָעָר הַיּוֹמִישׁקִים.

"הַיּוֹם" אָז אָז דָעַר נָאָטָר אָז אָז אָז בְּיַי מַעַנְטָשָׁן פָּאָרְבּוֹנְדָן אָז אָז מִיטָּ צְקוֹנְפָּט, מִיטָּ אַוִּיסְהָאָדָעָוָן קִינְדָּרָעָ. אָז נָעַסְטָ. אָז נָאָרָע — בְּיַי חַיָּות אָז אָז — בְּיַי מַעַנְטָשָׁן — "פָּאָרָה קִינְדָּרָעָ אָז אָז". אָז דָא, טִיף, טִיף אָז דָי פָּאָרְבּאָרְגָּנְסָטָו וּוּינְקָעְלָעָרָ פָּזָן אָנְגְּטָעָרָ בְּאוֹוֹאָסְטוֹזָין הָאָט דָעַר אִיד אִיצְטָ אַנְגְּגָעוֹוָרָן דָעַם גַּלוֹבָן אָז זִוְּן "הַיּוֹם"... עַד רָעַדְתָ פָזָן דָעַם נִיטָם : "אַל תָּפְתַח פָּה לְשָׁתָן", עַר בְּאָמִיט זִיךְרְ צָו פָּאָרְטָרִיבָן דָי בְּיַטְעָרָעָ כְּחַשְׁבָותָ, אַבְעָר זִיךְרְ זַיְוָן עַגְבָּרָן אָז מַח "זַוְּ לְאָגְגָן נָאָרָדָן?... אָמָאל הָאָבָן אָז אָז גַּעַוְוִיבָטָם, אָז אַיְיָאָרְדָעָנָנוֹ אָז "הַיּוֹם" אָז בְּלִיְוָן אָז מַח אָז פָּרָגָעָ אָז עַקְאָנָאָמִישָׁע, אָז אַיְנְדוּוּרְוּלָעָ. אָז פְּרִיוֹוֹאָטָעָ. צָו "אַיְדִישְׁקִיּוֹת" הָאָט דָי פָּרָגָעָ קִיּוֹן שִׁיּוֹכָתָ נִיטָם. פָּאָרְקָעָרָט — וּוּסָם וּוּינְיִקְרָעָר אַיְדִישְׁקִיּוֹת, אַלְעַז גְּרִינְגָעָ אָז אַיְיָאָצְזָוְאָרְדָעָנָנוֹ דָי "הַיּוֹם". אָז גַּעַקְבָּעָנָה אָז אַיְיָאָרְדָעָנָנוֹ דָי "הַיּוֹם". אָז אָז קָאָז גַּעַקְבָּעָנָה אָז אַיְיָאָרְדָעָנָנוֹ דָי בְּיַטְעָרָעָ לְעַקְצִיעָ : — אָז אִיד קָאָז גַּעַקְבָּעָנָה אָז קִיּוֹן הַיּוֹם פְּרִיוֹוֹאָטָם, בָּל זָמָן דָעַר בָּלְלָ אָז אָז נִיט אַיְגְּגָעָנְאָרְדָנָט. מַעַן קָעָן נִיט אַוִּסְמִידָן אַיְדִישְׁקִיּוֹת אָפְילָו אָז פְּרִיוֹוֹאָטָוָן לְעָבָן, אָפְילָו זָוָעָן כָּעָן וּוּלָפָזָן אָז אַגְּטָלְוָבָן. נִיטָא קִיּוֹן זִכְעָרָיִת פָּאָרָ דָעַם דָעַמְתָ הַפָּאָר אָז דָעַר אַיְדִירִי וּוּירְעָלְעָר הַיּוֹם, אָפְילָו זָוָעָן מַעַן אָז אַרְטְשִׁילָר, אָז אָז עַס פָּעַטָם פָּאָרְוִיכָעָרָט דָי הַיּוֹם פָזָן בָּלְלָ. אָז בְּיַטְעָרָעָ לְעַקְצִיעָ, וּוּסָם קָלְאָפְטָ אָז קָאָפָ אַרְיוֹן. אָמָת, — דָעַר אַיְנְעָרְטָעָר וּוּלָיָזָן זָוְכָתָ אַוּעֲקָצְטוּרִיבָן דָי לְעַקְצִיעָ, וּוּמָעָן טָרְיוֹיכָט אָז לְזָרְדָנָעָ פָלָגָ. "הַוְתָלָעָר אָז שָׁעָוָן פָזָן דָעַר וּוּלְטָלָ", "אָמָעָ רִיקָע אָז נִיט דִיְוִיטְשָׁלָאָנָדָר". אָז נָאָר אָז אַגְּדָלָעָנָה תִּירְצָחִים גַּעַפְנָמִים מַעַן אַוּעֲקָצְטוּרִיבָן דָי פָלָגָ. הָאָבָן דָאָד דִיְוִיטְשָׁלָאָנָדָר אָז אַגְּדָלָעָנָה בֵּין נִיט לְאָגְגָן זִיךְרְ גַּרְוִוִּים גַּעַהְלָטָן מִיטָּ דָעַם וּוּסָם "דִיְוִיטְשָׁלָאָנָדָר אָז נִיט רָוְסָלָאָנָדָר..." אָז מָאָלָעָ וּוּסָם פָּאָר אָז מִיטְלָעָן אָז אַגְּדָלָעָנָה צָו כְּדִי אַוּעֲקָצְטוּרִיבָן דָי לְזָרְדָעָ פָלָגָ פָזָן אַיְדִישְׁקִיּוֹט... אָז גַּעַר אָז גַּעַרְגָּרָאָרְדָעָנָה צָו שְׂוֹאָד צָו בְּרָעַנְגָּעָן עַפְעָס צָו מַעְשִׁים. צָו קָלְאָרָעָ אַוִּיסְפָּרוֹן אָז גַּעַוְאָזָן מַעְשִׁים. אַבְעָר עַר, דָעַר גַּעַדְאָנָה, אָז גַּעַגְגָנָה שְׁטָאָרָק צָו פָּאָרְבּוֹטָרָן דָעַם אָז אָז זִוְּן גַּעַמְיָיט אָז בְּאָרוּבָן אִים וּוּיָן רְוָאְקִיּוֹט. אָז דָעַר אִיד אָז אַמְעָרְקָעָ אָז מְעַטְמִיקָעָר גַּעַוְאָזָן גַּעַוְאָזָן דִי אַיְנְעָוְוִינְיִקְסָטָעָ, אַרְגָּנְאָנִישָׁע אַוְמְעַטְיִקְיָיט אָז גַּעַוְאָזָן גַּעַוְאָזָן מַעְסִיקָה אָז אַיְדִישְׁקִיּוֹט. אָז גַּעַר שְׁטָאָרָק צָו פָּאָרְקִילְבָּוּן טִירְטִיפָּ אָז גַּעַמְיָיטָרָן אָז דָעַר אַיְבָּקָעָר שְׁוֹנָא, דָאָס וּוּלְעָאָ, חַהְהָשָׁע אַיְדִינְפְּלִילְעָמְדָרִי אָז נִיט בְּלוּיוֹן רֶגֶעָן וּוּיָיט אָז דִיְוִיטְשָׁלָאָנָה, אָז פְּוּלָוֹן, אָז רְוָמָעָנָה, אָז מַעְסִיקָה. אָז מַגְּפָה אָז דָאָז אַיְדִירִי אָז דָעַר שְׁטָמָן אָז גַּעַמְיָיטָרָן מִיטָּ אָקְמִיעָ פָזָן דָעַמְאָקְרָאָטָרָן שְׁזָרָעָזִים. אַבְעָר וּרְוֹזָזִים וּוּרְוֹזָזִים וּוּרְוֹזָזִים אָז גַּבְּרָה, זִוְּתָ אָז מִיר גַּעַוְזָן זִוְּתָ אַוִּיטְאָכְבָּיל : "ס' זַוְּאָלָט גַּאֲרָנִית שְׁלָעַכְתָ גַּעַוְעָן צָו לְעָבָן, וּוּזָן נִיט הַיְטָלָעָר". אָט דָעַר "זַוְּעָן גַּעַט" — אָז שָׁוֹן דָעַר סְפָקְזָוְאָרִים. — אָז אָט דָעַר טִיפְעָרָה, פָּאָרְבָּהָאָלְטָעָנָה קָמְפְלָעָקָם אָז נִשְׁמָה פָזָן אַמְעָרְקָאָנָה עַר אַיְדָן. וּרְדָר שְׁטָמָן אָז גַּעַמְיָיטָרָן כָּחַפְעָזָן פָזָן טְרִיבָן, אַבְעָר קָאָנְפְלִיקָטָן פְּסִיכְוִישָׁע שָׁאָפָט עַר. אָז דִי גְּרוּקִיּוֹט צָו פָּאָרְשָׁטוֹבָן, פָּאָר זִיךְרְ שְׁאָפָן. צָו שְׁאָפָן פְּרִיוֹלְעָכְלִיקִיט אָז דָעַר רֶזְוּלְטָטָטָ פָזָן דָעַם.

גָלִיבְּחִיטַן גָלִיבְּקִיט

אוו ווי איז די סאציאל-פאליטישע לאגע ? — געויס בעסער ווי אומעטום אויף דער וועלט. אבער את האס "בעסער" איז גאנץ ווית פון צו זיין גוט. בארכמען מיר זיך מיט דער יוריידישער, רעכטלעבער גלייכהייט, באוארטט דורך די קאנסיטיטצייעס אוו די פעסטע טראדייציעס פון דער גראמעט טער דעם אקראטיע איז דער וועלט. אבער ניט אלע "פאפרענע בריקן" וואס מיר אידן פאללאזן זיך אויף זיין, זיינען פעסט איזן זיכער . . .

אייך דא זיינען אידן פארטראט איבערחויפט איזן די טראדייציאנעלע אידישע פרנסות וואס זיינען תמייד די ערשתע קרבנות פון יטוווירערן סאציאל-עקאנהמיישן פראגראעס איזן אויך פון יטוווירער קרייזם. דער פראָ-צענט פראָדוקטיווע אידן קאנצענטיררטע איזן סאציאלע קערבערשאפטו ווערט קלענער. די צאל איזן זואס מאכן ניט קייזן לעבן שטיינט כסדר. דער אידיז שער יונט ווערט אלץ שווערער צו קרייזן ארבעט, איזנצע אידען זיך איז מאכן א לעבן. דיסקריימינאציעס קענו אידן אפגען איזן פארשטעטלען ווערט אלץ מערד איזן מער די נארמען. איזן א סדר אונזועערסיטטען איזן לאנד עקאָט טרייט פאקטיש א פראָצענט-גראָמע פאר איזן, אט ווי איזן צאָרִישׂ ווּסְלָאנְד אַמְּאָלָּא. מער ניט וואס דארטן איזן דאס געווען איזן דא — פארשטעטלען: דארטן האט א וועלט מיט איזן אויל ניט-אידן פון דער גראער וועלט געקעמאָט קענו דעם, די מאכן זיך די איזן ניט ווּסְנִידִיק : "אל תפחה פה לשטן". איזו טרייבט פון זיך א מיאום מיזיל דעם געדאנק פון איר מיאואָסקייט. ניט מען פירט דרייסט א קאמפ קען די שטארקע אנטיסעמיטישע טענדענצען, נאר מען פארשוויגט זיין. וויל איזן דער פְּסִיכִיק פון די איזן ניט אַנְדָּר דער באָוֹאָסְטוּין פון "אונְדוּ קוּמֶּט", "מען איז אונְדוּ מהויב צו געבן גלייך זיין אנדרען". פארקערט איז די די פְּסִיכִיק באָהערשט פון א צוּוִיטִין געפַּל : מיר מזו זיין דאנקבראָר פאר דעם, וואס מען גיט אונְדוּ יאָ; אַדְּסֵל אַנְדָּר זיך זיינער, מיר זיינען געולדיקט, מען פארטראָנט אונְדוּ, וויל זיין, די "בְּאַלְעָבָטִים" פון לאנד זיינען "גּוּטָעַ". רִידְוּן הוּאָר ווּנְעַט דעם וואס מען גיט אונְדוּ ניט דארף מען ניט, וויל — וויל זוּאנְט דאס פְּאַלְקִ ? — "אַ גָּשְׁאָנְקָעָנָעָם פָּעָרְדְּ קָוָטְמָעָן נִיט אַיְן דַּי צִיְנָעָר". איזן בִּיְ פְּרִיעָר אַיְן פְּרִיסְטָוּן לְאָנָה, פָּרָאָר אַ גְּפִילִ, אַזְמָעָן טָמָט זַיְן אַ חֲסִיד וּוּסְמָעָן לְאָזָט זַיְן לעָבָן.

אייז בִּיְ אַלְעַ באָוֹאָסְטוּנִיק אַיְן, וואס זיינען געונג שטאלץ ניט צו וועלן פארלַּיְקָעַנְעַן אַז באָהָאָלְּטָן זוּיר אַידִישִׂקִיט, אַיְן אַפְּלִיְּ בִּיְ אַזְוִינָעַ אַיְן פָּאָרָאָן אַ גְּפִילִ, אַז "צּוּ שְׁטָרָק" אַונְטָעָרְשָׁטְרִיכָּן אַונְדוּרָעָר אַידִישִׂקִיט דָּאָרָה מען אויך ניט... פּוֹלָע אַידִישָׁע נַעֲמָעָן אַיְן טַעַלְפָאָזְ�בָּדָר אַדְּרָעָר אויף די שִׁילְדָּן אַיְן בעסער, אַז ניט. אַידִישָׁע פְּלָאָקָט אַיְן די גָּאָסָן זיינען צוּפִיל שְׁוּין. פָּאָרָלָאָנְגָּעָן, פָּאָדָרָן, אַז דָּעַגְּרוֹנָגָעָן אַלְּלוּ הַעֲלָפָן אַידִישָׁע קָוְלְטָרְ-אָנוֹן טַעַרְנָעָמָנָגָעָן אַיְן/ ניטָקִיְּן מַוְתָּן, אַז זַיְן זַלְּלוּ אָונְדוּרָה, בִּירְגָּנָר הַעֲלָפָן צַוְּ רָאָר טֻעוּוּן אַונְדוּרָעָ נַעֲנָטָעָן קָרְבָּוּם, פָּעָלָט דָּרְיִיסְטָקִיט. מַעֲנָעָן בִּיְ רָאָרָאָקָט אַכְּמָפָאָנִים, בִּיְ אַגְּנָצְעָטָן אַונְטָעָרְנָמָעָה, וואס אַיְן נִיבָּן שְׁטָרָק צַוְּ לִיְּזָן, אַז זַיְן זַלְּלוּ אויך האָכוּן אַידִישָׁע פָּרָאָגְרָאָמָעָם, — פָּוּן דָּעָם זיינען מיר שְׁטָרָק זַוְּ ווּיְמָן. וועלן אַז אַידִישָׁע גָּאָסָן זַלְּלוּ אַמְּאָלָרָאָן אויך אַידִישִׂן נַאֲמָעָן... לְאָזָט גָּעָמָאָר, אויך פָּאָר אַזְוִינָע אַיְן אַידִישִׂקִיט אַזְאָר, וואס בעסער וּדְ נִיט זַוְּאָפָּבָן אַיְן דַּי אָוְנָגָן צַוְּ פַּילְסְטִין אָוְרָה.

אייז שְׁוִין קִיְּן אַינְעָוְוִינִיקָטָע, פְּסִיכִישָׁע גָּלִיבְּקִיט נִיטָא אַיְן אַידִישִׁן באָוֹאָסְטוּין. ניטָא לְעָגָמָרָן. אויך אַיְן אַ מְעָרְקָעָ פִּילְטִין זַיְן אַידִישִׁן

צווויויטער דור מעיר ווי דער אימינגראנטן דור, ווי א — גר, ניט ווי א תושב.
דאָס איזו די לאָגע איזו דער סטאַטיך, די דינאמיך איזו נאָך ערנער.
צוליב סיבות קָלְטָוּרְעַלְעַ, ווערט מיט יעטווידן דор שוואָכֶער דער אִידִישֶׁר
באַוואָסְטוֹזְין. ווערט שואָכֶער די גְּרוּטְיכְּיִיט צו אַקְטִיוּוּר אִידְשָׁקִיִּיט. ווערט
אַפְּגָעָשָׂוָאַכְּט די נָאַצְּיָאָנָאַלְעַ עֲלֵרְגַּעַ. מיט יעטווידן דור ווערט
שואָכֶער די נָאַצְּיָאָנָאַלְעַ עֲלֵרְגַּעַ. מיט יעטווידן דער צַעְמָעַט וְאַס
דִּרְתְּ דַּעַר קָלְטָוּרְמָאַרְאַלְעַ שְׂאָר אִינְהָאַלְטַ, ווערט שואָכֶער דער צַעְמָעַט וְאַס
בִּינְדְּט צָנוֹוַיַּ בָּאוֹנְדְּרָעַ אַרְדַּן אַיזוּ אַיזְוַן קָלְעַטְמַיַּוְוַן. גַּנְשָׁתָאַט אַגְּנַי פָּאַלְקַ
מיט אַז אַקְטִיוּוּן פָּאַלְקַם לְעַבְּנוּ בָּאַקְוּמַט וְדַרְקַ קָפְּעַ לְוֹזַעַ. צַעְשָׁוּבְּטַע
מַעְמַשְׁן פָּן אַידִישַׁן אַפְּשָׁתָאַט. גַּעוּוֹן אַפְּעַטְמָעַר פָּעַלְעַן. ווערט עַד
שָׁאַמְּן אַיְוָה קָפְּעַם זָמֵד — אַפְּאַסְיּוּר אַבְּיַעַט פָּאַר יְעַטְוַיְדַן וְוַיְנַטַּן,
פָּאַר יְעַטְוַיְדַן רָעַנְן צַעְטָרָאַן צוּ וְוַעַרְן. אַז אַז אַז
שְׁטוּבְּטַע אִידְזָמָאַסְעַ קָאַן שָׁוִין בָּמִילָאַ נִימַּת שָׁאַפְּנוּ קִין שְׁטָאַרְקָן קָאַמְּפְּרָאַנט
קָעַן סָאַצְּיָאַלְפָאַלִּיטְשָׁן אַנְגְּרִיף.

מען דָּרָאַפְּ גַּוְתְּ נְעַדְעַנְקָעַן: אַנְטִיסְעַמִּיטְזָם אַיזְוַן קִין בַּיּוֹזָ אַוְיסָ
טְּרָאַכְּטָוָנָג פָּן עַטְלָעָלְעַ מַעְנְשָׁנָה — רְשָׁעִים. עַס אַיזְוַן דַּעַר גְּרוּסְעַר גַּוְנְדָמָגָ
מְלָחְמָה-פְּאַנְטָט פָּן דַּעַר אַיְבִּיקֶעֶר רְשָׁעִות. אַזְוַן דַּעַר פְּרָאַנְטָט, דַּעַר קָאַמְּפַטְּ פָּן
שְׁלַעַכְּטָמָ, צַוְּיַת דַּרְדַּר אַונְדוּזָעַ קָעַפְּ גַּוְיִטְמָאַט צָוְיִשְׁן שְׁלַעַכְּטָמָ
בְּלִיְבוֹן: אַיְכָעַד אַונְדוּזָעַ קָעַפְּ דַּעַר קָאַמְּפַטְּ צָוְיִשְׁן שְׁלַעַכְּטָמָ
אַזְוַן דַּעַט שְׁוֹאַכְּנוּ גַּוְתָּם. אַזְוַן אַז דְּרִיְמָקָה הַיְתָלָעָרָם וּוּלְעַזְנָ שְׁתָאַרְבָּן וּוּטָטָ דַּעַר
פְּרָאַנְטָט דַּאַר בְּלִיְבוֹן. כְּלִיזְמוֹן עַס וּוּלְעַזְנָ זִיְן בָּעָרְדָן וְאַזְוַן זִיד שְׁפָאַנְעָן,
וּוּלְעַזְנָ זִיְן בִּיְטָשָׁן. כְּלִיזְמוֹן שְׁעַפְּסָן וּוּלְעַזְנָ זִיד לְאַזְוַן בִּיסְן, וּוּלְעַזְנָ זִיְן.

קָומַט דַּעַר אַנְטִיסְעַמִּיטְזָם תָּמִיד וּדַעַר אַוְאַנְגָּאַרְדָן פָּן יְעַדר רַעַי
אַקְצִיעַ. זְוִינְגַּן אַיְדַן די בעַטְמָע שְׁפְּרִינְגְּבָרָעַט, אַזְוַן אַיְבָעַר אַונְדוּזָעַרְעַ קָעַפְּ
שְׁפְּרִינְגְּטָאַל דָּאָס בִּיזְוַן אַזְוַן וּוּלְטָ, כְּדַי צַוְּקָאַנְגַּן שְׁמִינִיגַּן אַזְוַן גַּיְוַן.
פָּאַרְאָוִוִּים.

גִּיסְטָט זִיד אַשְׁמַזְקֶעֶר שְׁטָרָאַס פָּן אַנְטִיסְעַמִּיטְזָם אַיְבָעַר אַמְּרַיְקָעַ,
אַזְוַן קִינְיָנְעַר שְׁטָעַלְטָט אַים נִיט קִין דַּעַמְּבָעָס אַפְּצָוָהָלָטָן. די דְּעַמְּאַקְרָאַטִּישָׁע
רְעַגְּרוֹנוֹנְגָּעָן: הָרְזָן זִיד צַוְּמָ "קָול פָּן הַמּוֹן אַיזְוַן דָּאָס קָול פָּן גָּאַטָּ"
הַיְתָן אַפְּ "פְּרִיְהִיטָּפָן וְאַדְרָטָן", אַד אַזְוַן זִיד וְאַסְמָ פָּאַר אַפְּנִים זִי הַאַטָּם,
אַט דִּי בָּאַרְיְמָטָע פְּרִיְהִיטָּמָ. אַזְוַן אַיְדָן שְׁטִיעַן בְּיַם בְּרָעַגְן פָּן אַטְדָּעַם
שְׁמַזְעִיקָּן אַנְטִיסְעַמִּיטְזָן שְׁטָרָאַס פָּן אַוְמָקָם אַזְוַן וּוּלְיַן אַים "אַפְּשָׁפְּרָעָן"
וּוּי אַז עַיְן הַרְעַמְּתָן מִיטָּרְאָוְלְעַזְמָ אַזְוַן אַפְּשָׁטְעַלְעַזְמָ אַזְוַן פָּן פְּרָאַד
טָעַסְטָן. מַעַן בָּאַמִּיטָּ זִיד אַיְנְזָעַרְיָזָן זִיד אַזְוַן אַנְדָּרָעַ, אַזְוַן דַּעַר אַנְטִיסְעַמִּ
טִיזָּן אַיזְוַן גָּאַרְאַרְאַטְקָטָן, פְּרָאַדְרָקְטָן, מַעַכְטָלְעַס אַסְצִיאַלְפָאַלִּיטִישָׁע רְעַקְצִיעַ
אַנְעַנְטָן. כְּלוּמְרִישָׁט קִין אַרְטִיקָעַ, מַעַכְטָלְעַס אַסְצִיאַלְפָאַלִּיטִישָׁע רְעַקְצִיעַ
קוֹוָאַלְן וְאַס דְּרָעַנְעָרְזָן זִיד אַזְוַן וְאַקְסָן מִיטָּן אַנְטִיסְעַמִּיטָּזָם, כְּלוּמְרִישָׁט זְוִינְגַּן
אוֹוּגַּעַן נִיטָּאַ. פְּרִיְיטָן מַעַן זִיד צַוְּמַעְבִּינְגָן זִיד צַוְּמַעְבִּינְגָן שְׁוֹתְפִים אַיזְוַן
פָּאַרְגָּעַסְטָן מַעַן זִיד אַבְּעָה, אַז פָּאַר עַיְנָעָן אַיזְוַן דָּאָס אַגְּוּלְשָׁאַפְּטָלְעַבְּ סִיטְוָאַ
צִיעַן, פָּאַר אַיְדָן אַבְּעָה — אַפְּרָאַגְּעַן פָּן לְעַבְּן אַזְוַן טָוּטָן. אַזְוַן דִּי שְׁוֹתְפָהָן שְׁיַן
נִיט קִין גָּלְיִכְּעַ שְׁוֹתְפָהָן, נִאָר אַצְּדָקָה, אַחֲרָה, אַנְדָּרָעַ, וְאַס קָאַנְסָטָאַטְרָט
אַנְדוּזָעַר אַרְיְמָקִיָּת אַיזְוַן אַונְטָרָעַנְקִיָּת, אַנְדוּזָעַר נִידְעָרְקִיָּת לְגַבְּיַ אַנְדוּרָעַ
פָּלְקָעַר אַיזְוַן דַּעַר "גָּלְיִיכְּעַר" אַמְּרַיְקָעַ. שְׁרוֹיַט מַעַן אַפְּטַ "חַי וְקַיִם" צַוְּמָ
מַאְכָתָה אַבְּעָה, וְאַס זְוִיעָן אַלְזִי אַפְּטָעַר טָוּב צַוְּמָ אַיזְוַן שְׁרִיְעַן. בָּעַט מַעַן
אַגְּזַעַן, אַרְזָאַלְזִיעַן, אַשְׁטִיקָלְפָאַלִּיטִישָׁע — פָּאַפְּרָ, אַגְּזַעַן וְאַדְרָט — פָּוּנְקַט וּוּי
אוֹוּגַּעַן פָּאַפְּרָיְלָעַר אַזְוַן אַלְטוּוּטָלְעַכְן אַזְוַן אַיְבָעַן שְׁטָרָאַס אַגְּזַעַן אַזְוַן
פָּן בְּלוּטִילָעַ אַינְסָטִינְקָטָן פָּן וּוּלְחָה לְגַבְּיַ שָׁאַפְּ. הָאָבָן טָאַקָּעַ אַלְעַ רְעוֹאַ

לוציאען, און "גוטע" פראטעסטן, און סימפאתיע-אויסדרוקן דעם ווערט פון קמייס און אפשטראטעןישן. סמ' בלוייבט אבער דער פאקט או —

איין דער פריינער אמעריקע זייןען אידן דאס איינציגע פאלק וואס בעט און בעטלט גוטע ווערטער און רעלאַזיעם. אט דער פאקט שטרויכט אונטער די אידישע פאלטישע קנאפוערטווייט און ער, דער פאקט, דער ציט, ער לערנט אלעמען קוּן איזיף אונדז זוי איז, אט דער פאקט שטרויכט איזוּ פירן זיך די קנדער פון דעם "עם חכם ורבנן" דערפֿאָר ווילן ניט זיין קיון אידיש פאלק. מיט דעם זוכן ניט אידיש פראטעסטן האבן די אידן אליאן אונטערגעשטראָבן, און אפייל איז פריינער און גלייבער אמעליקע זייןען ינען, די ניט אידן, מיר יהשנִים, השובער. האבן טאָקע די רעניגוּנוּן אַנגְוָוָוָן די אַכְּטָוָן צוֹ אַחֲרֵן זוי אַפָּלָק אַן זוי לאָן דעם אשמדאי טאנצֶן אַין די גָּאָסֶן.

האט מען געמאכט דראָקָאָזָנָעָזָן ניט אַרְיִינְצָוָלָן אַין לאָנד קיין געיאָנטָע, פֿאָרְפּֿוּנִיקָטָע מְעַנְּטָשָׁן, אַן נְאָכָלָעָם וְמְאָכָלָט מען אַפְּרוּם פְּנִים אַוְן מְעַן הַיְתָה דַי גַּעֲזָעָן. אַוְן אַז עַס טְרָאָגָט זיך בַּיְדַי בְּרָעָנוּ פָּוּ לְאָנָּד אַ מְוֹרָאָדְיקָע שְׂוִיף מִיט טְוִיזָנָט וְאַנְדָּרָעָר, שִׁיקָּט דַי גַּרְוִישׁ וְאַשְׁנִינְגְּטָאָן אַוְן לִינְקָאָלָן דֻּעְמָאָקָרָאָטָע עַרְאָפָּלָאָנָעָן זוי זָאָן הַיְתָה דַי אַומְגָלְיקָלָעָבָּשָׁוָה זָאָל חַלְילָה נִיט עַוְּבָר זַיְן אַוְיָה דַי הַיְלִיקָּעָגָע גַּעֲזָעָן פָּוּ פְּרִיאָן, דֻּעְמָאָקָרָאָט טִישָׁן לְאָנָּד . . . וְאַסְעָר טְיוּוֹל קָעָן אַזְוִינָס אַיבָּעָרְשָׁטִינָן ! אַוְן דֻּעָם שְׂפִי אַין פְּנִים האָבָן מִילְיאָן חַשְׁבָּעָן אַזְוּנָט אַומְגָלְיקָלָעָבָּשָׁוָה וְאַנְדָּרָעָר, נָאָר דַי פִּיר כִּימָט אַהֲלָבָן מִילְיאָן חַשְׁבָּעָן אַזְוּנָט בְּרָגְנָעָר פָּוּ לְאָהָרָה באָשָׁר — נִיט אַלְעָ שְׁפִירָן אַשְׁפִּי אַיְן פְּנִים . . . אַוְיד דָּס "זְוִוִּים בָּוָרָה" וְעוֹגָן אַרְץ-יִשְׂרָאֵל אַיְן גַּעֲזָעָן אַברְיָקָע נִיט לְגַבְיָה דֻּעָם האָלָבָן מִילְיאָן פָּוּ אַיְדָן אַיְן אַרְץ-יִשְׂרָאֵל, נָאָר קָודָם כָּל גַּעֲזָעָנָדָעָט צָוָם וְאַגְּקָסְטָן קִבְּזוֹן צָאָל, אַבעָר גַּרְנִינָט וְאַנְיָקָס אַזְוִינָק סָאָצִיאָל אַוְן פְּאָלִיטִישׁ.

אט אַזְוָן דַי דְּוָנָמִיךָ פָּוּ אַיְדָישָׁן לְעָבָן. אַיְן אַט אַזְוָאָרָה רִיכְטוּנָג נִיט דָּס אַיְדָישָׁע לְעָבָן אַוְידָדָא.

גוטע וְמְעַנְּטָשָׁן באָוִוִוָן מִיט צִיפְעָרָן אַיְן דַי העַנְמָן, אַוְן מְעַן דַּארָה אַרְיִינְצָוָל אַיְן לְאָנָּד פְּאָרְפּֿאָלָגָנָטָע מְעַנְמָשָׁוּן וְוּילָן, פְּאָרְשָׁטְמִיט אַיר, זָוי בְּרָעָנִי גַּעֲזָעָן נִצְׁוָן באָר עַמִּיצָן. פְּאָרָאָן מְעַנְטָשָׁן פָּוּ צָוּוִי מְרַחְגוֹת : אַיְן מְיַוְּן מְעַנְטָשָׁן אַיְן דָּעָר וְוָאָס זַיְן אַזְוָן שְׁאָדָמָן זַיְן גַּעֲזָעָט צָוָם וְאַגְּקָסְטָן קִבְּזוֹן צָאָל עַרְבָּעָטָר סָאָרָט הַאט אַזְוִינָק אַזְוִיפְּוּל רַעֲבָט צָוָלָעָן, אַזְוִיפְּוּל דַי מְעַנְטָשָׁן קָעָן גַּעֲזָעָק זַיְן פָּאָר דֻּעָם עַרְשָׁטָן סָאָרָט. דָּס אַיְן די לְאַנְיָק פָּוּ פְּרִיאָהִיט אַוְן גְּלִיכְחִיטִים פָּאָר אַלְעָ מְעַנְטָשָׁן . . .

אַזְוָן אַוְידָדָא אַזְוָן זַיְן קִיְּוָן נִיט. אַומְעָטָם, אַיְן אַלְעָ לְעָנִי דָּעָר הַאט מְעַן אַיְדָן אַרְיִינְגָּלָאָזָן וְעוֹן מְעַן הַאט זָוי גַּעֲדָרָפְּט האָבָן, אַזְוָן שְׁפָעָטָר הַאט מְעַן זָוי גַּעֲמָרָבוֹן. האָבָן אַיְדָן נִיט נָאָר אַיְן מְצִירָט גַּעֲבָוָט שְׁפָטָט, וְוָאָס נְאָכָלָעָם הַאט מְעַן זָוי גַּעֲמָרָבוֹן זָוי. האָבָן אַיְן דַּיְמְתְּשָׁלָאָנָד אַוְיְגָנְבָוִיט אַזְוָן שְׁפָעָטָר פְּאָרְטְּרִיבָן גַּעֲוָאָן פָּוּ זָוי. האָבָן אַיְדָן אַוְידָדָא דַי פְּוּלִישָׁע לְאָדוֹן אַוְיְגָנְבָוִיט אַזְוָן רִיךְ גַּעֲמָאָט, אַזְוָן שְׁפָעָטָר הַאט כְּעַן זָוי גַּעֲמָרָבוֹן פָּוּ דַּארְטָן. אַזְוָן מְעַן טְרִיבִּיט זָוי דֻּרְפְּאָר וְוּילָן זָוי האָבָן נִיט גַּעֲזָרָגָט, אַזְוָן דַי שְׁטָטָט זָאָל סָאָצִיאָל זַיְן אַיְדָישָׁע . . . אַיְדָן האָבָן אַיְן אַמְעָרִיקָע אַסְרָגְּבָוִיט אַזְוָן זַיְן בְּוּעָן וְוּיְטָרָע. מִיר קְלִיבָן גַּטְעָמִינְגָּנָעָן, וְוָאָס באָוִוִוָן, אַזְוָן דַּארְפְּאָר אַרְיִינְצָוָל אַיְדָן וְוָאָס טְרִינְקָעָן זָרָה וְוּילָן זָוי קָעָן גַּעֲזָק זַיְן פָּאָר דַי יְהָשָׁנִים-בָּאָלָעָבָאָטִים . . . לְאַגְּיָשׁ קָעָן אַיְדָן אַלְעָ פְּאָרְשָׁטִין אַזְוָן דַיְהָרָאָזָן אַיְדָן וְוָאָס טְרִינְקָעָן זָרָה. הַיְתָה אַזְוָן . . . "גְּלִיכְחִיטִיקִיט".

גָּלְיוֹכְבָּאַרְעַכְטִיקֶט וּוּלְעָן אִידְיֶשׁ בַּיּוֹגְנֶר אֵין דֻּעַם לְאַנְדַּר וּוּי אָמָעַד
תּוֹם אַנְדְּעַרְשְׂוֹאוֹ זַיְן, וּוּעַן עַם וּוּעַט זַיְן אָנוֹ אַרְגָּאַנְזִירֶט אַיְדְּנָטוֹם. דַּי פָּאַקְ
טִישָׁע רַעֲכַט פָּוֹן אִידְיֶשׁ יִיחִיד זַיְינֶן זַיְכָּעֶר בְּלִוּזִי מִיטַּדִּי רַעֲכַט פָּוֹן אִידְיֶשׁ
פָּאַלְקַ, אָנוֹ אַרְגָּאַנְזִירֶט אַיְדְּנָטוֹם, אָאַיְדְּשֶׁר קָאַלְעַקְטִיוֹו, וּוּי אִידְיֶשׁ פָּאַלְקַ,
קָאָנוֹ זַיְן בָּאַזְוִירֶט בְּלִוּזִי אָוּוֹף אָלְעַבְדְּיָקֶר אִידְיֶשְׁקִיטִיט אֵין דַּי מַעֲנְטְּשָׁוּ פָּוֹן
פָּאַלְקַ, אָוּוֹף אִידְיֶשׁעַר קָוְלְטָוָה. אָנוֹ אִידְיֶשְׁקִיטִיט אֵין גַּטְּאַתְּנוֹ קְיָיַן אַיְדְּנָטוֹם אָנוֹ
אַיְדְּנָטוֹם וּוּלְעָן אַיְדַּן נִטְשָׁנָע אַיְנָהָלָטַן וּוּיְעַר לְעַבְן. דַּי גָּלְיוֹכְבָּאַרְעַכְטִיקֶט
אוּפִין פָּאַפִּיר זַיְינֶן שַׁוִּין אִיצְטַן בְּאַנְקָרָאַטָּם.

אָנוֹ וְאַלְעָן דַּי פָּאַלְעַנְבָּאַיְשׁ בָּאַרְאַיְקָעֶר אָנוֹ טְרַיְּסְטָעֶר נִיט אָנוּוֹיַּה
זַו : "בֵּי אַלְעַעַלְעַקְעַר אֵין נִיט בְּעַכְעָר מִיר קָאַנְעָן קְיָיַן אַיְסְנָאַם נִיט זַיְן"
אָאַזְוֹ אָזְוֹ. עַס אִינוֹ פָּאַלְשַׁ אָנוֹ פָּאַרְפִּירְעָרְישׁ : מִיר זַיְינֶן שַׁוִּין אָנוֹ אַוִּיסְ
נַּאֲמָס מִיטַּן אַנְטִיְסְעָמִיטָזָם וּוּסָם קְיָיַן פָּאַלְקַ וּוּי אָגְנָעַנְצַׁ פָּאַלְקַ חָאַט עַס
מִיר זַיְינֶן אָוִיד אָנוֹ אַיְסְנָאַם דְּרָעָמִיט וּוּסָם פָּאַרְלַע אַלְעַקְעַר אֵין
אַמְּעוֹדְיקָע אָקָלָאַנְעַי אָפְּלוּ פָּאַרְדּוֹ "אַמְּעוֹרִקָּאַנְעַר" אָלְיַיְן. פָּאַר אָונְדוֹ
אָבָּעַר אִיצְטַן אִיז דָּרָע אַמְּעוֹרִקָּאַנְעַר אִידְיֶשׁעַר קְבִּיוֹז — דַּי מַעְטָרָפְּאַלְעַיְן,
דָּרָע צָעַנְטָעֶר אָנוֹ מִיטַּדְעַר אַנְמְעַבְּטִיקִיט פָּוֹן אַמְּעוֹרִקָּאַנְעַר אַיְדְּנָטוֹם אֵין
הָאָסְלָע אַלְעַבְּזָעַר אַלְעַבְּזָעַר אַלְעַבְּזָעַר אַלְעַבְּזָעַר אַלְעַבְּזָעַר
אָנוֹ אַפְּטִיוֹסְטִישׁ עַדְעַר רַיְדַּן בְּלִוּזִי פָּוֹן מִקְוֹר : אַיְדַּן וּוּלְעָן נִיט זַיְן קְיָיַן
קְיָיַן אַרְגָּאַנְזִירֶט פָּאַר זַיְד פָּאַלְקַ, וּוּבָט מַעַן זַיְד אָנוֹ אַנְדְּרָעַ אַיְנְצְרוֹדִין,
אָז מַעַן דָּרָהָף נִיט. עַס וּוּעַט זַיְן גַּטְּאַת אָוִיד. אָונְדוֹעַר "בָּאַלְעַבָּאַס"
פָּאַלְקַ אֵין אָגְוָטָר . . . אָבָּעַר —

אָ פָּאַלְקַ, וּוּסָם פָּאַרְלָאַזְוֹט זַיְד אָוִיף אָ צַוְוִיתַן אָנוֹ בּוֹיַּת נִיט אָלְיַיְן.
זַיְן מַאְרָגָן, אָזָא פָּאַלְקַ קָאָנוֹ קְיָיַן מַאְרָגָן נִיט הָאָבוֹן.

אָנוֹ נָאָר אָ בָּלְלַ :
בֵּי קְיָיַן פָּאַלְקַ אֵין דָּאָס לְעַבְן פָּוֹן יִיחִיד נִיט אָזְוִי אַפְּהַעַנְגִּיק פָּוֹן לְעַבְן
פָּוֹן בָּלְלַ, וּוּי בֵּי אַיְדַּן. אָנוֹ אָזְכָּעָר מַאְרָגָן פָּוֹן גָּאַנְצָן אִידְיֶשׁן פָּאַלְקַ אֵין
קְיָיַן אַיְנְצִיקָּעֶר אִידַּר נִיט זַיְכָּעֶר מִיטַּזְוִיַּן פְּרִיוֹוֹתָן מַאְרָגָן אָנוֹ מִיטַּ
לְעַם מַאְרָגָן פָּוֹן זַיְינַע קִינְדָּרָעָר. אָבָּעַר אַיְדַּן לְוִיפָּוֹן קָאַלְעַקְטִיוֹוּר אַרְגָּאַנְיִיר
זַוְּתָּעָר אִידְיֶשְׁקִיטִיט, וּוּרְטָמַע שַׁוְּאַכְּבָעַר דָּאָס פָּאַלְקַ, וּוּרְטָמַע שְׁטָאַרְקָעֶר דַּי קְלַעַפְּ
פָּוֹן אַיְדַּן. אַיְדַּן לְוִופָּוֹן פָּוֹן אִידְיֶשׁעַר צְרוֹת, אָנוֹ אַטְּ דָּאָס לְוִיפָּוֹן בְּרַעַנְגַּט זַיְן
אָז אָלְזַי גָּרְעַסְעָרָעָר צְרוֹת אַרְיַיְן.

— 5 —

אַ דָּרְצִיאָנָג וּוּסָם דָּרְצִים נִיט

עַס אֵין אַיְנַעַפְּ אָנוֹ דַּי אַוְפָּאַלְעַרְסְּטָעַז וְאַכְּנוֹ צַו אָגְנַטְּ אַמְּעוֹרִקָּאַנְעַר
אַיְדַּן, אָזָא דַּי אַלְגְּעַמְיִינָע שָׁוֹל, מַלְכִּישׁ שָׁוֹל, דַּי אַמְּעוֹרִקָּאַנְעַר שָׁוֹל, דָּרְצִים נִיט
דַּי אִידְיֶשׁעַ קִינְדָּרָע אָנוֹ זַיְגְּרִיטַז זַיְיָ נִיט צַו צָוּמָעָן. אִידַּר בֵּין כְּמַלְעַט זַיְכָּעָר,
אוֹ קִינְיָעָר פָּוֹן דַּי וּוּסָם וּוּלְעָן דֻּעַם אַמְּתָה אָפְּלוּ וּוּסָם עַר אֵין נִיט פָּאַפְּלָעָר. מַעַן
זַיְן. אָבָּעַר מַעַן כּוֹן זַיְן וּוּסָם דֻּעַם אַמְּתָה אָפְּלוּ וּוּסָם עַר אֵין נִיט פָּאַפְּלָעָר. מַעַן
וּוּלְעָן זַיְד אַיְנְיִיקָּע פָּאַרְטָאַכָּטָן.

מַעַן דָּרָהָף וּוּסָם, אָז :

א) אָ פָּאַלְקַ וּוּסָם לְאַוְתָּם אָבָּעַר דַּי דָּרְצִיאָנָג פָּוֹן זַיְן יְגָנַט פָּאַר
אָ צַוְוִיטַן, וּוּסָם קְיָיַן יְגָנַט נִיט הָאָבוֹן.
ב) אָז אָיְגָנַט, וּוּסָם אֵין אַיְסְנָה אַרְגָּאַנְזִירֶט אֵין דָרָעַר קְוַלְטָוָה אָנוֹ אֵין
דַּי טְרָאַדְזִיּוּס פָּוֹן פָּאַלְקַ, קָאָנוֹ אָ פָּאַלְקַ נִיט דָבָן קְיָיַן מַאְרָגָן.
ג) אָלְעַנְדָּרָעָר אַיְמְגָרָאַנְטִישׁ עַדְעַקְעַר אָנוֹ אַמְּעוֹרִקָּע קָאַנְעָן אָנוֹ
וּלְעָן מִיטַּן כְּחַ פָּוֹן זַיְעַר מַעְטָרָפְּאַלְעַיְם, וּוּסָם זַיְינֶן פָּאַרְאָן אָנוֹ

דערשווואן. ביז אידן אבער איזה היינט אמעריקע דז מעטראפאלייע, און דאס אמעריקאנער אידנטיטס קען האבן איז איר מאוד פארבונדו מיט א גען. די אלגעמיינע פובליק של איז איז איר מאוד פארבונדו מיט א גען דענק : איז לאנה, איז שול, איז פאלק. איז איז איר מאוד פארבונדו מיט א גען א סד אידן נאך היינט א אינטימער אידיעאל. "אידן טארן זיך ניט איזאר לירן". איז דאס אבער אביסעלע צו שפערט : עס זיינען שיין אלע, אויך איז אמריקע, אזווי איזאלארט פון אידן, אלע האבן זיך געמאכט איז ניסטיקע, בעמצעיאגעלע מהציה, איז קיון שום "האַפְּעָנָגָן" אוייזצומישן זיך און זיון ניט איזאלארט, איז שוין איצט ניטא פאר אידן. האדרוחט דז אלגעמיינע אמעריקאנער של איזס פון אידן — ניט קיון קולטורעלע "אנגלא-סאקסון", וואס זיינען פרײַ פון אידישקייט און ניט קיון איזו וואס פילן זיינער אידישקייט איז זיך און זיך צו טראגאַן. וואקסט א דור איז פאקטישער מאראַלישער און געועלשבאָטּעבער איזאר לירטקייט ווי אידן, אבער איז שפאלצן באַוּאָסְטוּזִין. עט ער ווי די עלטערע באַמיינן זיך איזאַנְזְרוּידָן זיך, שאָפָן זיך אַילְוּזֵעַ פון בלומרטע טער ניט-אייזאַנְזְרוּידָן. עט דער יומגעַר דר, ווי זיינען עלטערן און דער ציער האַלְטָן איז איז צופאָסן זיך צו אַ געועלשבאָטּעט וואס ווייכט פון זיך, איזויל גערעדט. עט דער יומגעַר דר ווי עלטערן פָּאָרְנוֹיָאַשְׁן זיך — די קינדרער, און פָּאָסְן זיך צו, — צו וועמײַן? — צו די איזנְגָּעָן, פָּאָרְנוֹיָאַשְׁן טע קינדרער, וואקסט איז אים אַ פָּאָרְדוֹס אָוָה זיינען עלטערן און אָוָף זיך אליאָן. ניטה קיון פרײַ איז דז נשמות פון אידישע קינדרער, קיון פרײַ פון שאָפָן.

וואקסט א דור, א גייסטיק פָּאָסְיְוָעָר, ניט קיון שעפערישער, איז א גאנצּן באַוּאָסְטוּזִין : קיון אידישע נאנצְקִיט פָּאָרְמָאנְטָן ער ניט וויל ער האַט ניט קיון אידישע קולטּוֹר, ניט קיון קולטור-שטיינְגֶּרְעָיש טְרָאַדְּצִיעָ, איזו צו זיון גאנצּע אַמְּעָרְקִיְּתָן צו אַידְן. אַזָּא דָרְ וָאָזָעַן עַלְפְּאָלְטָעָן נְשָׂמָות קַיִם, פָּוֹן זיון צוֹנְגָּה עַמְּרִיקִיְּתָן צו אַידְן. קָאָן נִיט זיון אָקְטִיוֹן. עט פָּעָלָט אִים מּוֹת, גַּלוּבוֹן אָזָן בְּמִילָאָ עַנְּדָרְגָּנִיָּה. אָזָן וָאָזָעַן מַעְרְבָּלִישָׁן עַנְּדָרְגָּנִיָּה אָזָן כּוֹטָן גַּעֲפָדָעָת דּוֹקָאָ דָרְ זַעַר אַידְשָׁעָר וְגַנְגָּט כָּדוֹ זַעַן זַעַן לְעָבָן.

מען איז געוווינט צו טראכּטן : כְּדִי צַוְּמָאָכוֹן אַלְעָבָן, כְּדִי זַיךְ אַיְיכָר צוֹאַרְדָּעָן רֵיּוֹן עַלְקָאנְמָאִישׁ אַיְזָן לְעָבָן, מוֹן אַיְדָא אַזְּמָעְרִיךְ זַיְוָן אַנְלַיְּזָרְט. אַבְּיַסְעָלָעָ אַידְשָׁע דְּרַצְיָאָנוֹן — מַחְיָאָכְתִּיתָן, שָׁאַדְּתָן נִיטָן. דָס אַיְן, אַזָּוּ צַוְּזָאָן, לְגַוְּיָן — פָּאָרְנוֹן פּוֹזַן, פָּאָרְ אַדְּרָר נְשָׂמָה. דָס אַיְן אָמַצְתָּן צַוְּזָאָן, פָּאָרְנוֹן קַוְמָט אָיִן בָּאַטְרָאָכְטָן בְּלֵוִין עַגְּנָיִישׁ. אַידְשָׁע דְּרַצְיָאָנוֹן קַוְמָט דָאָן גַּמְרוּ נִיט אַיְן בָּאַטְרָאָכְטָן. "וָאָזָעַן גאנצּע צוֹקָנָפְטָן פָּאָר אַידְשִׁיקְיָוָת?" — אַידְשָׁע קַיְנָדָעָן זַאָלָן אַוּוּקָגָעָבָן וְיַיְעַזְתָּן גאנצּע צוֹקָנָפְטָן פָּאָר אַידְשִׁיקְיָוָת? — מען דָרְפָּאָר אַבְּעָרְטָאָכְטָן מַאָכְלָן אַלְעָבָן! מִינְנָת אִיר. אָז מִיט דָעַם וְוָאָס מַיִוְן זַוְּוָעַט וְוִיסְטָן נאָךְ אַבְּיַסְלָפָגָנְרָאָמָעָן אָוָף אַידְן, נאָךְ אַבְּיַסְלָ אַיבְּעוּרְוָוָאַנְדָּעָרָוָגָן. וְעַט ער קַאָנָעָן מַאָכְלָן אַלְעָבָן, הָא? דָאָכְטָן זַיךְ אַזְוִי קַלָּאָ, — אַזְוִי דָאָךְ פָּאָלָשָׁן דָרְרָאָן דָוּרָה.

נִיט דָס אַוִּסְגָּעָלְעָרְנָטָן וְוִיסְטָן וְוָאָס אַיְן מַעֲנָטָשׁן מַאָכְלָתָן לְעָבָן, נאָךְ דָעַר מַעֲנָטָשׁ אַלְיָיָן, זַיְוָן כָּאָרְאָקָטָר. אַיְזָן אַיְדָעָר מעַן גַּעַטְמָז זַיךְ צַוְּבָאָר זַעַט דָעַם אַדְּרָר מַיִט יַעֲנָעָם נַזְּיָּקָן וְוִיסְטָן, מוֹן מעַן צַוְּרָה עַרְשָׁתָן טְרָאָכְטָן וְזַיְוָן אַוִּיסְצָה אַדְּעָוָעָן דָעַם מַעֲנָטָשׁן גַּפְאָה, זַיְוָן "מעַנְטָשׁ-לְעַבְקִיָּת". דָס וְוִיסְטָן דָס אַיְן אַגְּצִיָּיָן, אַהֲמָעָר. אַבְּעָר דָעַר בעסְטָעָר האַמְּעָר אָז ער פָּאָלָט אַרְיָין אַיְן גַּוְּלְמָשָׁעָה העַטָּם, מַאָכְלָתָן ער אָז צְרוֹת, אָז ער

פאלט אריין אין ביוע הענט — מאכט ער אז אומגלאן. כדי צו קאנען מאכו א לעבן, נויטיקט זיך די אידייע ווננט אין אמריקע, מען זאל איין אייר אנטווקלען א שטארקן, א פעסטען, א מוטיקן און דרייסטן כאראקטער; מען מון זי באזארגן מיט פעסטע מאראליישע פרינציגן אויף דעם גאנציז לUBEן, מיט א פuaiקיט צו מאראלישער און סציאלער קאפאפערצע ווי אידן. זיוויל אוזונע וועלן זי מוזן בליבן, אפייל ווען וועלן עם ניט זיין. די אידייע יוננט מז קודס-יכל קריין א פעסטען און מוטיקן אידיישן באואסטער זיין, א שטאלצן אידיישן באואסטוריין. מיט דעם, ואס די ענגלישע של גיט דער אידיישער יוננט, וועט זי איין אמריקע קיין לעבען ניט קאנען מאכו. און זומס זויטער ארוישטוסונג פון עקאנאמיישן לעבען. כדי אינץ האלטן דער עקייד נאמישע פאויציעם, — דערצע העלטט די בילדונג ואס אידיישע יוננט בא- קומט אין דער ענגלישער של וויניק, און אפשר גאנרט, און שטערן שטערט זי גאנר א סד.

דאס מאכו א לעבען מיט דעם קולטור-פארמען זומס די ענגלישע של ניט, — דאס אין איינגע פון די כ'ומרשטער "אקסמיינעם", ואס זיין ען אַלען-ליגן, באטש אלע גלייבן אין זי. און דא, זוי אומטעם, אייז דער "אלגען-טיינער גלייבן" ניט קיין באויזי פון גראעטמיטיקיט און אמרידיקיט.

וואי קומט עס? עס איין גמרין ניט קיין פראראדקס. און אט איין דער פאקט: עס זיין ענקמען בוואלייעסוויז אידן קיין אמריקע: גראנע, פרעדער, און א שפרה, און א צונאגן, פון און אנדרה וועלט. און אט די אידן האבן געמאכט א לעבן. זוי האבן אויסגעבעויט עקאנאמייש פאויציעם, ריבטימער געשאפען, ניע צוינגן אינדוסטריע געשאפען, אויסגעבעויט גראויסע און מעכטיקע ארגאניזאציעם, סציאלאע און קולטאורדעל. זוי, אט פון דער פרעדט געקומענע, האבן ריך געמאכט אמעריקה נאער שטערט. האבן צענדיי-קרו און הונדרטער מיליאנער גענבען אנדרער אידן. מיט איין ווארט — אלע זומס אידן האבן געשאפען, אויסגעבעויט, אויפנטאט און אמריקע און אנדרשוואו, — אלע זי געשאפען דורך אט די גראינע אייז. און אט די גראינע אירן האבן רחמנות געהאט אויף זוירע קינדרער — "זאלן זוי פאר-שפארן די מאמערנישן זומס מיר האבן געהאט", זאלן זוי זיין "צונגפאסט צו אמריקע".

אייז דער צויזיטער דור, דער אמעריקאניזרטער, עפעם לגמרי ניט שעבעריש. קיין עקאנאמייש אפוייציעם ווערן ניט געשאפען, די אלטער, דורך גראנע אידן געבעויט, ווערן אפגעשווואכט. די אידיישע געזעלשאפלעכקייט לעכט בלוייז מיט דער אינערץ פונס עלקטרן דור. דער יונגער דר האט קיין ניע געזעלשאפלעכקייט ניט געשאפען, ניט אויסגעבעויט. אביבל נאכלעמאכט טפערט קלבן און ימה"א זוידער נאכצומאכטן. דאס אלע. דאס איין אבער דאך בלוייז צום "איסט-לעבן" זיך, פארויזויגנס טעטיקיט. עס איין אבער גאנרט געשאפען געווארן אין סציאלאן, איין עקאנאמיישן, און קולטורעלן לעבען פון אידן און אמעריקע דורך דער די אמער ריקאניזיזרטער אינגעבעברען, און לאנד אינגענווקען. דער צויזיטער דור אידן און אמעריקע איז סטעריל, פרוכטלאן, ניט בכח עפעם צו שאפען, אויפצובויען, זארגן ניט נאר פאר אנדרער, פאר א כל, פאר א פאלק מיט אידן; — זוי זיין ענט ניט בכח צו זארגן פאר זיך. צו בויען זויער סציאלא עקאנאמיישן מצב. אינץ דרים קאנען פון מאל צו מאל אריין דריינגען ערגעץ אין א פראאנגעט ליזידיקן ארט אין לעבן, אבער שאפען פאויציעם, בויען עפעם, אויפטאנ — דאס איין דער צויזיטער דור אינגעאנץ אומפuaiק. דאס איין דער פאקט.

וזען מיר ניט, צום אומג'ליך, בי דער יונגעט וואס איז אויסגעטוואקסן אין דער פרויער אמריקע, קיון מוט און דיויסטקייט צו פארטיזיכון זיינער רעכט צו ליעבּן, צו מאבן א ליעבּן, צו קעטפו קעגּו דויסקיימינאציעם, פראצענט נארבעט, אויסראטאונג פלענעטר. ניטא קיון מוט, קיון ריפור אפֿילו וועגן זעלבָּסטשוויז אויף דעם סאציאלו אונ עלאנאמאישן באדר, פראגליינט אט די אידישע יונגעט פון אמריקאנער שטטעט אונ אמריקאנער שלן צו דער יונגעט פון רוסיש-פּוֹוִוִיש שטעהטער מיט א דורך פרויער, — דעםאלט וועט איר זען, או פרויער מענטשן זיינגען ניט קיון רעדולטאט פון פרויע געוועזן, נאר פון זעלבָּסטשטענדיקער, אויסגענער נאציאנאלער דערציגונג.

וואס פעלט דער יונגעט ? וואס פעלט דעם צוויטן דורך אמריקאנער אידן ?

כדי צו זיין שעפעריש, אקטיוו, כדי צו קעגען אוייפטאו מוו א מענטש פארמאנו צויערליי איננסחאפטן : ער דארה ערשות, פארמאנו צאגעפאטקייט צו ארט און צייט. ער דארה פארמאן דו נויסטיקע אינפארא- מאציעם, ער דארה באהערשן א פאָר און קאנען אלץ וואס עס איז שיך צום פאָד. דאס איז די טעכנייש זויט פון קעגען מאבן א ליעבּן. איסמער דעם און פרויער פאָר דעם דארה נאָר אבער א מענטש פארמאן א גאנצע ריעס נויסטיקע איננסחאפטן, כדי ער זאל קאנען מאבן א ליעבּן. ער דארה האבו איניציאטיוו, מוט און ענרגיע. שעפערישע אינטואיציע און איבערחויפט מוטיקע עקשות ניט אראפּזופּאלן בי זיך. ניט צו דערשרען זיך פאָר שטרכובּלונגגען איז ליעבּן. אט די נויסטיקע איננסחאפטן זיינגען ניט נויסטיק פאָר דעם גרעטען טיל ניט-איידישער באפּעלקערונג. דאס זיינגען פאָר- מער וואס ליעבּן לוייט אלטער איזונגעוואָרצלטער טראדייעס און מעיר ניט. דאס זיינגען שטאטישע ארבּעטער איז גרויסע מלוכיש אומונאַלע אָדער פרויאומט אונטערענעםונגגען מיט א וויטיגענדייקער הערארכיע. דא איז קיון שעפער- רישקיות ניט נויטיק, ניט גוץיק. דא, פאָרקלערט, איז נויסטיק פאלג'ווערדיקיט, געהארכואַמקייט איז "ג'ינו איז אויסגערטאַטגען וועגן".

די אידישע באפּעלקערונג איז אמריקע איז, ווי אומעטום, אינאנָן צו אדרער במעט אינאנָן צויסגעשלאָסן פון אט די סאַציאלע קרייזן. כדי ארײַנְצּוֹרְדְּנְגָּעָן איז אָפּאָדערט זיך פון אידן זוירער אָמָּל אָסְרְגְּוָיְסְטְּיקָע כהות, וואס דער ניט-אייד דארה עס לְגַמֵּרְנִית. אויה די איז נאָר מער אויף אָנדְרָע, קְלַעַנְגָּרָע, זעלבָּסטשטענדיקע וועיטן מזען האָז שעפערישע כאראָקטער-שטיַּרְיכָּן. מען דארה קאנען שאָפּוֹן די עצם געיבּוֹן, אַנְטוּוּקְלָעָן זיך. איבערחויפט או דיסקרימינאציעים איז בושטער אנטיסעמיטיזם מאבן דעם יונגען אידן שוווער ארײַנְצּוֹרְדְּנְגָּעָן איז ליעבּן אָרְיוּן. איז בְּכִי אָז אָידְן איז אָמְלָרְיוּקָע די טעכנייש צוֹרְיוֹתְוָן צום ליעבּן אָזיך פון דער צוֹוְיְטָעָר מדרגה. דער עיקר דארה זיך די נויסטיקע. מען זוּ זאָרְגוֹן אָז דער יונגעער אָזיך זאל אָז שול באָקְעָמָן ניט קיון גענגּוֹן פּוֹלְעָן קוֹפּּעָרְטָן מיט נויטיקן וויסן, נאָר ער אלְיִין, זיין גויסט, זיין פֿאָרְמָאָנוֹ געונג ענרגיע, מוטיקיט, דרייסט- צוֹלְגָּרִיט וווערן צום ליעבּן, זאל פֿאָרְמָאָנוֹ געונג ענרגיע, מוטיקיט, דרייסט- קיט, עקשנות, אָרְיעָנְטָאָצִיע, צוֹפָאָסָגָן פֿאָאָקִיט, קאָאָפּּרָאָצִיע גְּרִוְוִיקִיט, דערפֿינְדְּרִישְׁקִיט אָז אָיסְדוּר. פֿרְוִיעָר פֿאָר אלְזִי דארה דער מענטש זיין א מענטש. אָבעָר אָז דער מענטש ווערט שלעט דערציגונג, וואס וועט אָים העלְפּוֹ אָז ליעבּן זיין אָקְצָעָנָט, זיין סְטְּעָנָאָרָאָפּּעָי, זיין קָאָמְעָרָץ קָרָס אָאָז ?

אמאל האָז אָונְדוּרָע עַלְתָּרָן זיינער רִיכְטִיק פֿאָרְשָׁטָאָנָעָן צו זאנָן : "וּלְעָרָר קָעָן גּוֹט בָּאָנְעָמָן אֲלָאָט גְּמָרָא (NEY וּלְעָרָר עַמְּ וּוּוּס)", דער וועט זיך קעגען גוֹט אָוִיסְלָעָרָנָעָן צו זיין אָסְחָר. פֿרְוִיעָר אָז דער גְּוִיסְטָט פָּוּן

מענטשן, דעםאלט ערשות קומט דאס טעבנישׁ וויסן. און און דעם זינען באקזען די אידיישׁ קינדר ער אין אמעריקע א פאטאַלע אומנג'ליקעלכע דער ציאונג

די פובלייך-סkul און לוייט איר כאראקטער דורך און דורך און איינט פארמאטלווע. זי זארגט בלויין פאר דעם באגאוש פון טעכניישׁ אוטו-טיארטויזן וויסן. פאר דעם כאראקטער, פאר דער אנטווקולונג פון די גיטסמאקע כחות זאגט זי גארנישט. זי באט זיך צו שאפּוּ בֵּי זיוננט א בריטו הארויאנט און וועלט באעם, זי וועקט ניט קיין וויסנשאפטלעלכע, עטישׁ פראבלעמען און פלאאנצט ניט קיין מוט און ווילן זיך מיט דעם אלעט אָפְּ צויגבען. און אט דעם און ניטה קיין גיטסמאקע איניציאטוווע. פאר קינדר ער פון א פאלק וואס איז אינגענערען, וואס זיין שפּראָד, געוינוינהויזן און מנחוניות הערשן און לעבען און געועז, פאר איזוונען קינדר ער איז א שול כמעט גענען. דער כאראקטער בילדעט זיך איזים איז דעם טראדייציאנעלע לעבען, און שטוב, איז געועלשלאט. די סאציאָל - עקאנאמישׁ לעבען איזוציעס פאדרון אויך ניט קיין גאנטהָרערען זיך. די יונגעלייט קעגען זיך באנווע ער ניע מיט א ריוֹן אינפּאָרָטָיוֹוד שְׂוֹגָן. אמת, אויך דא איז פֶּאָרָאָן אָקָמָה צויזשן די וואס מיינען, און איז א דעמאָקָרָאָטָעָן מִזְמְרָאָדָעָר בִּרְגָּנָּעָר זַיִן בעאייך צו קרייטיק, גיטסמאקער זעלכטשענדעריקיט און צוישן די אויטאָרָי טאָטוּעָ "דעמאָקָרָאָטָן" וואס גלוּיבָן. און מען קען פֶּאָרָאָרָאָר דעם פֶּאָלָק די אָרְבָּעָט פון טראָכְּטָן אָזְן מַעַן קָעָן יוֹצָא זַיִן מיט דעם וואס די אָנְפִּירָאָר וועלז שויין באזאָרגָן. גאָר אָנְדָּרְשָׁן אָזְן נִיט גַּעֲכָנָּט אָזְן זַיִן אַיִן מִגְּאָרָאָגָטָישׁ פָּאָלָק, וואס חָאָט נִיט גַּעֲוָאָלָט אָזְן זַיִן אַיִן שפּראָד, טראָדיִיצִיעָ, קָוְלָטָר אָזְן שְׂטִינְגָּר. אָזְן צְוּוֹי עַלְעַמְעָנָטָן קען זיך נִיט אַוְיסְבִּילְדָן קָיִן כָּאָרָאָקָטָר, קען די אַיְנָפָאָרָאָכָיָעָדָשָׁל גָּאָר קָוְלָטָוְרָעָדְעַיְישׁ יְסוּדָותָן אָזְן פֶּאָרָאָקָטָר הָאָדָעָוָן זַיִן נִישְׁתְּשָׁאָפָּן פון דעם מענטשן. אָזְן פָּאוֹטִיוּעָ קָוְלָטָרְהַשְׁפּוּעָתָן פון הַיִּם אָזְן שָׁוֹל בְּלִיְבָּטָן דָּאָס קָינְד אָוְנְטָעָר דָּעָר דְּרִוְקָטָעָר הַשְׁפּוּעָה פון גָּרוֹסִיד שְׁטָאָטִישׁעָר נָאָם, מִיט אַיְרָע בְּלִיְקָע אָזְן לִיְכָטָ פָּאָרָגְּנָוִינָס, מִיט אַיְרָע אָזָּדָטִישְׁפִּיְזָן אָזְן אָפְּטָעָר אָוְסְנָעָלָאָמָּנָקִיּוֹת. קָוְלָטָר, אַיְנָגָעָשָׁטָעָלָטָיִיט פון שְׁטִינְגָּר אָזְן תָּמִיד אָקְמִיעָן קען אָזְן גָּאָסִיקָע פְּסִיּוֹדָאָקָוְלָטָרְהַשְׁפּוּעָת. אָזְן קָוְלָטָר אָזְן אַיְנָגָעָשָׁטָעָלָטָיִיט, ווערט די נָאָס די דְּרִעְצָיָרָן פון דער יונְגָט. ווֹאָקָט אָיזָן אָזְן גַּוְנְגָּט אָפְּלָאָכָע, אָלִיכְּמָיוֹנִיקָע, אָזְן עַגְּאָיְסְטָשָׁעָן אָזְן קָעָן גַּעֲטָרְאָדִיצִיעָם*, בָּאָרְשָׁלָאָפָּט צו די בְּלוּקָע גַּאָסְשָׁוְנִידִיסְטִישׁ עַפְּאָרְגָּנִינְגָּס. ווֹאָקָט זַיִן אַיְסְדוּרָע, אָזְן אַרְיָעָנְטִיעָע פְּאָרְגָּנְדָּנִיקִיּוֹת, אָזְן צְוִינְגָּרְדָּנִיקִיּוֹת צו זַוְּאָסְטָלָעָס אָזְן פְּרָאָבָּלְעָמָעָן, אָזְן בְּעָאִיקִיָּת, אָזְן טִיפְּעָר צְוִינְגָּרְדָּנִיקִיּוֹת צו זַוְּאָסְטָלָעָס אָזְן אַמְּאָרָאָלְיָשׁ עַזְזָהָתָה. אָזְן יְוָנָנָט קען הַעֲכָסָטָן דִּיעַס, אָזְן אַיְרָאָיָישׁ עַזְזָהָתָן אָזְן נַאֲכִינְיָזָן "נַאֲךְ אַלְעַמְעָן", טָאָז וואס "אַלְעַטְוּן". גַּיְוָן שְׁטָרָאָם, קען נַאֲכִינְיָזָן אַיְרָאָיָישׁ עַזְזָהָתָן אָזְן יְוָנָנָט ווערט אָזְן אוֹפְּלָאָכָע, אָלִיכְּמָיוֹנִיקָע, אָזְן עַגְּאָיְסְטָשָׁעָן צו די גַּעֲטָרְאָדִיצִיעָם*. אָזְן דָּעָר רִיכְטִיקָעָר עַגְּלִישָׁעָר אַקְצָעָנָמָעָס וואס טוֹג די אַוְיסְגָּעָלְרָנְטָע סְטָעָנָאָנָרָאָפָּע,

או אַבְּקָטִיוּעָ אַוְיסְפָּאָרָשָׁן וואס אָזְן דְּרוֹכְבָּגְבָּרָט גַּעֲוָאָרָן אַיִן ווֹיְנִיבָּעָן האָט באָווֹוָן, אָז אַיְדִּישׁ קָינְדָעָר וואס לְעָרְנָעָן אַיִן אַיְדִּישׁער שָׁוֹל וועק שעָה אָמָּאָגָּדָע אָזְן עַגְּלִישָׁע אָזְן לְיִמּוֹדִים, זַיִנְגָּעָן אָסְרָאָנְטוֹוִיד קָלְטָעָר אַפְּיוֹלוֹ אָזְן עַגְּלִישָׁע פון אַיְדִּישׁ קָינְדָעָר וואס לְעָרְנָעָן אַיִן וועלז בִּיקְעָר אַפְּיוֹלוֹ אָזְן עַגְּלִישָׁע לְיִמּוֹדִים אָזְן אַפְּבָּלְיִיךְ-סְkuָל. די אַוְיסְפָּאָרָר שָׁוֹג אָזְן גַּעֲמָכָט גַּעֲוָאָרָן אָזְן עַגְּלִישָׁע.

*) אָז אַבְּקָטִיוּעָ אַוְיסְפָּאָרָשָׁן וואס אָזְן דְּרוֹכְבָּגְבָּרָט גַּעֲוָאָרָן ווֹיְנִיבָּעָן האָט באָווֹוָן, אָז אַיְדִּישׁ קָינְדָעָר וואס לְעָרְנָעָן אַיִן אַיְדִּישׁער שָׁוֹל וועק שעָה אָמָּאָגָּדָע אָזְן עַגְּלִישָׁע אָזְן עַגְּלִישָׁע לְיִמּוֹדִים, זַיִנְגָּעָן אָסְרָאָנְטוֹוִיד קָלְטָעָר אַפְּיוֹלוֹ אָזְן עַגְּלִישָׁע פון אַיְדִּישׁ קָינְדָעָר וואס לְעָרְנָעָן אַיִן וועלז בִּיקְעָר אַפְּיוֹלוֹ אָזְן עַגְּלִישָׁע לְיִמּוֹדִים אָזְן אַפְּבָּלְיִיךְ-סְkuָל. די אַוְיסְפָּאָרָר שָׁוֹג אָזְן גַּעֲמָכָט גַּעֲוָאָרָן אָזְן עַגְּלִישָׁע.

פארלירט דער צוועויטער דור די אידויישע שפראר, פארלירט ער אויך אלז וואס דאס פאלק האט איזן דער שפראר אריינגעשאָפּן איזן מישך פון דורות די נאנצע קולטור. נעט ער איז אַ צוֹוִיֶיטַע שְׁפָרָאַד, נעט ער איבער בלויז די שפראר, די ווערטער, בלויז די שאַלעכּץ פון אַ קולטור, אבער ניט די קולטור. קולטור איבערגעטען קען בלויז דער, וואס איז אַויסגעוואָקסן איזן אַ קולטור. איזן די פֿאָרֻעְנְגְּלִישְׁטָע אַידְישַׁע יונגעט בלויז כְּלָוְמְרְשָׁט פֿאָרֻעְנְגְּלִישְׁט. איזן תוד אבער — קולטורלאָז אַויף אלע שפְּרָאַכּוּ. עס וואָלט אַויך ניט געהאָלְפּוּ ווען מען זאָל אַיבְּעָרוּעָצְן אוּפּ עֲגַלְיִישְׁ אַל דאס גומט פון דער אַידְישַׁע קולטור.

אויסגעהָדרְעָוּט אוּפּ "קָאָמִיקְס", אוּפּ "סְטָאָרִיס", אוּפּ "גַּיִּימְס", וועט די יונגעט ניט קענען אַויפְּנָעָמָעּ קִין קולטור איזן קִין שְׁפָרָאַד. איזן בעסטען פֿאָל מְזוּן אַרְבִּיעָרְגִּין יָאָרְהָנוּדְרְטָעָר בְּיוֹ אַקְּרִישׁ לְעֵבּוֹן אַיִּינְשׁ וְעוּט פֿאָרְוָאָקְסּן מִיטּ קוּלְטוּר, וְוַיְיָ אַיְזָעְוּן דָּעַר פֿאָל מִיטּ אַרְאָמִישׁ אַוְן מִיטּ אַידְישׁ. אַזְן אוּדְרַס אַיְזָעְלְעָדְרַס בְּלוּזְבּיְזָעְלְעָדְרַס : אַוְיְסְרָלְעָדְרַס, פֿאָלִיטִישְׁ רְוָאִיקִיטּ אַזְן אַיְנְעָנוּיְינְקְסָטָר סְפָעְצִיפְּשָׁר לְעֵבּנְסְ-שְׁטִינְגְּעָר, וְוַאְסּ מְעַן האָטּ גְּעַרְוּפּוּ "דָּעַלְגְּיַע". אַזְן די צְוַיִּי פֿאָקְטָאָרָוּ אַזְן אַיִּדְישַׁע דְּרָצִיְּעָ אָונְגָן מוֹן קְוּמָעַן דָּעַקְלְטוּרְיוֹאָצְיָע. מִיטּ אַיר צְוַזְאָמָעַן קְוּמָט דְּעַמְּאָרָאָלְזָאָצְיָע אַזְן כָּאָרָקְטָעָרְלָאָזְקִיּוּט. אַזְן דָּעַם דָּעַרְוּאָרְבָּעָנָעָם "אַיְגְּנָס" וְעוּט מְעַן נִיטּ קענען לְעֵבּוֹן צְוַיִּישְׁן בְּעַלְקָרָה.

דאָס אַזְן נַאֲרַע עַפְּעָם : עַרְשָׁת אַוְיְפּוּן שְׁוֹאָר עַטְּיִישְׁ-מַעְנְטְּשָׁלְעָבּן יְסָוד קְוּמָט נַאֲרַע צְוּ דָעַר "אַיִּדְישַׁע קָאָמְפְּלָעַקְס". דָעַר קָאָמְפְּלָעַקְס קָעַן וּוּרְקָן אַמְּאָל אַקְטִיוּזְוִרְנְדִיק אַזְן אַמְּאָל, פֿאָרְקָעָרָט, אַטְּרָאָפְּרָנְדִיק די לְעֵבּנְסְ עֲגַרְגִּעָן, שָׁאָפּוּן אַגְּיִיסְטִיקָע דְּעַפְּרָעָסִע אַזְן בְּרַעְנָגָעָן צְוּ פָּסְיוּקִיּוּט, אַפְּדַּעַת הָעֲנָטִיקִיּוּט.

דאָס באָאוּאָסְטוּזְיַין פּוֹן זִיּוֹן אַיִּד אַיְזָעְפְּרָאַזְן בְּיוֹ אַלְעָ אַיְזָן, אַפְּלוּ בְּיוֹ די וּוָסּ וּוְילְעַן אִים באַהָאָלָטָן פּוֹן זִיּוֹד אַזְן פּוֹן וּוּירָעָ קִינְדָרָע. צְוּ נִיטּ גְּלִיכְוִינְגִּיסְטִיק אַיּוֹ די וּוּלְטַן צְוּ אַיִּד אַזְן אַיְדִישְׁקִיּוּט, אַזְן מְעַן זָאָל קְעָנָעָן פֿאָרָה גַּעֲסָן אַלְיָזְן די אַנְגְּהָעָרְקִיּוּט צְוּ אַיְדָן אַזְן מְאָכָן אַזְן אַנְדְּרָעָלָז אַלְיָזְן דָאָס פֿאָרָה גַּעֲסָן. וּוּפְפּלְקָלְגָּעָן אַזְן כְּלָוְמְשָׁטָר פֿרָאָקְטִישְׁ אַיִּדְן בְּאָמִיעָן וְיַד נִיטּ אַיִּינְכּוּן זִיּוֹד אַזְן אַנְדְּרָעָלָז, אַזְן מִיר זַיְעַנְעַן נִיטּ קִין אַיִּדְישַׁע פָּאָלָקְס", וְעוּט עַס זִיּוֹנִיטּ הָעָלָפּוּן צְוּ בְּאָפְּרָיְעָן וְיַד פּוֹן אַסְפְּצִיפְּשִׁיאָרִידְיָשָׁן באָאוּאָסְטוּזְיַין, וְוַאְסּ יָאָגָט נַאֲרַע דָעַם אַיְרָהּן, צְוּ עַר וּוְילְעַן צְוּ עַר וּוְילְעַן נִיטּ, אַזְן עַר מְאָכָט דָאָס גַּאנְץ לְעֵבּוֹן זַיְינְס אַנְדְּרָעָלָז.

איִזְן אַטְּ דָאָס באָאוּאָסְטוּזְיַין פּוֹן זִיּוֹן אַיִּד אַיְזָעְפְּרָאַזְן, עַפְּעָם אַזְן אַנְדְּרָעָלָז, עַפְּעָם נִיטּ דָאָס וּוְאָס "אַלְעַ", נִיטּ דָאָס וּוְאָס אַיִּד בְּיוֹ אַזְן דָעַם אַוְיְסְגְּעָהָאָרָד עַדְוּעָט גַּעֲוָהָרָה, נִיטּ דָאָס וּוְאָס אַיִּד גְּלִיכְוִינְגִּיסְטִיק, אַזְן דָאָס אַיִּזְנִיקִיּוּט מִינְיָן מְחַדְּרָמִים, — דָעַר וּוּלְטַן, נִיטּ דָאָס וּוְאָס מְעַן האָטּ מִיר אַנְגְּבִּילְפּּטּ מִינְיָן מְחַדְּרָמִים, — דָאָס סְמַטְּ אַפְּ די עֲגַרְגִּעָן אַזְן אַקְטִיוּזְוִרְנְדִיק פּוֹן מְעַטְשָׁה, דָאָס מְאָכָט דָעַם מְעַנְשָׁה אַוְמְפָעָאֵק צְוּ לְעֵבּוֹן, צְוּ קְעַמְפּוּן, צְוּ וּכְוּן, צְוּ זִיּוֹן אַקְטִיוּזְוּן אַשְׁוּעָר "סְכִיּוֹזָאָפְּרָעָנָעָ" : אַגְּנָצְעַן לְעֵבּוֹן זִיר אַיְנְגְּנָעָלְבָט אַזְן אַיִּינְכּוּן וּוּלְטַן אַזְן דָאָרָום האָקְטָמָט מְעַן מִיר אַיִּלְיָזְן זַיְעָר עַפְּעָם צְוּ אַזְן אַנְדְּרָעָלָז נְרוּפָעָן, וּוְאָס אַיִּד קָעַן נִיטּ, וּוְאָס אַיִּזְנִיקִיּוּט נִיטּ באָקְאָנְטָמָט, נִיטּ באָלִיבָט, וּוְאָס אַיִּזְנִיקִיּוּט נִיטּ באָלִיבָט . . .

מענטשָׁן מִיטּ אַזְן מִין צְעַשְׁפָאַלְטָעָנְעָר נְשָׁמָה קָעָנָעָן נִיטּ זִיּוֹן שְׁעַפְּעִידָר רִישָׁ אַזְן לְעֵבּוֹן. נְאַכְמָעָר קָאָנָעָן וְיַיְיָ נִיטּ שָׁאָפּוּן קָאַלְעָקְטִיוּוֹ : צְוּ שְׁוּעָר אַזְן דָאָס צְוּ טְרָאָגָן אַפְּוּ אַזְן אַנְטְּפָלְעָקָן דָאָס באָאוּאָסְטוּזְיַין פּוֹן אַיִּדְישְׁקִיּוּט... דָאָס באָאוּאָסְטוּזְיַין פּוֹן אַיִּדְישְׁקִיּוּט קָעַן זִיּוֹן אַרְכָּהָרָה, אַסְטִימָוְלִידָר רְנְדוּקָעָר פֿאָקְטָאָר אַזְן לְעֵבּוֹן. דָאָס אַזְן וּוּעָן דָאָס באָאוּאָסְטוּזְיַין אַזְן גַּאנְץ.

ווען עם נעמת ארום דעם גאנצן מענטשן, ווען עם דריינט דורך אלע פיבּ רלען פון דער נשמה. ווען אבער אטם דאס באואוסטויין איז א צונאכט, א ניט געוואונטשנער קאמפֿלעקס, וואס מען וויל פון אים פטור ווער, דער מאלט איז עס סס וואס אטראפערט די גיסטיקע בחות פון מענטשן. יעַ דער אד וואס וולרט דערצונג ניט איז פולן שטאלצן באואוסטויין פט אידישער גיסטיקע זעלבסטטעןדייקיט יעדער איד אוז, איז פארשאכלטן צו טראן זיון אידרבאוואסטויין ווי א קלהה, ווי גיסטיקע באצלו וואס פרענס אוף די גיסטיקע ארגאנגען, די גאנצע נשמה. — און זאל גינענד נט האפּן צו קאנגען אנטלייפּן, אויסטמיינט אט די "אידישע באצילן". אידז איז אבעיקע זיינגען נאך וויט ניט איזונע אמעראקנער ווי די דיטוישיע אידז זיינגען געווען דיטשן. און נאך זויניקער ווי יענע קאנגען זייז זיכער זיון מיט עפּען . . . בלוייכט איזן וועג, איזן אויסווען — גאנצע אידז מיט גאנצע אידישקייט.

וויסן קינדר ער איז יגעטס יומט-טוב איז דיקטאטאייש פעסט אורט פאר זי, זיעער יומט-טוב אבער מז זיך ברעכו. יגעטס שבראָר, טראדייציעס, מנהיגים, יגעטס אלץ מיט און אנדער איז וויכטיק איד פאר מיר ווי דאס שוארצעפל איז אוניג. מינס אבער, דאס אלץ מיט וואס טאטעס איז זייז דעם לעבו, דאס אלץ לאז מען, מעג מען, דאראָר מען פֿרְעָמָן. עצטערט, איז בכל ניט וויכטיק. שבת איז אונדווערט, אבער ס'אייז גאנציג. זונטיק איז יגעטס, אבער דאָר אונדווערט. ניט דאס און ניט דאס. קייז פרינציג פיעלאָ, אויסגעחהאלטענע מענטשן קענען איז איז אטמאָספֿרָע ניט אויס זואקסן.

וויסן קינדר ער איז עלטערן ציטערן איבער א פיעצלע, ברעקעלע פון יגעטס תורה, און דאס, וואס מען ואנט זי, איז עס איז זיערט איז איז בעטן פֿאָל א שטיקל צונאכט צו באואוסטויין. איז יגענער איז באלאכט, איז געפֿלאנצט איז מה און הארץ א באואוסטויין. איז יגענער איז באלאכט, איז מיר זיינגען בלוייז א צונאכט, איז מיר מז זיך צופאָסן, קען קייז פֿרְעָמָן, געטס פֿורעטס. איז איז גיסטיקע סיטואָציַע קען קייז פֿרְעָמָן, מיט זעלבסטאָכטונג ניט אויסואָסן. זיינען מיר אידז. אבער אלע ארום מיר באמיין זיך ווי וויט מענער דעם פֿאָקט פון אידישקייט ניט קענטוק צו מאכּן. ואנט מען איז של קרטיסטעלעכּ תעילות, טא מאכּט ניט פון דעם קייז ווען — עס ווועט זיך ניט צוקלעפּן צו זיך גאנציג. דער לעערר מאכּט עפּען א גאליקע באמערכונג, — מאָד זיך ניט הערדיך. ווילט א גוט באזוכט פֿאָרוֹאַמְּלָוָנָה, ברעגן א גויסישן דעדניע. — איז איז סביבה קאָז נטע קייז שטאלצע מענטשן ניט אויסואָסן. וואקסן גאנגען מיט דעם קראָאנקן קאמפֿלעקס, "פארוֹאַס זיינען מיר גאנזווואָנָגָעָן צו זייז אידז, או מיר ווילן דאס גאנציג!" האבן איזוינע מענטשן א קנהה צו אנדערע איז איבערגעטראַיבּענע דראָדראַץ צו זיך ענעם און כעס און זיילן צו אלע וואס מאכּט זיך דערמאָנָען זויער אידישקייט . . . צי קאנגען איזוינע מענטשן ארגאניזוּן זויער אידישן לעבן? צי קאנגען איזוינע מענטשן עפּען טאָן פֿאָר זיך זויער קאָלעקטוּן ווי אידז? — ניזוּן! מיט פֿאָרטסטע איז דישע נשמות קענען זויפּים ניט האבן קייז קוּם.

בכו, עס לשודט זיך דא ניט ווען עפּען א "אידישער קוּלְטָוָר". מיר נעמען זיך דא ניט איז פֿאָר דעם כבוד פון א שטיקל פֿרְץ, ביאליק, שלום-עליכם, "זאָן אַיעֲרָע קינדר ער אויך וויסן פון זייז", "טומט א טובה, זייז וויסן פון מאָרָק טוועין, טא פֿאָרוֹאַס, גוטע איזן, זאלן זיך אויך ניט זויסן פון אונדער שלום-עליכם?" — מען בעט זיך דא ניט — טומט א מצוּזה, לאָז אַרְיִין איז איערע מיט גויסטראָטיקע ווועלט-תקולטור אויסגעפּוצטס סַאלָאנָעָן.

או אידישער קרובה, אוו זאלן איערלע קולטור-דריבען קינדרער וויסן אויד פון דער אידישער קולטור פון זיעער זידעם. איזו שטעלן זיך עס פאר א סד עלטערן אוו קינדרער וואס האבן זיך אויסגעפזט מיט עטלעכע גלאנציקע בלעבלעד אוו האלטן זיך גרים ווי מיט אמתן נאלד. בכל איז דאס ניט קיין פראגע וועגן אבסטראקטער קולטור.

ניין, נט פון דעם רעדט זיך. עס רעדט זיך ניט פון גורל פון דער אידישער קולטור, וואס ווועט ניט קאנען לאבען און די יונגע דורות. — עס רעדט זיך פונקט פארקערט וועגן גורל פון די יונגע דורות אידן, וואס זיין, די אידן, וועלן ניט קאנען לאבען סאציאל און עקאנסמייש אוו בミיא אOID פיויש איז א טיפער צונגבענדנקייט צו אידישער קולטור. דורות אידן וואס ווערן רויט ווען מען דערמאנט זיך עפנטאלער זיעיר אידישן נאמען. ווען מען רעדט צו זיין אויס אידישן: דורות אידן וואס פארקוקן זיך איז זיט בשעת זיך באנגעגענען זיך איז נאם מיט זיעיר "צופיל אידישע" טאטעה מאמע; דורות אידן וואס וויסן, איז זיך געהרטן פיויש צו א פאלק א פארדי האסטע, א פארפאלהגטן, א פארטיאויסטן און מער גארנט, אוזוינע אידן, וואס זיעיר נאנצע יונגע האט מען זיך געלענרט צו שעצן, צו אכטן, צו לערנערן ניט-אידישעס, אוזוינע אידן וואס זיעיר עטלערן ציטערן איבער דעם ניט אידישן אינחהאלט פון זיעיר קינדרער און פארבונן כסדר די אידישקייט ברדי צוצופאנסן זיך צו די — ניט "פארגויאיזשע", נאר צו די איסגעאי דישטע קינדרער, — אט אוזוינע אידן, איז אוא אטמאספער איסיגגעאדע וועטע, וועלן קיינמאל ניט קאנען זיך קיין שטאלע, מוטיקע, קיון דרייסטער און אקטיווע געוולשאפטלעכע אידן. איז לאבען וועלן זיך מזון זיך אידן, וועלן זיך קאנען לאבען ניט זיך גוינט, ניט זיך צעריסן ווערן, צעמאט ווערן אויף אש איז שטובי דרי שוערעד און וואס זוימער אלץ שוערעד מילשטיינר פון דער ווירקלעכקייט. מען בעט ניט בוי אידן קיון גדרה, קיון טובה עפעם או אידישער קולטור. זיך אידישע קולדטור בעטלט ניט. נאר מזון מיט אידישער אידיענקלאפען אין די מוחות פון פאלק, איז מזון געבען די קומענדייק דורות בוחות צו לאבען איז איז דישער קולטור, איז אידישער דערצייאונג איז גלייך זיך מיר וואלטן די קינדרער אונדזער פארסטען, זיך מיר וואלטן זיך געבענדן פון פארקוויט איז שלאלט-הייזער, געבענדן איז געוארפזן צו די געגלו איז ציון פון טינגרן און היינעם, וועלף איז שאקאלן. איז אידישער קולטור איז געבענדן איז איזיסביבלודונג פון נאנצן כאראקטער אווף אידישער קולטור וועלן אידן (אוו אידן וועלן זיך מזון בלוייבן) מזון זיך זיך א נספ און לעבנן הארכמאגען. איז גויסטילע הארכמאגען וועלן אידן מזון פארקיפלט ווערן.

לאמיר זיך אויף א ווילע אידישע פארשטעלן, איז עס וואלט איצט געוווען דא איז אמזריקע צויזיע אידישע יונגען, א יונגען אימיגראנטשע, געקמען אקארשט פון ייטע, פולין, אונגעישער בילדונג, נאר מיט א גע-ווינטאלעכער אידישער דערצייאונג. בין איז זיכער, עס איז פאר ניטה קיון ספק אויף קיון איזו מנומ. או אט איז אימיגראנטשע, געקמען יונגען וואלט זיך איינגעארדנט איז לאבען, וואלט געמאכט א לאבען א סך גראינער, א סך בעסער איז א סך געוולשאפטלעכער אידיער אידיער, די אמעירקאי-נויזורתע.

יעטווידיער אידישער טאטעה וואס דערציגט ניט זינע קינדרער איז פולין אידישן קולטור באואוסטויין, האדרוועט שוצלאזע שאף צו שחיתות, אדרער באדרעטה; יעטווידיער אידישער פארבאנד, געוולשאפט, כספייטי, קאנגרעסן, קהלוות וואס דערלאזן צוישן זיעיר מיטגלאידער אוזוינע נאציאנאלא פארער-טער זינען אליז פארברעכער איז זיעיר נאנצע געוולשאפטלעכער ארבעט

אייז גאנציגט ווערטט. איז אידישער דערציואנג איז ניט איז עס וועט קיינמאָל ניט זיין קיון אידיש לעבען איז אידישן לעבען וועט פון גורל, פון גורל פון קיינען ניט קאנגען לעבען. איז קיינער וועט פון גורל, פון גורל פון די אידן, וואס טוינן בלויז אויף צראָת, אויף פאנרגאָמִירט צו ווערטן, אויף צו האָדעווען מיט זיין אלע אנטיסעמיטֿישׁ וועלְה פון גאנֶר דער וועלְט, קיינער וועט פון אַט דעם גורל אַנטיסעמיטֿישׁ וועלְה פון גאנֶר אַט אַט דעם גורל, קיינער וועט פון אלע הייליקע קלוייסטערם, ניט איז ערנצע. די אידישע באָבע שמעקט פון אלע מען, פון אלע אידן איז אידישער נשמה אויף אייביך שיין.

"איז שטייענדיך בי פרעמדע שועעלן... וועט אַיר די וואָונַד זיך אַויפֿרָעָקָן איז וועט פֿאָרְפֿרָעָמְדָע זיך אויסּשָׁעָטָלָן... אַ צִיטָעָרְדִּיקָעָה אַנט אַויסּשָׁטְרָעָקָן איז בעטן הילְה אויף בעטְלָעָר לְשָׂוֹן" (בִּיאַלְקָה).

אט די נײַע תוכחה אייז שויַן מקוּם גּוֹאוֹרָן. איז זיך ווערטט אלע שטארקער. איז ענדיקן וועט זיך בלְוִוּז ווען מיר וועלְזָן אוֹפֿהָרָעָן צו זיין דיקן מיט פרעמדע גּעֲטָר, פרעמדע קּוֹלְטָרוֹן, איז מיט וועלְזָן לעבען פרעמדע לְבָנָן. איז זאל מען זיך ניט פֿאָרְלָאָזָן אויף די קלְיָינָע צוֹגָאָבְּשָׁוּלְכָּלְעָד. דער עצם באָגְרָיוֹ פֿוֹן אַידְיָוְקִיטֿוֹן וּוְאַ קלְיָינָע צוֹגָאָבְּ צוֹ עַפְּעַמָּס אַנְדְּרָעָש איז שויַן גּעֲנָגָנוֹן.

שריבֿן שויַן אַידְיָוְקִיטֿוֹן שְׂרֵיבּֿעָר אַז "מען מוֹן קָפִיטָולְרָין איז גּעֲבָן דער פֿאָרְעָנְגָּלְיָוְשָׁטָעָר יְוָגָנָט אַידְיָוְקִיטֿוֹן קּוֹלְטָרוֹן אַז אַבָּעָר ניט, אַדְעָר זיך ווֹילְזָן זיך אַיְנָרְיָידָן איז ניט באָגְרָיוֹן זיך אַבָּעָר

א) אייז עַנְגָּלִישׁ איז ניט קיון אַידְיָוְקִיטֿוֹן קּוֹלְטָרוֹן. זיך וועט ניט זיין כל זמן עס וועלְזָן ניט זיין קיון דורות אַידְיָוְקִיטֿוֹן שְׂטִיגְעָר. אַידְיָוְקִיטֿוֹן דער גּוֹעָנָגָע איז עַנְגָּלִישׁ, זיך דאס איז גּוֹעָנָגָע בִּים גּוֹבְּרוּטָן פֿוֹן אַידְרָישָׁן אַראָן מִיש איז אַונְדוּזָר אַידְרָישָׁן.

ב) די יונַגְנַט וּוֹאָס וּוֹאָקְסַט אַז אַידְרָישָׁן, וּוֹאָקְסַט אַז קּוֹלְטָרוֹר בְּכָלְלָה. אַט די יונַגְנַט פֿאָרְשָׁטִיטֿיַן ניט איז וועט ניט פֿאָרְשָׁטִיטֿיַן קיון שום, קּוֹלְטָרוֹר אויף קיון איז שְׂפָרָאָד ניט, אַפְּלִיכִי איז עַנְגָּלִישׁ. דאס איז יונַגְנַט וּוֹאָס איז אַידְרָישָׁן בְּלֹוִוּן לְוֹוִוּן אַפְּשָׁטָאמָן איז צְדָוָת צוֹ לְיָדוֹן. לְוִוְוִזְעָר נִוְיסְטִיקָן פֿרְצָוֹף אַבָּעָר זְיַוְוָן זיך קיון אידן, ניט קיון עַנְגָּלִישׁן דער גּוֹעָנָגָע — אַז ווֹילְדָעָר, פֿרְמִידָע, טִיוּוֹר שְׂבָטָה, וּוֹאָס האַט זיך אַוְיסְגּוּלְעָדָט אַז זְיַוְוָן עַנְגָּלִישׁ.

ג) איז דערציואָנג איז אַידְיָוְקִיטֿוֹן קּוֹלְטָרוֹר קָעָן אַט די אַידְיָוְקִיטֿוֹן האָטְעָטָמְאִישׁוֹן יונַגְנַט ניט אַנְטוּוֹיְקָלְעָן קִיְּנָע אַיְנוֹגָעָבָרָעָנָע טְאַלְאָנָטָן, קִיְּנָע קוֹנְסָטָן, קיון שום זעלְבָּשְׁטָעַנְדִּיקָע אַקְטִיוּוּטָעַט.

ד) די טְרָאָגְדָּעָר פֿוֹן נִיט אַידְרָישָׁר דערציואָנג איז ניט אַסְמִימָאָצִיעַ, ניט אַנְגָּלִיזָאָצִיעַ, רְוִסְפִּיקָאָצִיעַ, פֿאָלָאָנִיזָאָצִיעַ אַז"ו ("לְוִוְוִזְעָר צָאָל פֿוֹן דִּינְעָן שְׂטָעָט זְיַוְוָן דִּינְעָן גּעֲטָרָה"). די טְרָאָגְדָּעָר איז קּוֹלְטָרוֹלְאָזְקִיּוֹטָן, "הָאָטְעָטָמְאִישׁוֹן אָצִיעַ". קּוֹלְטָרוֹלְאָזְקִיּוֹט — אַז ווֹעַלְלָעָכָעָר, אַז דְּרָלְגִּיעּוֹזָר קּוֹלְטָרוֹר, אַז שְׂטִיגְעָעָר, אַז מְהֻנְּגָהָן, אַז וּאָצְלָעָן — מוֹן פֿוֹרָן צוֹ דְּעַמְּאָוָלְיָוְצִיעַ אַז דְּעַגְּנָעָרְאָצִיעַ — צָום אָמוֹקָם נִוְיסְטִיקָן אַז פֿוֹיְצָן. מיט איז זיך דערציואָנג פֿוֹן אַידְרָישָׁן פֿאָלָק אַז לְאָנד אַז בְּמִילָא אַז אַנְדְּרָעָש וּוֹאָן. פְּשָׁוֹט אַז פֿרָאָסְטָן. נְאָר בְּלִזְנְדָעָר, וּוֹאָס ווֹילְזָן עס ניט זען, — וּוֹעַן עס ניט.

— 6 —

די מעַלְקִידָן

דאס אַמְּעָרִיקָןְאָנָר אַידְנָטוֹם איז דְּאָרָר דָּעָר שְׂטָאָרְקָסְטָעָר, דָּעָר רְיִיכָּסְטָר טָעָר, דָּעָר זְוִיכְרָסְטָעָר אַידְיָוְקִיטֿוֹן קִיבְּ�וֹץ אויף דָּעָר וּוּלְטָט, פֿוֹן אַוְמְעָטוֹם, פֿוֹן

דרער נאדרער וועלט ציעו זיך דארך אהער אידישע הענט נאך הילך. און דיאמע ריקאנער אידן גיבן. זיין גיבן אלעמען. זיין גיבן אפט ניט זויסנדייך אויפֿ וואס זיין גיבן. — איז מטען בעט, מסתמא דארך מען דארך געבן. אבער את דאס געבן קאסט ערעד ווי דאס וואס מען ניט איז ווערט. איז אפט את דאס געבן געווארן אלץ מיט איז אנדרער. די גאנצע אידישקיט איז רעדערער געווארן צו "נאדריר א דלאדר אוון באדרער מיך ניט מער". איז דאס געבן דעם דאלדר געווארן במקום אידישקיט, מיט דעם איז מען וויא.

צעטיגן זיך אידן אויה פארטיען לוייטן קרייטערוים, פאר וועמען מען זאמלט דאס געלט. ס'היטס : מיר דא דארפֿן ניט דאס און ניט דאס. מיר אונטערשיידן זיך נאך דערמיט פוז וועמען מיר האלטן. קליבן זיך צור נויף קינדרער איז מטען שפיטל זיך איזן אקלוב, זאמלט מען געלט פאר עפעם א ציל "אויפֿ יונדר זויט ים". אלע אידישע באדרערענישן זיינגען דארטן, וויאט. דא זיינגען גאנר קיין באדרארפֿן גיטא. האט א גרויסע יונגנט-אָרגאניזאַציע גענעבען געלט אָרויסצונגעבן איזן אָרכֿיזֿישֿאל אָהּעְרְיוּאִישֿן דָּרְמָאָן, וואס קיין אַיְנָעֶר פֿז דער אָרגֿאנִיזֿאַציע קען מון הסטן ניט לְיִלְעָנָן און דער גראַטער טְיֵיל זויסט מסתמא ניט. אָז עס זיינגען ערגען פֿאָרָאן אָווֹינָן זאָכְּן ווי הָעְבְּרִיְאִישֿׂע רָאָכָּאָן.

— וואס איז אידישקיט ? — זאמלען געלט.

— וואס איז אידישע גּוּזּוּלְשָׁאָפְּטָלְעָכָּע אָרְבָּעָת ? — קליבן געלט.

— וואס איז צוינָן ? — געלט און געלט.

— אַידְּוִישָׁע קְוָלְטָוָר ? — ווֹידְּעָר געלט, אָז אלץ "דָּאָרְטָן" וויאט.

אָז אָט דאס געבן ווערט באָגֿלִיט מיט פֿאָרְשִׁיעְרָעָנָן גּוּפְּלִין :

א) מילא, מיר האבן דאר ניט קיין אידישקיט, עס בענקט זיך דאר פֿאָרט, טא לאָמֵר באָטש געבן פֿאָר דִי וואס האבן נאך אָידישקיט.

ב) ס'אָרָא טומל זיין מאָכוּן דאס ! ווי שְׂרוֹיָאִיך זיין וואָרְפָּז זיך אָז אָנוּן מיט זוּעָר בעטן ! עס קאָן שאָדוּן אוּיד אָונְדוּ. אָפְּשָׁר ווועט מען זיין מיט אָבְּיסָל געלט אַיְנְשְׁטָילָן.

ג) פֿאָרְפָּאָלָן, מען קען זיך ניט אָרוּיסְדָּרְיָעָן פֿז דִי קְאָמְפִּינָּס, אלע טאג ! אלע טאג !

ד) מיר האבן ניט וואס צו טאנ, טא לאָמֵר אוּיך קליבן געלט טשערמאַן, טרעושוּרָט, מיר וועלן מאָכוּן טיען, אָוּפְּנָעָמָן גּוּסְּט, מיר וועלן מאָכוּן אָטָאנְץ, אָפְּאָרוּיְוָונְג, מיר וועלן אָטְדוּרָעָ "פֿיקְטְּשָׁרָדָם" זיין אָז צוּטָוָנָג . . . פֿאָר ווועמען וועלן מיר קליבן ? — אָ, דאס וועלן מיר שווין שפֿעטער זיין.

אָז דִי זאמלעָר, דִי קליבּעָר ? — זיין קומען מיט אַיְנָן אוּפְּגָּנָּבָּע : מען דארפֿ מאָכוּן וואס מער : דארפֿ מען אָנדְרִירָעָן דאס רעדל, ציען רחמנותן, אוּפְּוּעָקָן אָמְבִּיצִיעָם, מאָנוּן האָנָּאָר, טְיֵילָן כְּבָדִים . . . מען זאמלט שווין געענט עפְּעָנָן סְפֿעְצְּעָלָעָן קְוָרָסָן : "זְוִי מַעַן דָּאָרְפָּז קְלִיבָּן גּוּלָט" אָדָע אַיְנְגְּנְלָעָר, וואָלְגָּאָר גּוּזָּאָט — מעַלְקָן דִי קו.

וועוּיס יְעַטּוּיְדָעָר קְוָלְטָוָרְלָעָר קְרוּמְעָלָקָעָר, אָז עַר מַזְזָאָן, דִי קו זאָל האָבוּן אָז וועלן געבן מילך. וועוּז אָבער בְּיַם מַעַלְקָן דִי אָמְרִיְקָאָנָר אִידָּן אָט דִי כְּלָלִים לְגַמְרִי נִיט אָפְּגָּנָּהָט. ווי אָפֿט פְּיָלוֹן זיין זיך אָפְּגָּנָּהָט. "גּוּקָעָמָן עַפְּעָם עַמְּיִצְעָר, אָפְּגָּנָּהָט זְוִי..." מען גּוּמָט בְּיַי זיין געלט אָז מען זאָכְּט זְוִי נָאָכְּדָעָם אָזָס. זְוִיָּעָר טְשָׁרָמָאָן דִי נָאָיוּעָ, זְוִיָּעָר גְּלוּיָּהָבָּעָר. מען עַקְסְּפָּלָאָטָירָט זְוִיָּעָר רְחַמְּנוֹת-גּוּפָלָ, מען זאָגְּנָט זְוִי צוּ...

אָז נָאָכְּדָעָם ווועט דָאָר שְׁוִין קְוָמָעָן אָצְוִיְטָעָר. קליבּעָט מען געלט אָז אָנְטוּוּיקָלָט נִיט קְיָין שְׁטָעָנְדִּיקָן גּוּפְּלָ פֿוּ גּוּמְיָנוּזָאָמָרָר אָחָרוּת אָז גּוּמְיָנוּזָאָמָרָר שְׁאָפָּונָג. מען פְּלָאנְצָט פֿאָרְדָּסָן,

פארובלים. וווערט אליע שוווערער צו אקטיוויזוּרוֹן דאס געפֿיל, וווערט דער קריין געבער ניט גרעסער, מוז מען אליע מעד אנטומען צו זויטקע מיטלען אמביצ'יזם, ריסיקע צ'רוטיבילדער, פארזויילונגנגען. ואקסט אוייס אתחום צוויז שן די צילן וואס פאָר זוי קלייבט מען און צוישן די מיטלען מיט וועלכע מען קלייבט. עס איז גות ווען עס קומט פון אַkolטור אַחרוד געפֿיל צו מיט געפֿיל און דהמגנותה. פַּאֲךָ עַתְּכָת אַבָּרְעָה, פַּוּ נַדְבָּות צו אַחֲרֶתְּגַּפִּיל קען דאס ניט קומען. איזו וואס מעד אומיגליך אופֿין אידן, וואס מעד ערוצות — אליע מעד פַּאֲךָ עַתְּכָת אַבָּרְעָה, מעד יומְטוּבְּדַקָּעַ "דִּינְעָרָס", מעד "אמיזוּן". "וואס דערציילט אַיר מיר פון אייער קולטור? האט מיר נאָך אַמְּאָל איזו פּוּלָן געאנט אָםְעָקָאנָעָר אַידן, — "אייער גאנצע קולטור איזו דאָך אוּפִינְעָבוּוּט פון אַונְדוּזָרָעַ פַּאֲךָ עַתְּכָת אַבָּרְעָה".

האָב אַיד געזען ציוניסטיישׁ� יונגעט, גוטע, אוּפִירְבִּיכְטִיקָע יונגעט, אָוָן מישׁ פון יַאֲרֵן געהערן צו אַקלָּוב פַּאֲרָן אַרְבָּעָמְדִינִיךְ אַרְץִיְשָׂרָאֵל האָבָן זוי ניט דערוואָסט וואס ער באַמִּיטִין אַזְנוּנָען ווערטען ווי "הָעוֹזְיוֹזָרִים", "אַחֲרַהָעַם", "אַ. גַּאֲרְדָּאָז" וּמָרְמוֹת. זוי האָלָטָן פון העבריעישׁ אָוּן קינְינָעָם אָיזו ניט אַיְינָנְעָפָאֵל זוי צו באַקענען מיט העבריעישׁ, מיט העבריעישׁ לֵיד טעראָטור אָוּן אַיבְּעָרוּצָוּנָגָעָן, באָטָש, זוי ווּוַיְסָמָן ניט קיּוֹן אַיזוּ נַאֲמָעָן פַּוּ אַ העבריעישׁ שְׂרִיבָעָר, זוי לְיִעְיָנָעָן ניט קיּוֹן אַידִישָׁ אַיזוּ עַנְגְּלִישָׁ. — מען פַּאֲךָ עַתְּכָת זִיד אָיזוּ מִעַן קלייבט געלט.

אַיך ווּוַיְסָמָן ציוניסטיישׁ היְזָעָר, וואס לאָזָן אַרְיוֹן אַוְעַגְּלִישָׁ כָּוד וועגן אַידָּן בְּלוּזָן אָיזוּ פַּאֲרָמָאַכְּטָעָן אַגְּנוּעָרטָן — די גַּוִּישָׁע דִּינְסָט — אָוּן צוּמָּאָל די פַּאֲרָנְגִּישָׁטָעָן קְוִינְדָּעָר — זָלָן נִט ווּסְמָן פַּוּ יַיְעָרָאֵל אַידִישִׁקְיָט. אָוּן ציּוֹנָיזָם? — מען פַּאֲרָוְוִילְט זִיד אָזָן מַעַן אַמְּלָט געלט. מען פַּאֲרָגְּעָטָן זִיד אַזְּדָלָעָר פַּאֲרָגִּוָּיט. — אַ גַּוְיִיבָן באַשְׁטִיטָה. — מען ווּלִי נַיְסָמָטָן אַפְּרָטָה, אָז אַט דער "זַיְאָנָיזָם" קָעָן אַוְעָפָעָן דֻּעָם צִוְּנָיִם. אָז אַזְּוַי מִט אַלְעָאָנְדָעָר דָּעַ נַאֲצִיאָנָאָלָעָא אַידִישָׁ אַוְעָפָגָעָם — מען פַּאֲרָוְוִילְט זִיד אָז אָז מִעַן קלייבט געלט.

די וואס נַיְבָן זִיד אָפְּ אַיִצְטָמַז מִט "קַאמְפִּינְסָמֶן" אָז גַּעַלְטָזָאַמְּלָאַנְגָּעָן ווּוַיְסָמָן צוּ דַעְצִיְילְן גַּאֲרִינְטָן קַיּוֹן פַּרְיְּוּלְכָעָר גַּרְסָוּן וועגן דער גַּיְבּוּוֹיְלִיקִיט אָז דער צָאָל גַּעַבָּעָר צֹוְישָׁן די אַמְעָרִיקָאנָעָר אַידָן.

פאָרגְּנָלִיְיכְּטָמָן די הַיְלָךְ-אַרְבָּעָטָמָן פַּוּ אַמְעָרִיקָאנָעָר אַידָן בעַת דער ערְשָׁטָעָר וּוּלְטָמְלָחָמָה אָזָן אַיִצְטָמַז, — דערְשָׁרָקָטָמָן זִיד זִיד פָּאָר די שְׂטִיבָמָונָגָעָן בֵּי אַידָן, פָּאָר דער קַאלְטָקִיְיכָט אָזָן זַוִּיטְקִיְיכָט, פָּאָר דער גַּאנְצָעָר אָפְּגַּעַרְמָדְקִיְיכָט. "דִּינְסָטִיק אָזָן בְּרוּדְשָׁ-קָלָאָבְּ דָעָי, אַיך ווּלְזָעָמָן צוּ אַיִיעָרָפָרָה אַפְּרָטָה זַאֲמָלָונְגָן נִטְמָעָן קָמָעָן".

אָז שְׂרָעָקָט שְׂרָעָקָט נִטְמָעָן וואס עַמְּקָלְבוֹן זִיד צְוּנוֹנוֹת קָלְעָנָרָעָע סְכוּמִים גַּעַלְט, — עַמְּקָלְבוֹן זִיד צְוּנוֹנוֹת קָלְעָנָרָעָע אָפָּלָק, עַמְּקָלְבוֹן זִיד צְוּנוֹנוֹת קָלְעָנָרָעָע אָז אַיִדְישָׁע הָארָז. דָאָס שָׂוָאָד אַפְּרוֹפָן זִיד אַזְּוַיְסָמָן די הַיְלָךְ רָוָפָן אָזָן דער סִימְפְּטָאָמָן פַּוּ דָעָר גַּרְוּסָעָר קְרָאנְקָהִיט — אַטְרָאָפָיָעָן פַּוּ אַיִדְישָׁן הָארָז. אָז שָׂוָלִיךְ אָזָן דֻּעָם אָזָן די "מַעְלָקְדָּבָאַצִּיאָוָנָג". אַנְשָׁטָמָט צוּ האָבָן דֻּעָם גַּוְיִיבָן, אָז :

זַוְעַלְן זַיְוִן אָזָן אַמְעָרִיקָעָן גַּאנְצָע, הָארְצִיְיכָע אַידָן, ווּעַט זַיְוִן הַיְלָךְ: אַנְשָׁטָמָט דֻּעָם פַּלְעָנְגָט מִעַן קָמָעָן מִט אָזָן אַוְיְפָגָעָבָע — אָקוּוֹטָעָ, אָסְמוֹעָ גַּעַלְט אָזָן מִזְבְּכָתָן נָאָר דֻּעָם "סְלָאָגָן", דֻּעָם פָּאָסְטִין וּוְאָרְטָה... אָז וּוּפְלִי וּוּיזְצָן אָט די זַאֲמָלָעָר האָבָן צוּ דַעְצִיְילְן וועגן די אַמְעָרִיקָאנָעָר אַידָן, זַיְוִן צִיט זַיְוִן שְׁטָרִיךְ! זַיְוִפלְ צִינְזָעָם עַמְּשָׁטָקָט אָזָן אָט די אַלְעָאָנְדָעָר זַיְוִן ווּיזְצָן וואס מִעַן דַעְרְצִיְילְט זִיד אָז וועגן די "טְשַׁעַרְמָאַנָּס", וואס זַאֲמָלָעָר אָז טַוְעָר דַעְרְצִיְילְן

זיד או? אוייסגעמאַלָּקְן דַּי קֹו אָנוּ אַוִיסגעַלְאַכְטָן זַי — "דַּי קֹו אַיִינַע וּוָסֵם דַּי
בִּיסְטָן".

האט אַבְּעַר דַּי "קוֹ" אַנְגָּעוֹאוֹרֶן דַּעַם גְּלוּבוֹן, דַּעַם צּוֹטוֹרַי, צַו אַלְעַ
סַלְאָגָאנָס, צַו אַלְעַ רִיּוֹד. גְּלוּבוֹט וּפְשׁוֹט נִיט אָנוּ יוֹצָא. אָנוּ וּוּידָעַ : הָאט
דַּי אַידִּישַׁ גַּעֲזָלְשָׁאַפְּטַלְעַכְּבִּיכְּיַיט דַּעַם אַדְרַעַס פָּוּ דַּי אַמְּעַרְיוֹקָאנָעַ אַיְדָן?
אוֹ מַעַן הָאט נִיט אַוִיסְגָּעוֹהָאַדְרוּעַט דַּעַם "טְרָאַפּוֹס" (דַּי נִיגּוֹנָן) צַו אַידִּישַׁ
קיּוֹט, וּוּרֹן מַיְלָאָנָעָן, מַיְלָאָנָעָן אַיְדָן פְּאַרְאַלָּרֶן אַיְזָן פָּוּן פְּלָאַכְעָר אַמְּעַד
רִיאַקְאַנְשִׁקְיַיט אָנוּ דַּעַר אַידִּישַׁנָּר גַּעֲזָלְשָׁאַפְּטַלְעַכְּבִּיכְּיַיט קַומְט אֹוִיסָן צַו זַוְּכָן דַּעַם
זַוְּנָט אָנוּ פָּעַלָּה, דַּאֲס אַוִיסְגָּעוֹהָאַשְׁעָן אַידִּישַׁ לְיִכְתּוֹל אַיְזָן דַּי אַוּמְעַנְדָּלְעַכְּבָּע
שְׁנִיּוֹרְפּּאַלְדָּעָר.

את דַּאֲס אָיְזָן דַּעַר רְזֻוּלָּטָט אַטְפּוּן אַקְוּלְטוּרָלָאַוָּעָר בְּאַצְיוֹנָגָן וּוּיְ צַו
אַ "מַעְלָקְ-קוֹ" וּוּעַן מַעַן וּוּיְסָ נָאָר דַּעַם מַיְלָדְ-שְׁעָפָל. וּוּלְ מַעַן גּוּטָעַ פְּרוֹכְטָ
מוֹן מַעַן זָאָרְגָּן וּוּעַגְּנָן דַּי וּוּאַרְצָלְעָן, וּוּעַגְּנָן דַּי צְוּוֹיָגָן, מוֹזָן הַאַדְעוּוֹן אָנוּ
שְׁפִּיּוֹן דַּי וּוּאַרְצָלְעָן, מוֹזָן קְוּלְטָיוֹוִוָּרְן אָנוּ אַפְּהִיטָן דַּעַם גָּאנְגָּנְצָן בּוּוִים. מוֹזָן
מַעַן גַּעֲדָנְקָעָן אַיְינְמָאָל פָּאָר אַלְעָמָּל : אָנוּ אַנְיִסְטָן, אָנוּ אַנְשָׁמָה אָיְזָן נִיטָאָ
קִיּוֹן לְעַבְּדִיקָעָר גּוֹת. אָנוּ גַּבְּנוּ גִּיט אַיִדִּישַׁ הָאָרָרָן. אָנוּ קְוּלְטוֹרָה. אָנוּ שְׁמָרָרָן
קִיּוֹנָם, אַוִיב אָפְּלָיו עַר וּוּטָעַם פְּזִוּשָׁ קָאָנָעָן. דַּי "מַיְלָדְ-קוֹ" וּוּטָעַם זַיְדָן
גָּאנְגָּז אַוִיבְּהָעָרָן צַו מַעְלָקָן.

— 7 —

"מַוִּית זַיְן, וּוּי זַיְן"

א) גַּעֲזָלְשָׁאַפְּטַלְעַכְּבִּיכְּיַיט

אָיְזָן עַרְגָּעֵץ זַוְּנָטָן בַּי אַיְדָן נִיטָא אַזְוּפְּוּלָן אַרְגָּאַנְיוֹזָצִיעָם וּוּי אָיְזָן אַמְּעַד
רִיאַקְאַנְדָּעַן, גַּעֲזָלְשָׁאַפְּטָן, סָאַסִּיטִים. לְאַנְדָּסְמָאַנְשָׁאַפְּטָן, קָאַמְּטָעַטָּן, פָּאַרְיִינָעָן אָנוּ
פָּאַרְבָּאָגָן, קָאַנְגָּרָעָסָן אָנוּ קְרִיזָן, קְלָבוֹן קְוּלְטוֹרָלָעָן, רְעִילְגְּוִיָּעָן אָנוּ פָּאַלְיִיטִי
שַׁעַ, אַרְגָּאַנְיוֹזָצִיעָם לְאַקְאָלָעָן אָנוּ צְעַנְטְּרָאָלָעָן, — מִיטָּן זַיְן אָיְזָן פּוֹלְ יְעָדָן אַיְזָן
רִישָׁע גַּעֲמִינְדָּעָם. יְעָדָעָר אַידְרַעְתָּן צַו עַטְלָעָכָן אַזְוּנָעָן גַּעֲזָלְשָׁאַפְּטָן אָנוּ
לְעַבְּטָן זַיְדָן אָיְזָן זַיְן. דַּי אַלְעַגְּזָלְשָׁאַפְּטָן שָׁאָפּוֹ יָאָרָאִיּוֹן, יָאָרָאִיּוֹס
גְּרָאַנְדִּעְזָעָן גַּעֲלָטְקָאַפִּיטָּאָלָן, מַעַן דְּרָרוֹתָן מִיטָּגְּרוֹסְעָן בּוּדְזָשָׁעָטָן. אָנוּ נִיטָּנָעָן
קְוּטָט אַוִּיפָּה דַּעַם אַלְעַטָּם אָיְזָן דַּאֲס אַיִדִּישָׁעָן לְעַבְּן אָנוּ אַמְּעַרְיוֹקָעָן אַזְוּי נִיטָּנָעָן
נִיזְוָרָט, אָזְוּי נִיטָּקָאָרְדִּינְרוֹת אָנוּ נִיטָּצְוּנוֹגְּבָ�נְדָן, אָזְוּי נִיטָּנָעָן
אוּס אָיְזָן פְּשָׁוֹט נִיטָּט צַו בָּאָגְּרִיּוֹפָן. קְעַגְּנוֹזִיטִיקָעָה הַוְּלָה, צְדַקְּה-תְּמַעְתִּיקִיטָן,
הַוְּלָה אַיְזָן זַיְן צַו בָּאָגְּרִיּוֹפָן. — דַּאֲס אַיִדִּשָּׁנָעָן אָמָתָן, אַזְוּ אַיִדִּשָּׁנָעָן
גַּעֲבִּיטָן וּוּרֹן דַּי טְעַמְּפָן שְׁוֹאַכְּבָּר, דַּי פְּאַרְמָעָסְטָן קְלָעָנָרָעָ, אַבְּעַר דַּאֲרָז זַיְנָעָן
דַּאֲס גְּרוֹוּסָן אָנוּ בְּרִיטָע אַוְנְטְּרָעְנָמָנוֹנָעָן. גְּרָאַנְדִּיּוֹז פְּאַרְנָעָמָנוּ אָנוּ אַיְזָן סְדָר
הַכְּלָ אַיְזָן זַיְן נִיטָא קִיּוֹן קִיּוֹן פָּעָרְמָעָנְטָן צַו וּוּאַקְסָן.

נִיטָא אָנוּ דַּעַם אַלְעַטָּם קִיּוֹן אַטְעַם פָּוּן אַיִדְשָׁוֹן מָאָרָגָן, פָּוּן אַיִדְשָׁוֹן
פָּאָלָק, אָנוּ קְלָעָנָסְטָן גַּלְיָד פָּוּן אַרְגָּאַנְיוֹזָם, אָנוּ יְעַטְוּיְדָעָר קְמָעָרָלָ פָּוּן אַלְעַד
בּעָדִיקָן גּוֹפָן מַעַן זַיְן אַטְיְלָכְבָּעָלָ פָּוּן דַּעַם אַלְגְּעָמִינָעָם צַיְל — קִיּוֹם פָּוּן
אַרְגָּאַנְיוֹזָם. אָנוּ דַּי אַלְעַגְּזָלְשָׁאַפְּטָן בַּי אַמְּעַרְיוֹקָעָן אַיְדָן, שְׁפִּירָט אַיְדָן
וּוּיִיט נִיטָא תְּמִיד אַטְפָּרָאַלָּה, אַלְגְּעָמִיּוֹן-אַיִדִּישָׁע אַיְנְסְטִוְצִיעָם, וּוּאָס אַיְדָן אַיְזָן
פָּאָרָאָזָן צַעַנְטְּרָאָלָעָן, אַלְגְּעָמִיּוֹן-אַיִדִּישָׁע אַיִדְשָׁוֹן גַּעֲזָלְשָׁאַפְּטָן. דַּאֲס הָאט
אַיִרְאָפְּיוֹיָאַיִשָּׁע לְעַנְדָּעָר הַאָבָּן פָּאָר זַיְן גַּעֲקֻמְפָּטָן. דַּאֲס הָאט
קְעַמְפָּטָן פָּאָר רַעֲכָט. אַיְדָן וּוּילָט, מָאָנָעַט אָנוּ שְׁאַפְּטָן אַיְדָן, בּוּיְט אַיְדָן
טְרָאָלָעָן אַיִדִּישָׁע קְעַרְפּּעַרְשָׁאַפְּטָן. אָנוּ דַּי קְעַרְפּּעַרְשָׁאַפְּטָן זַיְגָּעָן גַּעֲשָׁפָּן גַּעַנְגָּעָן
וּוּרָאָן. אַבְּעַר סַ'אִיּוֹן נִיטָא דַּאֲס, עַמְּצַנְטָרָאַלְיוֹרָט גַּאֲרַנִּישָׁת. אָנוּ דַּי בַּעַסְרָעָן
פָּוּן דַּי טְיִירָ פִּילְן אַלְיָוּן אַוּמְצַפְּרִינְקִיט. עַפְּסָמָ אַיְזָן דַּאֲס רָ' בַּעַר אַבְּעַר

נית דער. צענתראלע אפַּילוֹן, געלט זאמלוונגען זיינגען ווית נאָר ניט קיּוּן צעַנְדָּרָה
טראלע אַנְפִּירָונְגָּנוּ פֿוֹן אִידֶּישׁן לְעָבָן. אָנוּ דָּאָס פֿאָלָק ? — דָּאָס פֿאָלָק אָיוּ
צַּבְּרָעְלָט, צַּפְּיִצְּלָט אַין זַיְעָן קְלֹבוֹן אָנוּ האָט נַאֲרוֹנִיט קִיּוּן צַעֲנַטְרָאָלָן פֿאָרָּאָד
לְאָנֵג צַו אַ צַּעֲנַטְרָאָלִיוֹרָטָן אִידֶּישׁן לְעָבָן. עָפָּעָם פֿעַלְתָּ דָּאָ, אָנוּ ווָאָס אַין דָּאָס
פעַלְנְדרְיקָע "עָפָּעָם" ?

עם פֿעַלְתָּ אָן אַלְגְּעַמְּיַיְנָע אִידֶּיעָ פֿוֹן אִידֶּישׁן פֿאָלָק. עם פֿעַלְתָּ דִּי
נְשָׁמָה. בְּרִיךְ לְעָרְנְטַט אָונְדוֹן, אָז אַנְגַּנוּן אָזְנוֹ אֲכוֹנָה אַיּוֹ ווְיַי אֲטוּטְעָר נֵרָא אָז
אַנְשָׁמָה. דִּי גְּרוּסְטַע, דִּי שְׁעַנְסְטַע מְעַשְׂיִים, אַוְנְטַרְנְעַמְּוֹנְגָּנוּן אָז אַ צַּעֲנַטְרָאָלָן
לְעָר אִידֶּיעָ, ווָאָס צַו אִיר צַיְעָן אֶט דִּי מְعַשִׁים, זַיְעָנְנוּן טוֹיפְּט. הָאָבָּן גָּרְאַרְאָלָע
אַרְגְּנָאַנְזָאַכְּיַעַס אָנוּ גַּעֲזַלְשָׁאַפְּטָלְכָעָ אַנְשְׁטָלָטָן בַּיְיָ אִידֶּן אַין אַמְּעָרִיקָע אָז
אַנְדָּרָע כְּרַאְקְטָעָר אָנוּ אָזָנְדָּרָע אָפְּשָׁתָאָם ?

בַּיְיָ דָעַם הַעֲרְשַׁנְדִּיקָן פֿאָלָק מִינְיֶנְט "סְאַצְּיאָל לְעָבָן" דָּאָס פֿאַרְבְּעַרְנְגָּנוּן,
פֿאַרְוָיְלָן זַיְד "אֹוִיסְלָעְבָּן" זַיְד. רְעַכְּטְלָעְכָּע עַקְאַנְאַמְּיַשָּׁע פֿרְאַבְּרָּאָבָּר
לְעַמְּגָּעָנוּן פֿוֹן פֿאָלָקָס קְיֻום, אַרְגְּנָאַנְזָאַכְּיַעַס זַיְד זַיְיָן פֿאַרְזְּוּבְּרָעָנָג
— דָּאָס אַלְיָזְחָתָן נִיט קִיּוּן שִׁיקּוּתָן זַעַם בַּאֲגַרְוָף פֿוֹן "סְאַצְּיאָל לְעָבָן".

אָזְנוֹ, ווְיַי אָוְמְעַטָּם, מַיְנְגַּעַן אַיְדָּן אוּרְדָּן דָּאָ, אָז ווְיַי עַס קִרְבְּסְטָלָט זַיְד,
אוֹזְיַי דַּאְרַפְּ זַיְד אַוְיַי אִידֶּלְעָן". הָאָבָּן מִיר קְלֹבוֹן זַיְד צַו פֿאַרְיּוּלָן, הָאָבָּן מִיר
סָאַסִּיטִים פָּאָר "טְשָׁאָרְטִיִּי" (צְדָקָה) וּבְדָמָה. מִיר, אַיְדָּן, ווְיַלְוָן אֲכָעָר נִיט
בְּיוּעָן קִיּוּן גַּעֲזַלְשָׁאַפְּטָלְכָעָקִיְּתָן ווָאָס חָתָם קִיּוּן מוֹסְטָעָר בַּיִּם הַעֲרְשָׁן
דִּיקְוָן פֿאָלָק. דָא לְיַגְּטָעָרָגְּזָעָטָן מִיפֿאַרְבְּאַרְגָּוֹן אֲפְּרַקְעָרָטָן אִידֶּיעָ, ווָאָס מַעַן
זַאנְטָן זַי נִיט אַרוּסָם אָפָּן, ווְיַלְוָן זַי אִיז פֿאַרְשְׁפָּעִיטָקְטָן, אֲכָעָר זַי אַיִּז פֿאַרְאָרָן,
אָזְנוֹ דִּי אִידֶּיעָ זַוְּאָלָט מַעַן גַּעֲקָאַנְטָן פֿאַרְמוּלִוָּן בָּעֶד אָזְנוֹ : מִיר זַיְעָנָע אַמְּעָעָ
רִיקְאָנְעָר אָזְנוֹ מִיר ווְיַלְוָן זַיְד ווְיַאֲס ווְיַיְקָרָעָר אָוְנְטְּרָשְׁיָדָן פֿוֹן דִּי "אָמְתָּע" אַמְּתָּע
רִיקְאָנְעָר. מִיר קַגְּנָעָן הָאָבָּן אַבְּזָוּנְדָּרָן אָפְּשָׁתָמָן, עַלְיהָיָי סַקְאַטָּן, אַירְלְעָנְדָן
דָּעָר וּבְדָמָה. דָעָר פֿאַרְלָאָנָג אַיּוֹ אֲכָעָר עַס זַאֲל אַיּוֹ דָעָר צַוקְנְפָט זַיְד שְׁאָפָּן
איַיּוֹן "אַמְּעָרִיקָאָנָרָ" פֿאָלָק. אָט דִּי נְאַאְיוּוֹן קָאַסְמָאַפְּאַלְיִשְׁעָ אִידֶּיעָ אַיּוֹ נָאָר
לְגַמְּרִי נִיט גַּעֲשְׁטָאָרָבָן בַּיְיָ אִידָּן. אָנוּ אָט פֿוֹן ווְאָנָעָן עַס שָׁאָפָּט זַיְד דָעָר קְאַנְּדָן
פְּלִיקָט ווָאָס סְמַט אָפָּ דִּי גַּעֲזַלְשָׁאַפְּטָלְכָעָ אַרְבָּעָת : אִידֶּישׁן גַּעֲזַלְשָׁאַפְּטָלְכָעָ
קַיְיָ אַיּוֹ אִיְיָן רִיבְּטָוֹנָן ; דִּי פֿאַרְבְּאַרְגָּוֹן גַּעֲזַלְשָׁאַפְּטָלְכָעָ אִידֶּיעָ צִיּוֹן זַיְד
פֿאַרְקָלְטְּרָטָר.

אָט דִּי אִידֶּיעָ אַיּוֹ בַּיִּם הַעֲרְשַׁנְדִּיקָן פֿאָלָק לְגַמְּרִי אַוְיָסְגֻּוּוֹעָפְּט נָעָ
וָאוָרָן : אָלָע פֿעַלְקָעָר זַוְּכוֹן שְׂוִינוֹ יַאֲרַצְעַנְדְּלִיקָעָר זַיְד צַו אַיּוֹלָרָן פֿוֹן אַנְדָּרָע
פֿעַלְקָעָר. עַס אַיּוֹ בְּלוֹוֹן אֲפָרָגָעָן ווְיַי ווְיַיְטָזָר אַנְדָּרָע
אַיּוֹ אֲפָרָגָעָן פֿוֹן צִיְּמָת, פֿוֹן כְּרַאְקְטָעָר, פֿוֹן פֿאַלְיִתְשִׁיעָ קָאַמְבָנָאַצְיָעָם, אַיּוֹ
פְּרִינְצִיָּפְּ אֲבָרָר, זַוְּכוֹן אָלָע הַעֲרְשַׁנְדִּיקָעָר פֿעַלְקָעָר זַיְד צַו אַיּוֹלָרָן, אַפְּזַוְּדָרָעָן
זַיְד, אֲפְּצָרוֹקְוָן זַיְד. נִיט הַיְּטָלָעָר הָאָט גַּעֲנָדוֹן שׁוֹחֵן זַיְד טָעַנְדָּעַן זַיְד ווְיַיְנָעָן
בְּלוֹוֹן אַוִּיסְגָּעָנָצָט אָנוּ דְּרַפְּרַטָּן בַּיְיָ זַוְּדוֹן זַיְד אַוְיָסְגֻּוּוֹעָפְּט
גַּעַוְּנוּן פְּרִיעָר אָנוּ זַיְיָנָעָן דָּאָ, אָנוּ זַיְיַי ווְאָקָסָן אַוְיָסְגֻּוּוֹעָפְּט
זַיְד, אַרְדָּעָנָעָן זַיְד בַּאַר זַיְד. מִיר אַיְדָּן אֲבָרָר, אַיְדָּן אַיְדְּבָּרְהָוּפְּט אַלְיָ אַיִּלָּרָן,
וְיַדָּן הָאָבָּן זַיְד דְּרָרוֹיְטָרָט פֿוֹן טָרְדָּאַצִּיעָן, טָרְאַגְּנוֹן אַיּוֹ זַיְד צְוּוֹיַי גַּיּוֹסִטְקָעָ
וְיַיְנָעָן : אַ צְוִיכְיָאָנָג צַו אַלְיָזָן ווָאָס עַס אַיּוֹ אַיְדָּישׁן אַוְיָסְגֻּוּוֹעָפְּט
אַוְנָדָן אַפְּ אַלְיָזָן ווָאָס עַס אַיּוֹ אַיְדָּישׁן. וּוּנְעָן אָט דָעָר כְּרַאְקְטָעָר שְׁטָרִיךְ
שְׁרִיבְּיָן גַּאנְץ בְּאוּנְדָרָע. דָא אַיּוֹ גַּעַנְהָלָן זַיְד זַאנָּנוּן, אָנוּ אָט דָעָר כְּרַאְקְטָעָר שְׁטָרִיךְ
בְּרֻעָנְטָמָן צַו דָעָר אָזָנְדוֹזָעָר גַּעֲזַלְשָׁאַפְּטָלְכָעִיקִיְּתָן אַיּוֹ נִיט אַזְּוֹא וְיַי ווָאָס פֿאַדְלָרָט
אָט אִידֶּישׁן לְעָבָן, נָאָר זַי אַיּוֹ אַקְּפַּיְעָן פֿוֹן דָעָר נִיט אַיְדָּישׁן לְעָבָן.

"אַדָּעָר מִות זַיְד, אַדָּעָר זַיְד זַיְד" אַיּוֹ דָעָר אַנְטִימָעָר בְּאוּנָעָר פֿוֹן אִידָּן.
עַר אַיּוֹ דָעָר זַעַלְקָעָר גַּעַלְבִּיכְּן פֿוֹן דִּי צִיּוֹן פֿוֹן דָעָר פֿרְאַנְצּוּזִישָׁעָ רַעֲוֹאָ
לְחַזְּעַע אַיּוֹן דִּי נָאָטוֹרָן פֿוֹן דִּי אַינְטִימָעָר בְּאוּנָעָר אַיּוֹ נִיט אַפְּצְשַׁטְּרָאָרָן ווָעָן

זוי ווערנו ניט דערלאזובאר עפנטלעד. זוי קרייכן אריין איננוויניק, פארבאָרן זיך, באַהאלטן זיך אונטער אַלעֲדָלְיוֹ שְׂרִיאָאַיקָּעַ לאָזְנְגָּעַן פָּאַרְקָעָרטָן כָּאַ רָאַקְטָעָר. פָּאַרְשָׁטָעלְוָן זיך אָזֶן זוי שָׂאָפָּן קָאנְפְּלִיְּקָטָן צָוִישָׁן "חִילְכִּיקָּן" "אָמָּרָר" אָזֶן פָּאַרְבָּאָרְגָּעָנָעָם "עוֹשָׁה". אָט מִיט אָזוּנוּ אָקָאָפְּלִיְּקָטָן אֵיזַּוְלָאָנְדוּר גַּעֲוָעָלָשָׁאַפְּטָלָעָקְרִים, וְאָס אֵיזַּוְלָאָתָר אָרִיּוֹ נַעֲלִיכְוָן אָפָּרְקוּקָעָנִישׁ — "מִיט זַּוְיַּן זַּוְיַּן זַּוְיַּן זַּוְיַּן".

ריידן מיר זיך אֵין פִּיגְעָלָעָד וּוּגָעָן אִזְׁוָּלָאַצְּיעַ. זַעַן מִיד נִיט דַי אַמְּתָעַ לְאָגָעַן, וּוּילְ מִיד וּוּילְ נִיט זַעַן דַי אַמְּתָעַ לְאָגָעַן. הָלָט מַעַן אֹוָס אַנְּ — שְׁטָאָלְטוֹן אָנוֹ חַשְׁבָּע בְּאַמְּתָעַ וְאָס דָּאָרְפָּן דָּאָס אָנוֹנְדוּ רֻעְפָּרְעָונְטָרוּ, שָׂאָפָּן דַי פָּרְיִינְטָשָׁאָפָּט מִיט זַוְיַּן. הָאָלָט מַעַן אַיְסָם "רַבְּנִים" פָּאָר זַוְיַּן, אָזֶן אָוִיב נִיט פָּאָר דַי אַמְּתָעַ גְּנוֹיָאִים, אָזֶן כָּאַטְשָׁ פָּאָר דַי אַיְגָעָנָעָן פָּאַרְגְּנוּאַיְשָׁטָעָן קִינְדָּעָר... אָבָעָר אֵין תָּוֹךְ אָרִיּוֹ — "מִיר פָּאַרְמָאָנוֹ אָוִיד אָזְׁוָינָעָן זַוְיַּן". דַעַר נְרָעָס טָעַר טָרָאָמָּה פָּוֹן אַיְגָעָנָעָם גַּעֲוָעָלָשָׁאַפְּטָלָעָקְרִים אָזֶן דָּעַיְבָּעָר — גַּעֲקָרָאָגָן פְּרִוְיָינְסָם צְוָיָּוָשָׁן נִיטְאָידָן. דָּעַרְיָיבָּעָר פָּאַרְקָוּקָט דַי אַיְדָישָׁן גַּעֲוָעָלָשָׁאַפְּטָלָעָקְרִים אָוִיפָּה דַי דָּרְיִינְגָּעָנְדְּרִיקָּעָן עַקְאָנְמָאִים, סָאָצְיָאָלָעָן אָזֶן דָּעַכְלָעָבָעָן נִיטָוֹן פָּוֹן דַעַר אָוִידְשָׁעָר בָּאַפְּעָלְקָרְוָוָן — נִיטָאָ פָּאָר דַעַם קִיְּזָן מָסְטָעָר בְּיַי זַוְיַּן. דָּעַרְיָיבָּעָר אָזֶן דַעַר הַוּפְטָמְטָרָאָפָּה פָּוֹן אַנְצָאָעָר גַּעֲוָעָלָשָׁאַפְּטָלָעָקְרִים — רַעְלָהָה, תְּשָׁאָ רִיטָּי, "אַרְיָימָע בְּרִידְעָר" אָזֶן דַעַם וּוּיָוָטָן עַרְגָּעָץ — דָּאָס "מַעַן מַעַן" אָוִיד בְּיַי זַוְיַּן. דָּעַרְיָיבָּעָר אָזֶן שְׁוּוֹעָר צַו הָאָפָּנוֹ אָזֶן נִיטְטָרָאָדִיצִיאָנָעָלָעָן אָלָן שְׁאָפָּנוֹ אָסְפָּעָצְיָאָלָעָן אַיְגָעָנָעָן נִאנְצָעָ שְׁוֹלְסִיסְטָעָם, אָפְּלוֹן וּוּזָן אָרְעָנוֹרָגָן וּוּאָלָט עַס גַּעֲנָעָן דַי אָיְדָן, וְוּזָן אַיְזָעָן גַּעֲוָעָנָעָן קָאנְאָדָע. דָּעַרְיָיבָּעָר טָרָאָכְטָן גַּאֲרָ נִיט דַי אַיְדָישָׁן קָאנְגָּרָעָס אָזֶן אַמְּעָרְקָעָן אָזֶן אַמְּעָרְקָעָן אָרְגָּנָאָזְׁוִירְטָקִיָּיִט. בְּאַנְגָּעָנָעָן זַוְיַּן זַוְיַּן מִיטָּ דַי רֻעְפָּרְשָׁעָנְטָרוֹן דַי אָיְדָן. דָּעַרְיָיבָּעָר זַוְכָּן גַּאֲרָנִיטָם דַי וּוּלְפָעָר פָּאַנדָּוֹן צַוְּרִיְּנִין אָזֶן דַעַטְמָן צַוְּאָנְגָּסְטִישְׁטָירָע, בְּכָל אָוָפָן כָּל זַמוֹּן דַי קָאָטְמִילָן הָאָבָּנוֹ נִוטָּקִיּוֹן קָוּוֹאָגָן שְׁטִיעָר. דָּעַרְיָיבָּעָר פָּאַרְקָוּקָן אָיְדָן אַיְוֹף אָסְרָ אַמְּרָעְכָּטָמוֹן, וְאָסָמָעָן טָוָט זַוְיַּן — זַוְיַּי הָאָבָּנוֹ מָוָרָא צַוְּעָדָר בְּרָעָכְנוֹן דַי אַיְגָעָנָעָן אַיְלוֹזָעָן פָּוֹן "מִיט זַוְיַּן, אַדְעָר וּזַוְיַּן". דָּעַרְיָיבָּעָר צִיטָעָרוֹן עַלְתָּעָרוֹן צַוְּגָּבוֹן זַוְיָּרָעָן קִינְדָּעָר אָצַוְ שְׁטָאָרָקָעָן (!) אָרְיָישָׁע דָּרְצִיאָנוֹגָן טָאָדָר מַעַר חַלְיָה וּוּטָזָר זַוְיַּן קִינְדָּעָר שְׁפָעָטָעָר נַעֲמָעָן פְּלִין "צַוְּ שְׁטָאָרָק" אָוִידְשָׁ. דָּעַרְיָיבָּעָר רִידָן זַוְיַּן אָיְדָן, אָזֶן אַמְּעָרְקָעָן אֵיזַּוְלָאָנְדוּר קִיּוֹן זַעֲכָסְטָן שְׁטָעָנְדִּיקָעָן אִידְשָׁע קָוְלָטָר — וּוּיְלָן זַוְיַּן וּוּיְלָן עַם נִיט.

צָוְלִיבָּעָר דַעַם זַעֲלִיבָּקָן אַינְטִימָעָן בְּאַנְגָּרְהָאָבָּנוֹ אַיְדָן אַיְזָעָרְקָעָן אַיְינָן כָּאָל אָזֶן אַוְיָה שְׁטָעְנְדָרָק בְּאַשְׁלָאָסָן, אָזֶן וּוּיְעָרָעָן קִינְדָּעָר מַוּזָּן אָזֶן דָּאָרְפָּוֹן אָזֶן הָאָבָּנוֹ דַי אַמְּרָקָעָן "גְּנוּרִיכָּע גְּלִיְּכָע רֻעְבָּטָן". אָזֶן אַיְנָעָן זַיְוָן פּוֹנְקָט זַיְוָן נִיטְאָידָן (חוֹרָא פָּאָר אָנוֹנְדוּרָעָ "גְּלִיְּכָע רֻעְבָּטָן"). אָזֶן אַיְנָעָן דַעַר אַוְיָנְבָּנוֹאַפְּיָקִיטָטָקָלָאָגָן אָמָאָל דַעַר אָוִיפְּרָכְטִיקָעָר שְׁוֹאָכְבָּר יְצָרָטָוּבָגְנוּזָוִיסָם אָזֶן אָמָאָל גַּאֲרָ נִטְרָאָפְּרָעָטָעָר פְּרָאוֹזָעָר שְׁוֹאָרָזָעָר קָעָן צַוְּדָיָעָר קִינְדָּעָר נִיטָוֹן צְוָקְלָעָפָן קִיּוֹן אַיְרָ דִישָׁוֹן "טָל וּמְטָרָל". מַעַן רֻעְטָמָזָר זַוְיַּן אָזֶן אַמְּעָרְקָעָן אֵיזַּוְלָאָנְדוּר קִיּוֹן מַעַן מַעַן זַעֲכָסְטָן אַיְקָט זַוְיַּן...

דָּעַרְיָיבָּעָר הָאָבָּנוֹ אַלְעָ אִידְשָׁע גַּעֲוָעָלָשָׁאַפְּטָן, אַלְעָ אַרְגָּנְזִוְּאַצְּיעָם, נִיט קִיּוֹן אַיְדָעָאָלָל פָּוֹן אַגְּנָעָן אִידְשָׁן וּלְבָסְטָשְׁטָעְנְדָיָקָן לְעָבָן אַיְזָעְרִיקָעָן. דַעַר טָרָאָגָט דַי אַגְּנָעָן גַּעֲוָעָלָשָׁאַפְּטָלָעָקְרִים אַלְעָ צַיְלָן פָּוֹן אַוְיָסְלָעָבָן זַוְיַּן, עַלְעַד חַיִּי אַקְלָבָן צַוְּמָטָפָרָוִילָן זַוְיַּן, אַדְעָר אַלְעַד צַיְלָן פָּוֹן הַלְּוָה אַיְן שְׁטִיצָעָפָר וּוּיְטָעָ צַיְלָן : נִאט אַיְדָקָן גַּלְמָט, נִאט אַיְדָקָן סִימְפָּטִיםָעָם, נִאט אַיְדָקָן רַעְזָלְזִיעָם, מִיר אַבָּעָר בְּלִיְּבָן דַא "מִיט זַוְיַּן זַוְיַּן זַוְיַּן".

דָּעַרְיָיבָּעָר אַיְזָעָר יְסָדָה פָּוֹן גַּעֲוָעָלָשָׁאַפְּטָלָעָקְרִים — רֻעְפָּרְעָונְטָאָנָע — "מִיט זַוְיַּן, בְּיַי זַוְיַּן, וּוּיְלָן זַוְיַּן". עַס פָּעָלָט אַבָּעָר אִידְשָׁע, אַלְעַד, אָרְאָנְגָן

אוֹן אַ רִיכְטוֹנֶגֶג, אַ שְׁטָרֻעְבּוֹנֶג צָו בְּיוּן עֲפָעָם, עֲפָעָם וּוְאַם הָאַט נִיט קִיּוֹן מַסְטָעָר בֵּי זַי. זַיְינָנוּ אַיְדָן אַיְזָן רַוְסְלַאַנד גַּעֲזָעָן שְׁטָרְקָעָר דְּרוּוָאַלְצִיאָר נָעָרָן — עַס אַיְזָן גַּעֲזָעָן אַמְסְטָעָר מִיט וּוּמְעָן אַזְוֹ נָאָר וּוּמְעָן אַזְוֹ נָאָרָן. אַזְוֹ נָעָמָן אַיְדָן עֲפָעָם אַיבָּעָר, אַיְזָן דָּאָס מִיט לִיבָּאָן לְעָבָן, עַכְטָעָר וּוּדְעָר אַרְגְּוֹנָאָלָן. אַיְזָן אַמְעָרִיקָע אַבְּעָר זַיְינָנוּ אַיְדָן גַּאֲרָה קַאנְסְעָרוֹוָאָתָיו, וּוּדְעָר לְוִיטָן מַסְטָעָר, שְׁטָאָהָק פַּאֲרְקָאָכְט אַזְוֹ פַּאֲרְגְּלַיְוּבָט אַיְזָן "אַונְדוֹזָן אַמְעָרִיקָע" אַזְוֹ זַי וּוּלְוָן אַיְדָן דֵּי אַוְוָן אַוְסְדָּרָאָפָעָן פָּאָר אַיְזָן וּוּאָרָט קְרִיטָס אַוְוָה אַיר.

נִיט אַוְמְיסָט אַיְזָן שְׂוִין אַמְאָל גַּעֲזָעָן גַּעֲזָעָן אַזְוֹ נָאָר רַעֲכָט — נָאָר רַעֲכָט צָו זַיְן קְנַעַט. פְּרִיהִיָּהָט דָּאָרָפָן וּוּי כְּדִי צָו קַאנְעָן נָאָכְלַיְוָן וּוּי אַיְפָן שְׁטָמָט. דְּעָר וּוּאַם הָאַט עַס גַּעֲזָעָן (אַחַד הַעַם) הָאַט עַס צְוָעָשְׁרִיבָן דֵּי מַעֲרָב אַיְרָאָפִיאִישׁ אַיְדָן. צָוּמָבָאָרוּעָן זַיְינָנוּ מִיר, דֵּי מַוְרָה אַיְרָאָפִיאִישׁ אַיְדָן, נִיט בְּסָמָךְ.

אַט פְּאָרוֹוָאָס אַיְדָן וּעַז אַז פְּלָזָן וּזְזָז פָּזָן אַונְטָעָר דֵּי פִּים גַּלְוִיטָשׁ זַיד דָּעָר בָּאוֹן אַדוֹיָּס אַזְוֹ זַיְן דָּרָאָכָטָן נִיט וּעַזְזָעָן עַנְדָרָוָן, וּזְעָגָן בְּעוֹזָן נִיזָּעָן פָּאָרָדָם מַעַם, — עַס אַיְזָן קְעָגָן דָּעָם פְּרִינְצִיפְּ "מִיט זַיְן, וּוּי זַיְן"; אַט פְּאָרוֹוָאָס בֵּי אַיְדָן זַיְינָנוּ חַשְׁבָּעָר, אַנְגָּעָנוּמַעְנָר דֵּי פָּאָרָעָנְגְּלִישָׁטָן גַּרְוָפָעָם: גַּעֲנַעַטָּהָר צָוּמָבָאָרוֹטָן מַסְטָעָר. אַזְוֹ דָּאָנָעָן דָּאָס אַוְסְטָפָלְזָן פָּזָן אַוְלְבָשְׁטָעַנְדִּיקָן אַוְרִישָׁן לְעַבְנָן אַוְדָעָל אַזְוֹ לְאָנָדָרָה. אַזְוֹ אַרְגָּאַנְיָזְעָמָעָן, גַּעֲוָלְשָׁאַפְּטָלְעָכָעָן אַזְוֹ אַוְסְטָקָזָק פָּזָן אַוְיִיטָן אַיְדָעָל, גַּעֲוָלְשָׁפְּטָלְעָכָקִיָּת וּוּאַסְטָעָמָעָן צָוּמָבָאָרוֹטָן מַעַם זַיְן, וּגְנוּעָטָירָוָן, נִיט לְעָבָן. לְעָבָן אַזְוֹ תְּמִידָר פָּאָרָבָ�נְדוֹן מִיט נִיזָּעָן, אַלְעָז נִיעָז פְּרָסְפָּקְטִיוֹן. דָּרְבָּעָר וּעַז אָוָס אַסְרָאָמְעָרִיקָעָן מַטְנִינָה אַזְוֹ לְבָנָן: אַפְּסִים, שְׁרִיבְּכִ-מַאְשִׁינְרַלְעָד מִיט סְעָקְרָעָטָאָרָן אַזְוֹ פַּאֲרְזִיצְעָרָם אַזְוֹ — אַז אַוְמָעָט וּוּי אַוְרָה אַבְּתָ-עָלָם. שְׁטִינְעָנְגָן מִצְחָות מִיט בָּגְיַלְדָעָטָן נָעָמָעָן גַּעֲפָעָט — אַלְעָז אַזְוֹ דָרָ, מַעַר נִיט אַנְשָׁמָה פָּעַלְתָּ.

צְלִילָבָד עַס זַעֲלָבִיָּמִים מַאְתִּיוֹן הַעֲרָשָׁת אַזְוֹ דָעָר גַּעֲנַצְעָר אַיְדִישָׁר גַּעַד זַעֲלָשְׁאַפְּטָלְעָכְקִיָּת זַיְן מַאְיַעַטָּה דָעָר "הַיְינָט". הַיְינָט מַזְוָן מַעַן דָּאָס אַזְוֹ דָאָס טָאָן, הַיְינָטִיקָע בָּאַדָּרְפָּן זַיְן וּוּכְטִיקָּר. "מִיטְן פְּנִים צָו דָעָר קְעָגָן וּוּאָרָט". נִיטָא קִיּוֹן פְּלָעָנָר פָּזָן אַמְאָרָן, פָּזָן אַזְוָקָנָפָט. מַעַן זַגְמָן, סָאַיְזָן נִטָּא קִיּוֹן צִוְּיָת, אַיְזָן תָּרָק אַרְיָין — נִטָּא קִיּוֹן וּוּיָן. וּזְוּוֹלְפָעָנָר פָּאָר אַמְאָרָן מַזְוָן זַיְן זַיְינָטִיקָע מַיט אַיְדָעָל, אַיְדָעָל מַוְוָן שְׁטָמָעָן פָּזָן אַיְדִישָׁם. דָא זַיְינָנוּ נִוְיָטִיקָע אַיְינָגָן שְׁטָרְבָּוּנָגָן, בָּאָגָּרוֹן. בֵּי אַונְדוֹזָן אַבְּגָרָה הַעֲרָשָׁת אַיְינָנָר: "מִיט זַיְן, וּוּי זַיְן". פָּזָן דָּאָנָעָן — קַעַנְעָן מִיר בְּלוּוֹן נִאַבְמָאָכוֹן, נִאַכְלָה טָאָן, צּוּפָאָסן זַיְד צָו פַּאֲרָאָעָנָם בֵּי זַיְן. טָא זַוְאָז אַיְזָן אַרְטָר פָּאָר זַוְאָר — פָּאָר פְּלָעָנָר וּוּמְגָן מַאָרָן? טָא "איַזְוָפָאָרָן אַזְוָפָאָרָן" לְיַעַלְלָה הַיְינָט, אַזְוֹ פָּאָרְשָׁטָעָרְטָאָס נִטְמָעָן זַוְאָרָן". אַזְוֹ דָעָר אַמְתָהָן אַבְּעָר אַיְזָן "הַיְינָט" אַזְוֹ "מַאָרָן" נִאָרָא וּוּלְקָן, נִיט קִיּוֹן וּוּאָסָן. אַזְוֹ שְׁטָמָעָן שְׁטָמָט אַט דָעָר "הַיְינָטִים" בְּלוּוֹן פָּזָן אַיְדִיעָנְלָאָזָקָן בָּאָגָּר "מִיט זַיְן, וּוּי זַיְן".

(ב) קוֹלְטוֹר

דָאָס אַזְוֹ אַוְרָה דָעָר גַּוְלָן פָּזָן אַיְדִישָׁר לְיַעַטְרָאָטָר. עַס אַזְוֹ גַּעַד בָּרָאָכָט גַּעֲזָעָן נִאָר פָּזָן "דָאָרָטָן". בִּיסְלָעָנוּוִיָּה הָאַט אַבְּעָר אַיְזָן דָא גַּעֲזָעָט דָעָר "מִיט זַיְן — וּוּי זַיְן". אַנְדוֹזָר לְיַעַטְרָאָטָר וּוּרָטָן גַּשְׁרָבוֹן זַיְיָ וּוּרָטָן לְכַתְּחִילָה נִיט פָּזָן דֵי שְׁבָעָ אַיְגָעָנָע אַזְוָאָגָעָנָע מַקְרוֹרִים. זַי וּוּרָטָן בֵּי אַונְדוֹזָר גַּעֲזָעָן פָּזָן פָּאָרְקוֹן זַיְד אַוְיָף זַיְיָ. אַזְוֹ דֵי לְיַעַטְרָאָטָר אַזְוָאָגָעָנָע אַיְבִּיקָע אַיְדִישָׁע אַיְדִישָׁע, פָּוֹלְסְרָטָן נִטְמָעָן דֵי אַיְדִישָׁע נִשְׁמָה אַזְוֹ דָעָר לְיַעַטְרָאָטָר. הָרָטָן זַיְד פָּזָן אַיר נִטְמָעָן בְּתִיקָּול פָּזָן אַיְבִּיקָן לְעָבָן פָּזָן לְיַיְעָנָר. רַוְפָט זַי אַוְידָן נִטְמָעָן קִיּוֹן הַיְילָקָן אַפְּקָלָאָג אַזְוֹ דֵי נִשְׁמָות פָּזָן לְיַיְעָנָר. אַלְעָז לְיַעַטְרָאָטָר פָּאָרוֹוִיְלָן, לְאָמִר אַוְידָן פָּאָרוֹוִיְלָן. אַבְּעָר — פָּאָרוֹוִיְלָעָר וּוּלְוָן

תמיד זיין בעסערע. אזן אויב פארוּוִילָונְג, פארשפארט מען אינגעאנץ דיאידישע ליטעראטור. האט זי, אונדער ליטעראטור, פארלאַר איר גאט, איר שם המפורש. ואנדערט זי און ארימע, א פארוּאַרְלָאָזְטָע און בעטלט "אני שלמה". — "ליינט אידיש, ליינט אידיש". און ניטה קייז שוואָנק, קייז גלוּבוֹן, קייז ווילז און גלוּבוֹן. האבן אמאָל אלע אידישע ספרים נעהאט אײַן "לְשֶׁם יָחָד", אײַן "אָחָר" אײַן אַיִם אַיִם גָּעוּזָן דָּעַר גָּאנְצָעַר זָנוּן פָּוּן די ספרים. האט שבעטער א ליטעראטור גערפֿון — גוט אדרער שלעכט — צו השכלה. האבן דורות רוסישע ליטעראטור געלערנט גלוּבוֹן. האפּוֹ אָנוֹ קעְמָפּוֹן, האט א ליטעראטור געועקט אָנוֹ גָּעוּזָן דָּאָס גָּעוּזָן פָּוּן פָּאַלְקָץ צוֹם פָּאַלְקָץ. האט זי זיך געקענט באָרְמָעָן : "דאָ אַיִם רָוֵס" (פּוֹשְׁקוֹן). האט אַיְרִישָׁר שְׂרִיְבָּר גַּעֲקָעָנְט אַיִן קוֹנָסְטָט פָּאַרְוָאַנְדָּלְעָן דָּאָס נָאַנְצָעָה פָּאַלְקָץ, האט אַצְוּוּיְטָר — אלע אַיְרִיכָּע אַיְרִישָׁע אַיְגְּנָנְטִימְלָעְכָּע אַיְדִּיעָם. הער אַיְך בַּי אַדְרִיטָן דָּעַם בְּתִיקָּול פָּוּן אַיְרִיכָּע אַוְידְּשָׁע דָּרוֹתָה. זיך אַיְך אַכְּבָּר אַט דָּעַם אַיְרִישָׁע וּוּרְטָרְטָר פָּוּן דָּעַר מַאְדָּרְגָּנָר אַיְדְּשָׁר לִיטְעָרָטָר אָנוֹ עַס אַיִן גָּאָרְנִיט אַוְוי גְּרִינְג צו גְּפִינְגָּן. אַיְך זיך פָּאַר דִּי צָוּעָמָן פָּוּן דָּעַר אַיְדְּשָׁר שָׁוֵּל לִיטְעָרָטָר רִישָׁע וּוּרָקָה, וּוּסָם דָּוֹדָך זַיִן זָאָל דִּי וּגְנָטָט אַרְיוֹנוֹאָפָּן דָּעַם גַּיְסָט אָנוֹ דִּי נְשָׁמָה פָּוּן פָּאַלְקָץ אָנוֹ עַס אַיִן גָּאָרְנִיט אַזְוִינְג אַיִן דָּעַר מַאְדָּרְגָּנָר לִיטְעָרָטָר צו גְּפִינְגָּן אַזְוִינְג וּוּרָקָה. דָּוּרְכָּגְּעָזָּפָּט מִיט דָּעַם פָּאַלְקָם נְשָׁמָה. הַוִּיכָּן שְׂרִיְבָּר אַרְיָין אַיִן זַיִעְרָע וּוּרָקָה צָוָאָמָן מִיט וּיְעָרָא אַיְנְדוּידָוָאָא לִיסְטִישָׁר אַיְיך דִּי נְשָׁמָה פָּוּן פָּאַלְקָץ. אַיִן דָּעְמָאָלָט דָּעַר "אַיְך" פָּוּן שְׂרִיְבָּר אַזְוִינְג שְׂרִיְבָּר טַוְיל אָנוֹ עַלְעַמְעָנָט, אָזָן אַיְגְּנָנְטִימְלָעְכָּע אַוְסְדָּרָק פָּוּן דָּעַם גַּרְוִיסָּן אַזְוִינְג אַיְבִּיקָּן קָאַלְעָקְטִיוֹן "אַיְך" פָּוּן פָּאַלְקָץ. אַיְן יְעֻטְוִידָעָר שְׂרִיְבָּר, יְעֻטְוִידָעָר וּוּרָקָה אַזְוִיצָר פָּוּן פָּאַלְקָם עַבְרָן אָנוֹ מְרָאָגָּט אַיִן פָּוּן פָּאַלְקָם עַתִּיד. וּוּסָם אַבְּרָר דִּי "אַיְוכּוֹ" פָּוּן דִּי שְׂרִיְבָּר עַמְאַנְצִיפְרָן זַיך פָּוּן "יָאָרְ פָּוּן בְּלַיְלָה", וּוּסָם דִּי שְׂרִיְבָּר וּוּרָקָה אַזְוִינְג זַיך אַזְוִינְג מִיט זַיך דָּעְמָאָלָט גַּיְיט דִּי לִיטְעָרָטָר אַרְאָפָּן פָּוּן דִּי רְעָלָסָן פָּוּן פָּאַלְקָם לְעָבָן. אַנְשָׁטָטָט אַיִן גַּרְוִיסָּן, אַלְגְּנָמְיִינָם "אַיְך", וּוּרְטָט דִּי לִיטְעָרָטָר אַפְּאַלְיְצְנְטְרִישָׁע, פִּירְטָט זַי אַיִן אלָעָ רִיבְטָנָגָן אָנוֹ — אַיִן עַרְגָּנִיָּנִים. וּוּרְטָט דִּי לִיטְעָרָטָר אַיִן זַיִגְגָּן וּוּרָקָה פָּוּן שְׂרִיְבָּר, פָּוּן צַוְּוִי, דִּי — פִּינְגָּן מְנִינָּס שְׂרִיְבָּר, אַבְּרָר זַיִת אַוְיפָּה צו זַיִן אַלְטָרָטָר פָּוּן פָּאַלְקָץ. אָנוֹ וּאַס זָאָל דָּעְמָאָלָט דָּעַר "אַיְך" פָּוּן לִיְוָנָנָר גַּיְינְג זָכוּן בַּי דָּעַם "אַיְך" פָּוּן שְׂרִיְבָּר ? וּוּסָם אַזְוִינְג זָלוּבָּה וּוּסָם דָּעְמָאָלָט לִיְוָנָנָר ?

דָּעְמָאָלָט בְּלִיבְּת אַיִן דָּעַר לִיטְעָרָטָר אַיִן אַיְנְשָׁטָעָלָנָג וּוּ צְוִישָׁן פְּרִוּוֹאָטָע פְּרָאַדְוִיצְרָעָר אָנוֹ גְּעַברְוִיכָּר. פְּרִוּוֹאָטָע פְּרָאַדְוִיצְרָעָר אַוְיפָּה, וּכְנָן צַוְּקוּפָּן פְּאַרְוּוּיְלָוְנְג-מְאַטְרָאַרְאַל אַוְיפָּה, וּכְנָן שְׂרִיְבָּר, צְוִישָׁן שְׂרִיְבָּר, צְוִישָׁן טָועָר אַיִן דָּעְמָאָלָט נִיט דִּי אַיְבָּרְגָּאַגְּנָעָנִישׁ צְוִישָׁן דִּי וּאַרְצָן לְעֵן פָּוּן אַבְּוּם, זָוָס וּמָעָר אַזְוִינְג-שְׁפִיצָן פָּוּן בּוּם, וּוּסָם זָוָס מִינְדָּר וּוּ, מָעָר לִיכְטָ פָּאַרְזָן בּוּם. נִיּוֹן, קָאַנְקוּרָעָנִי צְוִישָׁן דִּי צְוִישָׁן גְּעוּלְשָׁאַפְּטָלָעָכָּבָּט טָועָר אַיִן דָּעְמָאָלָט גָּעָלְגָּדְלָה צַוְּעָדָן שְׂרִיְבָּר, צְוִישָׁן מִיד גָּאָט שְׂטָרָאָפָּן פָּאַר אַיְבָּרְגָּוּבָּגָּן, פָּאַר רְכִילָה, אַיְדְּרָעָר דָּאָס זָאָל זַיִן אַמְּתָה. אַבְּרָר, אָזָן אַונְדָּזָר גָּאנְצָע גְּעוּלְשָׁאַפְּטָלָעָכָּבָּט קָוְלְטוּרְוָאָגָּן אַזְוִינְג גְּעוּשָׁטָלָט אַוְיפָּה אַט דִּי רְעָלָסָן, — דָּאָס אַיִן זָיכָר נִיט קִיּוֹן בְּלַבְּוּ.

אָנוֹ אַיְך וּוּוִים נִיט וּוּי עַס אַיִן בַּי אַנְדָּעָר פְּעַלְקָר. בַּי אַיְין קָעָן אָזָא לִיטְעָרָטָר, אָזָא קָוְלָטָר נִיט לְעָבָן אָנוֹ מִיט אָזָא לִיטְעָרָטָר קָעָן דָּאָס אַיְדְּשָׁע פָּאַלְקָץ נִיט לְעָבָן.

ויצט צענדייקער יארן איד אין א רעדאקטיע, שרייבט, רעדט "צום פאלק", און וויס גוט, אzo ערד האט די גאנצע צייט מערכ ניט ושאנגלרט מיט קלונג נארישקייטן", "פארווילט" דעם חשבו לויינער, ערד זאל בעסער פארדייען זיין "סאפעער". עלעהו א קראמער פארקויפט א גאנץ לעבן צור ערעלעד מיט קייגומַי אדרער גאר צלמלעך — אבי פרנסה.

פּוֹן אַיִּזְן אָזֶן דָּעֵר זָלְבִּיקָּעֵר עָד זָוִינְן שְׁפִּיְּזָן רְוִיְּזָן אָזֶן דָּוְלְגָּרָאָן — אָזֶן פּוֹן אָט דָּעֵם זָלְבִּיקָּעֵר שְׁפִּיְּזָן שְׁאָפְּטָן די רְוִיְּזָן אַיר צְוִיבָּרְדִּית אָזֶן דָּוְלְגָּרָאָן — זָיוִין שִׁיכְרוֹתְּדִּיקָּן גַּעַשְׂטָאנָן. דָּאָס אַיִּזְן די אַיְגָּנְשָׁאָפְּטָן פּוֹן שְׁטָאמָן, פּוֹן נְאָנָצָן מַיוּן. אָזֶן אוֹיְףַּתְּ אַלְעָן עָרְדוּן אַיִּזְן רְוִיְּזָן — רְוִיְּזָן. עַמְּס אַיִּזְן יְרֻשָּׁהְרָקָעָן נְאָטָר. אָזֶן אָשְׁרִיבָּעָר, אָטְוּרָה, אָזֶן דָּוְלְגָּרָאָן לְעַבְּדָעְקָרְמָעַן מְעַנְשָׁטָש בְּכָלְל אַיִּזְן אַיִּזְן — פּוֹן אַלְעָן עָרְדוּן קָעָן עָר זָוִינְן, אָזֶן זָיוִין שְׁטָאמְקָעָם שְׁאָפְּטָן עָר. אָוּסְגָּעְקִיטָּלָט וִיזְרָפְּן שְׁטָאמָן, אַפְּנָעוֹגָאנְט זָדְרָפְּן דָּעֵם שְׁטָאמְגְּזִיסְטָם, פּוֹן נְאָצְיאָנָאָלָעָר סְפָּעִיצִיפְּשִׁיקִיטָּם. — אָזֶן די רְוִיְּזָן אַיִּזְן מַעַר נְוָט קִיּוֹן אַיִּינָן פּוֹן כָּלְל רְוִיְּזָן. אָזֶן דָּעֵר שְׁרִיבָּעָר, דָּעֵר טּוּר אַיִּזְן אוֹסָם. אָזֶן זָיוִין שְׁטָאמְקָעָר אַגְּעָהְרִיקִיטָּהָט עָר קִיּוֹן וּוּוְרָט נִיט אֲפִילָוּ וּוּשְׁעָן עָר אַיִּזְן אַיִּדְישָׁן. אַפְּגָּעָשְׁנִינְטָן פּוֹן די וּוּאַרְצְלָעָן מוֹזָן דָּעֵר שְׁעַנְשָׁטָן רְוִיְּזָן פָּאָרוּעָלְקָן אָזֶן נְאָד זָדְרָפְּן גַּאֲרָדְרָפְּן, פּוֹן דָּעֵר גַּעַזְלָשְׁאָפְּטָלְעָבָן. דָּאָס אַיִּזְן דָּעֵר נְוָדָר קוֹלְטוּרָה, פּוֹן דָּעֵר גַּעַזְלָשְׁאָפְּטָלְעָבָן. קִיטָּט, וּוּאָס וּוּוְרָט גַּעַטָּאָן דָּרְדָר מְעַנְשָׁטָש, וּוּאָס וּוּלְּוִן זָדְרָפְּרִיםְן פּוֹן שְׁטָאמָטָן אַיִּזְן דָּעֵר אַיִּגְעָנָר נְשָׁמָה. אָזֶן זָאָל מַעַן נִיט בְּאַמְּבָאָדְרִין מִיט שִׁינְעָן וּוּוּדְרָטָר "סִינְטָעָן", "אַיִּרְאָפְּיוֹאִישְׁקִיטָּם", "מְאַדְרָנְקִיטָּם" אָזֶן זָיוִין נְעָזָלְצָעָן פּוֹסְטָעָן רְיוֹד צֹ פָאָרְשָׁטָעָן די נְעַזְוָרָנָן, דָּאָס וּוּעָזָן פָּאָרְלִיְּקָעָנָן די אַיִּדְישָׁעָן מְקוּרִים. דָּעֵר מְלֻוְמָרְשָׁטָעָר דְּוָאָלִיזָם פּוֹן "וּוְעָלָט אַיִּזְן אַיִִדְישָׁעָן תּוֹךְ אַמְּנוֹזָם פּוֹן — "אַיִּזְן אַיִִדְישָׁעָן".

אָזֶן זָיוִין אַיִּזְן דָּאָס אוֹיְףַּתְּ אַלְעָן אַנְדְּרָעָן גַּעַבְּטוּן פּוֹן אַיִּדְישָׁן קוֹלְטוּרָעָלְזָן אַזֶּן גַּעַזְלָשְׁאָפְּטָלְעָבָן לְעָבָן, פָּאָרָאָן אַלְגָּעָנְדָעָן וּוּעָזָן אָזֶן וּוּאָס אַיִּזְן גַּעַנְגָּעָן אַיִּזְן גַּרְוִיסְן טִוְּפָן וּוּאָלָּה. בְּלִי צְמוּן עָר האט גַּעַדְעָנְקָט דָּעֵם שָׁם הַמְּפּוֹרֶשֶׁ האט עָר נִיט גַּרְוִיסְן צֹ שְׁטָעָן, קָעָן עָר נִיט גִּיזָּן, אַלְעָן וּוּאַלְדְּשָׁרָעָן בְּאַהֲרָשָׁן אַיִּם. האט טָאָקָע אַנְדוֹזָעָר נְאָנָצָן לְעָבָן דָּאָ פָּאָרְלָאָרָן דָּעֵם שָׁם הַמְּפּוֹרֶשֶׁ אַזֶּן — מַעַן בְּלָאַנְדוֹזָעָט.

ג) וּוּלְּטָלְעָכָּעָר אַיִּדְישָׁוִזְמָן

אוֹן מַעַר פּוֹן אַלְעָן אַנְדְּרָעָן רִיכְטָוּנָגָן בְּלָאַנְדוֹזָעָט אַזֶּן אַיִִדְישָׁעָן, לְאַמְּרֵי זָאנְזָעָן דָּעֵם אַמְּתָה, די אַזְּוִיְּגָּעָן וּדְרוֹפְּגָּעָן אַיִִדְישָׁזְוּלְטָלְעָבָן רִיכְטָוּנָגָן. די באַהֲרִיףָן מְוּנְגָּעָן פָּאָרְדָּעָרָט אַגְּנוּזְוִוָּעָן אַיִִדְישָׁזְוּלְטָלְעָבָן רִיכְטָוּנָגָן פּוֹן דָּעֵר גַּעַנְצָעָר האט עָר וּוּנְגָּנָגָן. דָּאָ וּוּלְּ זָאָד אַבְּרָר בְּלוּזָן זָאָגָן. מַעַן דָּעֵר אַנְצָעָר אַחֲרָוֹת, אַפְּנָוּ אַזֶּן קָלָאָר : — די אַיִִדְישָׁזְוּלְטָלְעָבָן האט פָּאָרְבָּלְאַנְדוֹזָעָט מִיט אַבְּאָזָשָׁ פּוֹן אַנְדְּרָעָן לְאַזְּוֹנָגָן אַזֶּן פָּאָרְמוֹלָעָס אַזֶּן זָיְוִיר אַלְטָעָן וּוּעָן, וּוּאָס זָיְוִיר האט גַּעַדְעָטָפְּ אַפְּאָרְשִׁין. פָּאָרְבָּלְאַנְדוֹזָעָט, באַנְקָרָאָן טִרְטָעָן וּוּעָן וּוּיְוִילָּעָן עַרְגָּעָן טִיףְרָאָן די נִשְׁמָות האט דָּעֵר אַינְטִימָעָר בְּאַגְּנָעָר "מִיט זָיְוִיר, וּוּיְוִילָּעָן" גַּעַלְעָבָט וּוּיְפָרְעוּר, גַּאֲרָדְרָאָלָטָן אַזֶּן פָּאָרְשָׁטָעָלָט גַּעַזְבָּט כְּשַׁעַם פְּיִינְגְּבָּלְעָשָׁר זָדְרָפְּ אַפְּאָדָעָן. די יוֹסְטָאָרְשִׁישָׁע מִסְּעָעָן אַזֶּן אַנְצָעָן אַזֶּן אַוְפְּגָּאָבָעָן פּוֹן דָּעֵר אַיִִדְישָׁעָן תּוֹרָה די נִיְּיעָן תּוֹרָה שְׁבָעָלָה. אַוְיִנְצָוּרָאָגָן אַזֶּן אַוְסְפָּאָרָר מְוּלְיָוּן דָּעֵם נִיְּיעָם שְׁ"ס פּוֹן דָּעֵם. אַיִּבְּקָרָן אַיִִדְישָׁן גַּיְיסָט וּוּאָס עָס אַזֶּן גַּעַונְגָּנָגָן אַזֶּן דָּעֵם שְׁמִינְגָּר פָּאָלְקָסָן פָּאָרְמָדָן וּוּגָן פּוֹן "אַיִִהְוּדִים". מַעַן נִיט וּוּאָס די יְהָדִים הַאֲלָטָן זָדְרָפְּ אַמְּתָה שְׁעַרְבָּלְעָד פּוֹן אַרְלִינְגָּעָן, הַאֲלָטָן זָדְרָפְּ די מִיט

שרבלעד פון א שפרהאר. ביריע ריכטונגנו נעמנו אז איז פראקטישן לעבען פרעמדע פארמעס אונ שטיניגער. ביריע זאנן זיך אפ פון שטיניגערישער טראָדֿ-יע און ביריע זוכו א "זַכְרֶת לְאִידִישִׁקְיָתְ" אַנְשְׁטַאמָּט אַלְבַּעֲדֵיקָעָר אִידִישָׁ קִיְּתַ" דַּי הָאָבוֹן דָּאָס אִין דַּי רַעֲשְׁטַלָּעָר פָּוּ רַעֲלִינְגַּע, בָּאַלְזָאַמְּרִיט אָוּן פָּרָעַ פָּאַרְיָהַט אַלְאָ קָרְדָּ. אָוּי אָוּידָהָאָבוֹן זַוִּעַר אִידִישִׁקְיָתְ" דַּי וּלְלַטְלַעַכְעַ שְׁשַׁטְּמוֹן אִין וּוּרְטַעַר פָּוּ שְׁפָרָאָר, וּוּאָס דָּאַרְפָּוּ זַיְוִן בָּצָלָם אָנוּ בְּדָמוֹת פָּוּ דַּעַר הַעֲשָׂדִיקָעָר אָוּן הַעֲשָׂרִישָׁעָר קוֹלְטוֹר.

פאר ביריע איז כארاكتעריסטייש דער גָּלוּבָּן אָוּן דַּעַר בָּאָגָּעָר צָו זַיְוִן" מִיט זַיְוִן, וְוּ זַיְוִן". פָּאָר דָּעַם אִוְּגַּעַנְעָם אִידִישָׁן גְּנוּוֹסָן זַיְנָעָן בַּיּוֹד בָּאָז וּוּגַּוְנָעָן זַוְּצָא מִיט דָּעַם "אַלְהָאַלְוָהִיךְ יִשְׂרָאֵל" פָּוּ דָּעַם טֻמְפָּלָן. אָוּן — פָּוּ אָ אִידִישָׁעָר פָּאַרְזָאָמְלָאָגָּ. בַּיּוֹדָעָ צִיטָעָרָן פָּאָר וּלְבַסְטַשְׁטַעַנְדִּיקָעָר אַיְּ דִּישְׁקָיָתַ" וּוּאָס מעָן רַופָּט דָּאָס מִיט אַשְׁרַעַדְנָאָמָּעָן" "אִיזָּאַלְאַצְּעָן". פָּאָר בַּיּוֹדָעָ אִין כָּאַרְקָטָעָרִיסְטִישָׁ דַּעַר פָּאָקָט, וּוּאָס אַל דָּאָס אִידִישָׁעָם אִין אָוּן גְּנוּוֹעַנְעָם, דָּעַט מַעַן וּוּגַּן אִידֶּשֶׁקָּיָתַ" וּוּנְעַדְתָּמָן מַעַן זַיְד תָּמִיד צָו דַּעַר פָּאַרְגָּאַנְגָּהָיִתַּ" בָּעַת אִין דַּעַר אַמְּתָן מַזְּוָּא אִידִיעָעָ פָּוּ אִידֶּשֶׁקָּיָתַ" זַיְוִן פָּאַרְבָּאוֹרָן מִיט דַּעַר אִידִיעָעָ פָּוּ אִידִישָׁן לְעָבָן אִין צְקוֹנוֹפָט. אָנוּ אָ גְּעוּרִיעָר אִיבְּרָעָנְגָּבְנָקִיִּת צָו אִידִיעָעָ פָּוּ אִידֶּשֶׁעָרָ צְקוֹנוֹפָט, הָאָט דָּאָס דַּעַרְמָאָנוּן זַיְד דַּי אִידִיעָעָ פָּאַרְגָּאַנְגָּהָיִתַּ" דַּי וּוּרְטַעַר פָּוּ אָ יַאֲצִיטְוֹלִיכְטָל נָאָר אָ פָּאַרְגָּעָסְעָנָם עַלְטָעָר פָּעָמֶנָּר.

פאר ביריע איז כארاكتעריסטייש דָּאָס בָּוּקָן זַיְד מִיט הַכְּנָהָה פָּאָר אַלְיָן וּוּאָס שְׁמָאָמָט פָּוּ זַיְוִן, פָּוּ פְּרָעָמָר. בְּשַׁעַת דַּוְקָּא אָט דַּי פָּאַלְקְסְטִימְלַעַכְעָבָּא בָּאָז וּוּגַּוְנָגָה הַאָט גַּעַדְאָרְפַּט אִין פָּלוֹג זַיְוִן אִפְּגָּנָהִיט פָּוּ פְּרָעָמְדְּנוֹקָלָט. דַּי בָּאָז וּוּגַּוְנָגָה הַאָט גַּעַדְאָרְפַּט מִיטָּן גַּאֲנָצְעָן אִינְסְטִינְקָט פָּוּ פָּאַלְקְסְטִימְלַעַכְעָבָּר טְרָאָר דִּיצְיָעָ באַנְגִּיוֹפָן אוּ —

איּוֹב "צְוִישָׁן טוֹיט אָוּן לְעָבָן וּוּאַקְלָט זַיְד אָ וּוּלְטָמָן זַיְנְקָט אַיְן בְּלוּטְיָעָר מָרָח שְׁחוּרָה אַרְיָוִן", אִין דָּאָס בְּלְיוֹזָן דָּרְעָפָר וּוּיְלָן "זַיְוִן", דַּי אִיְּבְּיָקָע גַּעַצְנִידָנְעָר וּוּיְנָעָן דַּי "מַאֲרָאְלִישָׁ" אָוּן זַיְוִן, מִיט שְׁעוּרָדָר אָוּן בְּלוֹטָן, זַוְּצָן וּוּגַּן צָוָּם "יֹשָׁרָה"; אִין דָּאָס בְּלְיוֹזָן דָּרְעָפָר, וּוּאָס זַיְיָהָאָבוֹן גַּעַר קְרִיוּצִיקָט דַּי נְשָׁמָה פָּוּ אַנְדוּרָעָר אָ תּוֹרָה, גְּנוּמוֹנָעָן גָּוָּפָן אָ גַּעֲקָרִיזִיכְטָן אַיְן, גַּעַמְאָכָט פָּוּ אַיְם אָ גַּעַץ צָוָּטָגָן בְּרָאָשָׁן פָּוּ אָלָעָ שְׁחִיתָות, אַיְוֹפָן דַּי בְּרוּסָטָן פָּוּ אָלָעָ בְּלוּטְאָפָעָרָס אָוּן כְּלוּמָרְשָׁטָן פָּרָוּמְגַעְוָאַרְדָּנָעָן מָאַנְדָּאָרָהָן לְעַנְעָם; אִין דָּאָס בְּלְיוֹזָן דָּרְעָפָר וּוּאָס מִיר הָאָבוֹן פָּאַרְלָאָזָן אַנְדוּרָעָר קוּאָלָן פָּוּ אַמְּתָהָר גַּעַרְעַטִּיקִיָּת אָוּן נִיטָּן עַתְּרָאָן זַיְיָ אַנְצּוּטָרְנָקָעָן דַּי פָּאַרְשָׁמָאָכָר טָעָ לְיָדוֹן פָּוּ דַּעַר גַּסְפְּדָיָעָר וּוּלְטָלָט... אַנְשָׁטָאָט צָו זַיְוִן "שְׁטָאַלְצָעָן, גְּרוּסָע אַיְדָוֹ, וּוּאָס טָרָאָגָן זַיְעָר שְׁבַּתְּיִוְסִים-טְוַבְּדִיקָעָנָה שְׁמָה יְתָרָה אַיְוֹפָן פָּוּ דַּעַר וּוּלְטָט" אִין אָוּידָהָר אִין דָּרְכָּהָרָגָן גַּעֲוָאָרָן אָ בְּעַלְעָרִישָׁעָ נַאֲכַלְוִיפָּעָרָן נָאָר דָּעַמְּגָעָנְצָעָנְדִּיקָוּן אַבְּרָגָן גַּאֲטָלָאָזָן קוּלְטָוָרָ-זַוְּאָגָן פָּוּ דַּי "אִירָּאָפָעָס" ... דַּי וּוּלְטָמָן חָרָב וּוּיְלָן יַעֲכֵב הַאָט אָוּעָקָגְנָעָבָן זַיְוִן מָאַרְאָלִישָׁע בְּכוֹרָה דָּעַמְּגָעָנְכָוּן עֲשִׂיוֹן פָּאָר אַטְפָּאָלְגָן זַיְנָדְזָן, וּוּאָס אַיְם הַאָט זַיְד גַּעַרְאָכָט אוּ ער וּעַט אַיְם אַיְן חָלָם. (אָוּן זַאְל מִיד דַּעַר "וּוּלְטָלְעָמָר גָּאָט" שְׁטָרָאָפָן פָּאָר אַט דָּעַם "אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ", וּוּאָס אִירָּךְ דָּאָס מִיט דַּעַר פָּוּלָעָר הַאָנָט צָעָ נָאָס...). אַט אָוּיפָן דָּעַם פָּאַרְמָעָסָט הַאָט דַּי אִידִישָׁ-וּלְטָלְעָמָעָבָן קוּלְטָוָרָ-בָּאוּעָ גְּנוּגָן גַּעֲדָרָאָפָט זַיְד פָּאַרְמָעָסָטוֹן אִינְנוּוּנִיקָה, אַיְן פָּאָלָק אָוּן פָּאָר דַּעַר גַּעֲרָעָר וּוּלְטָט אָוּן אָוּוּעָק אִין זַיְיָ אָבְּעָד אַיְוֹפָן וּוּגַּן פָּוּ קְלִינְגָן, קְלִינְגָן, אִיְיָגְנָעָשְׁרוֹמָיָ פָּעָנָעָ אִידְעָלָעָד, וּוּאָס נִיְּעָן בְּעַטְלָעָן "אַפּוֹנָק", אָפּוֹנָק "נְדַרְבָּהָלָעָ בעַדְאָרְפָּט קוּמָפָן". באָוּעָנְגָּנְעָן קְעָנָעָן זַיְוִן פָּוּ צְוִוִּי מִינָּים : פָּרָאַנְגָּעָס יוֹרָאָנוּנָאָרְדִּישָׁע,

וואם גיינע פארוים מיט זיינער גאנצן כוח און מוט און אויד רענרטסיוו אריינגרדרישע, וואם פארדען בלויו דאס אפטראטען צוריך. אוז באועגונג האט לאונגען און קלינגע מעשים אין איין ריכטונג און א שטארקער כוח ציט איין א פארקערטער ריבטונג. צייט דער השכלה האט די אסימילאציע ניט אויפגעהרט. און עס איין געוען ווען אפענע אסימילאציע האט באנקראָ טירט האט זי געונמען פירן איר וועג אונטער פרעמדע נעמען: איין דאס געוען א שרוייאיקע ליבע צו העבריאיש — א דעקמאנטל פאר אסימילאציע, איך דאס געוען א הילכיקע ליבע צו אידישלשו.

איין אט דער מסובענער און פאלשער וועג פון אידישיזום אויד פאראן איין מורה איראפע. דארטן אבער איין געוען און איינגעווארכטעל אידישקיט אין לעבן גופה, האט זיך פון אידישיזום ניט פיל געפערטרט. דא איין אמע ריקע האט דער אידישיזום געדארפט ערישט אויסבײַען אידיש לעבן. האט ער אבער פארבלאנדזשט אויף פרעמדע וועגן. האט ער דאס ניט נעלאנט. האט דער אידישיזום געדארפט זיין ריכטונג וואם פירט דאס אידישע לעבן און איין געוואָן — א צונאָב, אפט א שטוקפינד ביי אנדעַרע באועגונגנען. געדארפט זיין און אידיעאָלָאנְגִּיעַ און איין געוואָן א קלעפֿיצְעַטְל אויף לאידיז קער פלאָש. האט אידישיזום געדארפט צוינגען אידן צו פארמערן אידישקיט איין זיינער לעבן, און איין געוואָן א החש צו פארמיגען: "מֶקְעָן יוֹצָא זַיִן".

האט וועלטַלְעַכְקִיּוֹת געדארפט איבערזען די גאנצע אידישע קולטור און טראדייצ'ע פון רעליניעוֹר און אַסְּאָדָּרְזּוֹוּוּלְלַעֲכָר שפראָד, און פארָד שערת האט וועלטַלְעַכְקִיּוֹתְרִינְצִיפְ געהאלְפָן אוועקוֹוָרְפָּן די גאנצע אידישע טראדייצ'ע-קּוֹלְטוֹר מְחֻמֶּת זֵי אַלְמָוְשָׁת "מוֹקְצָה מְחֻמֶּת רַעֲלִינְגְּזָקִיּוֹת". האבן וועלטַלְעַכְקִיּוֹת געהאלְפָן ניט געוֹאלְט זען, או די גאנצע אידישע רעליניגען איין בלוּז די טַרְוקְעַנְעַה הוֹיט וָאָס וָאָקְסָט אָז צוֹזָאָמָעָן מִיטָּן זַאֲפְטִיקָן פְּלִישָׁ פָּוּ נְאַצְּיאָנָאָלָן אַיְינְגְּנִיטִימְלָעְבָּן לעבן. האט וועלטַלְעַכְקִיּוֹתְרִינְצִיפְ אַנְשָׁמָאָט צֵוּ העלטָן שאָפָן אידישקיט. געהאלְפָן זַיִרְסָוָרְפָּן פָּוּ לעבן, גענבען החש אויף זיין "ווֹי זַיִן, מִיט זַיִן". האט "זַוְּעַלְלַעֲכְקִיּוֹת" געקענט פִּירָן אָוּן אַפְט געפֿירָט צֵוּ "אַנְהִיּוֹקִיּוֹת" אָיָן לעבן. פָּוּ דָּאָנָעָן פִּירָט אַדְרָקְטָעָר וָעָג צֵוּ אַדְיוּנְלָאָזְיִקִיּוֹת. אָוּן אָוּן רעליניגעַזְרִינְצִיפְ "מַעַן מַוֹּה", "מַעַן טָאָר נִיט", האט מַעַן אַפְט אָוּיךְ נִיט געקענט אַנְטוּוֹיְקִיּוֹן קִין וּוּלְלַעֲכְקִיּוֹתְרִינְצִיפְ שַׁע קַאְטָעָנָאָרִישָׁ פָּוּ וְיָאָזְנִין", אָיָן אַפְט אָפְן גַּבְּלִיבָּן דָּעָר וָעָג פָּאָרָן וּוּאָוְלָגָרָן עֲנָאָזִים אָזְנִישָׁן "אָזְנִישָׁן אַיִן הָרָצִין", וָאָס אָיָן צוֹגְעַדְקָט מִיט גַּבְּאָרְגָּטָן פִּינְגְּבָּלָאָטְקָלְטוֹר. אָוּן אוּיךְ עָר אָיָן אַפְגָּרִיסָן פָּוּ זַיְינָן קַוְּלָטוֹרְזָוָרְצָלָעָן, וָאָס צִעְן זִיךְרָן אַז דָּרוֹתָלָאָגְנָעָר קַוְּלָטוֹר אָזְנִישָׁן טְרָאָדִיזִיעַ פָּוּ אַזְרָמְדָן, וּוּיְטָן לְעָבָן. קָומָט אָוּים, אָז אוּיךְ דָּעָר "זַוְּעַלְלַעֲכְקִיּוֹתְרִינְצִיפְ" האט געהאלְפָן אַנְטוּוֹיְקִיּוֹט פָּוּ פְּסִידְאָ אַסְּיָּמִילָאָצִיעַ. — צָוּם אָוְמָנְלִיךְ אָיָן דָּאָס טָאָקָע אָוּוּ.

עַס אָיָן אַגְּרִיסָעָר וּוּיְטָקָר אַרְוִיסְצִוְּשָׁטָלְעָן אָזָא אַבְּשָׁוְלְדִּיקָּנוֹגָעָן אַדְיִשְׂזִים. אָבָּעָר בְּעַסְעָר זָאָגָע דָּעָם בִּיטָּעָן אַמְּתָּה. אָפְשָׁר וּוּטָן וָעָג עַלְיִינְגָּעָן וּוּמְעָן עַס אָיָן צוֹבְּרָעָנְגָּעָן די אַוְיִפְרִיבְּטִיקָעָן זַוְּעַלְלַעֲכְקִיּוֹתְרִינְצִיפְ, אָוּן אָט אָזְוִי בַּלְּאָנְדוֹזְשָׁטָן די גאנצע אַדְיִשָּׁע גַּעֲזַלְלַעֲכְקִיּוֹת, אַנְדוֹזָעָר גַּאנְצָעָר קַוְּלָטוֹר לעָבָן אָז אַז אַדְיִיָּעָן וְיָי אָז אַקְמָפָאָס, וְיָי אָז וְיָי לְאָנְדוֹגָס פּוֹנְקָט אָזְנִישָׁן מִיטָּן פָּוּ אַפְּאָרְגְּלִיוּוּעָרְטָן יִם פָּוּ צְרוֹת אָזְנִישָׁן פִּין אָזְנִישָׁן אַיִן אַיִן אַיִן אַיִן אַיִן אַיִן נִסְטִיעָר, נַאֲצִיאָנָאָלָאָרְטִיקָעָר, אָז דִּי שְׁטָרָעָבָּנָג אָזְנִישָׁן — "מִיט זַיִן". האט אָנְדוֹזָן די גַּאנְצָע אַדְיִשָּׁע לִיטְעָרָאָטָר פָּוּ יְשִׁיעָהוּ הַנְּבָא בְּזַיִן זַיִן". האט אָנְדוֹזָן די גַּאנְצָע אַדְיִשָּׁע לִיטְעָרָאָטָר פָּוּ יְשִׁיעָהוּ הַנְּבָא בְּזַיִן זַיִן. —

או אַרְיָמָעָר, פְּרָאַסְטָרָעָר וּוּסְטָרָעָנָגָר מִיט זַיִן פְּרָאַסְטָן קָאָפִיטָל

תהלים, מיט דיו גרייזן, מיט די צבראכגעגע ווערטער איז הייליך און שטארק ("ויהנו ואסערטרענער"). אונ דער פרוש, ואס ערנט די הייליקסטע קבלחה-ספרים, וואס זיו נשמה איז בי ליליתן — איז טריף, א ריח פון גויהנומ-סמאָלע טראָנט זיך פון אים. פשוטע, פשוטע אידן. ואס טווען זיעערעד אידיש-קייט מצוות מיט פשוטער גאנצקייט, — זיך טראָאנן די נשמה, דאס לעבען, דעם קיומ פון פאלק. ניט דיו גרויסע געלערנטע, די שריבער אוּן טווער ואס קוּינַּקְלַעַן, ואס ספֿקָן, ואס זוכן נאָד עפָם, ואס זוילן איז ערנַּען פֿאָרגַּעַן זיעער בונד מיט ליליתן...

און איז גלויב באָמונה שלימה אָז אַט דער יוחנן ואסער-טְרָעָנֶעָר לְעַבֶּט אָז אַיְזָה דְּאַיְזָה אַיְזָה אַמְּעָרִיקָע. עַס לְעַבֶּט אַט דֵּי פְּשׁוֹטָע, אַוְּפְּרָכְּטִיקָע הָאָרְצִיקִיָּט אָז אַז גְּרִיטְּקִיָּט צֹו טָאָן, צֹו טְרָאָגָן וְאַסְעָרָה, צֹו שְׁלָאָגָן זְיךָ; עַס לְעַבֶּט דֵּי בְּעַנְקָעָנִישׁ נָאָד גָּאנְצָעָר, הָאָרְצִיקָעָר אַיְדִּישָׂקִיָּט. אַבְּעָר יְחָנָן וְאַסְעָר-טְרָעָנֶעָר קָאָזָן אַלְיָוָן נִיט רָאָטָעוּן, עַר מָוָן וְוָאָרָטָן וְוִי-שְׁמִיחָה בֵּין — בֵּין דֵּר "אוֹרְחָהִים", דֵּר פִּירָעָר, דֵּר "מְרָאָדָאָתָרָא", וְוּעָט אָוִיסְגָּעָפִינָעָן, וְוּעָט קָוָמָעָן צֹו אַיְם מִיט וַיְגַע הָיִילִיקָע כּוֹנוֹת אָז וְוּעָט אַיְם, דֻּעָם פְּשָׁוֹטָן יְחָנָן בְּעַטָּוָן — "קָוָם, פִּיר אָונְדוֹז". דֵּר, פְּשָׁוֹטָר יְחָנָן זְאלָסְטָן מֵיר, דֻּעָם אָוֹרְחָהִים, ואַס צֹו טָאָן. וְוָאָוְזָן זְויָאָבָּרָה, דֵּר אָוְרָהִים? וְוָאָוְזָן?

— 8 —

אַיְדִּישׁ אַינְטָעַלְגָּעָנָץ

פְּרָעָם זִיךְרָן — אָז וְוָאָוְזָן דֵּר פִּירָעָר פָּוָן פְּאָלָק? וְוָאָזָן דֵּר
מַח פָּוָן פְּאָלָק וְוָאָס דָּאָרָף נִיט בְּלִוּזָן שְׁפִירָן, פִּילָּן נָאָר אַיְזָה מַאֲכָן אַזְמָפִירָן,
פָּאָרְמוֹלִירָן אָזָן וְוִיְיָזָן אַזְוָגָן? וְוָאָזָן דֵּר אַיְדִּישָׂן פְּאָלָק?
אַיְזָה וְיִדְעָר אָטָרָאַישָׂע קְלָהָן. זַי אַיְזָה דָּאָזָן זַי הָאָטָקִין כָּה נִיט
עַפְּעָם צֹו זָאָנָן, זַי וַיְיָס נִסְטָן וְוָאָס צֹו זָאָנָן. פָּאָרָאַז אַסְטִידִישׁ "אַוְנְטָעַלְדָּי"
גָּעָנְצָן, פָּאָרָאַז אַמְּעוּרִיקָעָנָר אַינְטָעַלְגָּעָנָץ, וְוָאָס וַיְיָס, מִיטָּן מַח וְוַיְיָס
זַי, נְעהָרָת צֹו עַפְּעָם אַיְדִּישָׂן פְּאָלָק. דֵּר מַח וְוַיְיָס אָזָן הָאָרָץ וְוַיְיָס
נִיט וְוִיסָן. זַי זְעָט אַיְזָן, אַסְטִידִישׁ קְיָיָו אַיְדִּישָׂע פְּאָלָק זְעָט זַי נִיט.
מַעַן קָעָן זְעָן בִּימָעָר, בִּימָעָר, אַסְטִידִישׁ בִּימָעָר אָזָן דֻּעָם וְאַלְדָן נִיט בְּאָנוּרִיפָן.
מַעַן קָעָן אַיְזָה זְיָן אַיְדִּישׁ, לְעַבָּן צְוּוַיְשָׂן אַיְדִּישׁ, זַיְיָן אַרְמוּנָגְרִינְגָּלָט מִיט אַיְזָן
אָזָן קָיָי אַיְדִּישׁן פְּאָלָק נִיט זָעָן, נִיט וְוִיסָן, נִיט בְּאָנוּרִיפָן, נִיט קָעָן. אָזָן
אַינְטָעַלְגָּעָנָץ — וְוָאָס קָעָן זַי? — זַי קָעָן הָעַכְסָטָנס קְלִיּוּן נְדָבָתָ פָּאָרָאַז.
אַבְּעָר בּוּעָן אַיְדִּישׁ פְּאָלָקָם לְעַבָּן, דָּאָס קָעָן זַי דָּאָרָף נִיט. פָּאָרְמוֹלִירָן דֻּעָם
מַחְותָן פָּוָן דֵּר פְּאָלָק נְשָׁמָה, פָּוָן דֵּר שְׁכִינָה פָּוָן פְּאָלָק? פָּוָן וְוָאָנָעָן? זַי
אַזְוָי? — נִיט אַט דֵּר אַינְטָעַלְגָּעָנָץ אַרְאָפָן קָאָן.

אַיְזָה אַיְדִּישׁ פָּאָרָאַז אַבְּעָר אָזָן אַמְּתָעָ אַיְדִּישׁ אַינְטָעַלְגָּעָנָץ, אַיְנְטָעַלְדָּי
גַּעַנְצָה מִיט אַיְדִּישׁן הָאָרָץ אָזָן מִיט אַיְדִּישׁן מַח. — וְוָאָזָן זַי?

עַס הָאָט נָאָד קִינְעָר נִיט אַנְגְּשָׂרִיבָן דֻּעָם רָאָמָ� פָּוָן דֵּר טִיְּפָרָעָר
אַיְדִּישׁע אַינְטָעַלְגָּעָנָץ אָזָן אַמְּעָרִיקָע (לִיְיָוִוקָם "דֵּר דִּיכְטָעָר אַיְזָה בְּלִינְד
גַּעַוּוֹרָן" אָזָן בְּלִוּזָן וְוִינְקָעָלָע). אַבְּעָר עַר אַיְזָה טְרָאָנִישָׂר פָּוָן אַפְּאָטָאַשָּׂוּס
"הִיבְרוֹ". עַטְלָעַבָּע צִיטָאַטָּעָס פָּוָן אַט דֻּעָם נִיט גַּעַרְבִּעָנָעָס וְוּרָק : "עַס
עַקְלָט מֵיר, אַיְדִּישׁ קָאָרְטָשָׁע זַיךְ אַיְזָה דָּרְיוּעָן פָּוָן דֻּעָם אַלְעָם, אַבְּעָר פָּאָרָאַלָּן,
אַזְוָי אַיְזָה זַיךְ אַמְּעָרִיקָע". "אַיְדִּישׁ וְוּלָל בְּאַלְדָן אַיְזָה מִין פָּאָרָה
גַּעַסְנִקִּיָּט אָזָן נִיט זָעָן אַזְוָי הָעָרָן". "פָּאָרְזוֹטָט דֻּעָם טָמָם פָּוָן "אַוְנְרוּעָר"
אַמְּעָרִיקָע. דָּאָס אַיְזָה עַמְּסָע, אַזְוָי לְעַבָּן מֵיר". "מֵיר שְׁלַעַפְּן אַונְדוּזָעָר גָּאנְצָעָן לְעַבָּן
צְוּוַיְשָׂן דֵּר צִיּוֹן". "מֵיר זְיַינְעַן גּוֹלְנִים אַיבָּעָר זַיךְ אַלְיָוָן. מֵיר מַאֲכָן דָּרָךְ
דֻּעָם פּוֹלָן וְוּגָן פָּוָן פִּינָּן אַזְוָי שְׁוּעוּרִיקִיטָן". "מֵיר האָבָן אַיְנְגָבָוּגָן דֻּעָם קָאָפָּע
אָזָן נְעַמְּן אָז דֵּר אַוְנְמָעַלְמָפְּרָטְקִיטָן". . ."אַטְיְפָרָטְרָוִיְרָפְּרָעָסְטָט דָּאָס

הארץ און נעמט צו דיבחוט. "דער פילוסטער נעמט אליע אין זיינע הענט און צעקוואטשעט עס". איך האב א געפֿיל אוּ מען דארך אוענקוין ערנען און שוייגן. "עס איז ניט גוט איפֿן חארצן, און עס ווילט זיך ניט מאריד זיין". — את איז זיך פֿאַרלְאָרֶר, פֿאַריאוֹשֶׁט, דערשלאָגֶן, זאנט זיך ניט ד אַס ווֹאַס זיך ווֹיל, און זאנט נִיְּט ווֹאַס זיך ווֹיל. "ניְּטָאָקִין מִות צו זאנט דעם "געפֿערלְעָכֶן" אַמְתָּה, טְרִיטִיסְטָן מִיר זיך מִיט דעם "בעסערן לְגָנֶן". איז די דאַזְוּקָע אַינְטְּלִיגְּנָען דערשטייקט צוֹלֵיב עַטְלְעָכֶן סִיבּוֹת. און ערשטנס צוֹלֵיב דעם ווֹאַס זיך ווֹיְם נִיט ווֹאַס צוּ ווֹעלְזָן. גַּעֲקוּמָן קִיּוֹן אַמְּעָרִיקָע מִיט דַּי "נאַצְיָאָנָּאָלְפּֿעָרְסָּאָנָּאָלְ אַוְּתָאָנָּאָמָּאָע", אַידְיוּעָן. ווֹאַס אַיז לְכַתְּחִילָה גַּעוּן זִוְּת אַינְנָאָנָּע אַוְּסָּהָבָּאָקָּה, פֿרְעָמָּד אָז אַנְטְּלִיעָן אָז ווֹאַס הָאָט אַיפֿן אַמְּעָרִיקָע נְאָרָבָּאָנָּע בְּאָזְרָאָטְרָט, הָאָט מַעַן דַּא זיך פֿאַרְלָאָרֶן אָז קוֹיְן אַנְדְּרָע נִיט גַּעֲשָׁפָן. בְּעַקְטָן מַעַן אָז ווֹיְם נִיט נָאָר ווֹאַס, אַיז מַעַן נִיט צְפּוּרְדִּין מִיט דעם ווֹאַס עַס אַיז דַּא אָז מַעַן קָעַן נִיט שאָפָן קוֹיְן גַּעֲאנָק פּוֹן דעם ווֹאַס עַס דַּאְרָה זַיְוִן. "אַיז אלְעָז פֿאַרְמְשָׁטָט צוּ בְּלִיְבָּן אַרְטִיקָען אַיז צַיְטְנוּגָען . . . אַבְּרָאָפְּלוּ די ווֹיְגַּעַשְׂרִירָעָן ווֹאַס זַיְוִינָעָן אַמְּתָע אָז גַּעֲעַכְטָע זַיְוִינָעָן פֿאַרְמְשָׁטָט צוּ בְּלִיְבָּן נָאָר גַּעַשְׂרִירָעָן. "די הוֹיפְּטָרָגָע אַיז — ווֹי נִיט מַעַן אַיבָּעָר צוּ מַעְשִׁים, צוּ אַמְּתָע מַעְשִׁים, צוּ אַמְּתָע, אַמְּתָע".^(*)

את די אַינְטְּלִיגְּנָען אַונְדוּרָע, די בעסטען, די אַידְיוּסְטָע, אַיז גַּעַד קומען נִיט דְּרוּקָט פּוֹן דַּעַר אַידְיוּשָׁר טְרָאָדִיצְיָע, נִיעָרָת פּוֹן אַיר אַנְטְּוּזָע — פּוֹן דַּעַר הַשְּׁכָלָה. מִיר האָבוֹן אלְעָז דְּרוּכְגַּעַמָּאָכָט אַיז זיך גַּאנְצָע הַשְּׁכָלָה, אַיז זיך גַּעַוּעַן שְׁטָאָרָק אַיז גַּעַנְצָאָע. קְרִיטִיקָוּרָן, צְיעַשְׁטָעָרָן, אַפְּוּזָהָפָן, זיך "בְּאַפְּרִיעָן" — אַוְּיָפָן דַּעַם אַיז זיך אַרְבָּה. אלְעָז ווֹיְסָן ווֹאַס עַס טָוִינָגָן, ווֹאַס מַעַן דַּאְרָפְּ אַפְּוּזָהָפָן. צוּ אַידְעָאָלָאָגָע פּוֹן אַסְטְּנָעָטִישָׁן, פֿאַרְזִיטָוּן אַידְיוּשָׁן לְעַבְנָן אַיז דַּי אַינְטְּלִיגְּנָען נִיט פּוֹן קוֹיְן אַידְיוּשָׁן קְבּוֹזָן, לְעַבְנָט מַעַן מִוּת די רַעַשְׁטָלָעָר יְהִידָּמָן אָז נִיט פּוֹן קוֹיְן אַידְיוּשָׁן קְבּוֹזָן, לְעַבְנָט מַעַן מִוּת די עַס אַיז גַּעַבְּלִיבָּן, "וֹאַס אָוֹנוֹדוֹן אַיז אַוְּסָהָבָּאָקָּה, זיך פֿאַשְׁעָרָט זיך אַיז אַיְוּרָה".

גַּעֲקוּמָן אַיְנְצִיקְוִוִּי פּוֹן אַוְּנְטָמָעָר אַפְּאַלְיְצִיאָרִישׁן יְאָד, אַפְּט קוּס מִוּת לְעַבְנָן, הָאָט מַעַן זיך דַּאְרָכְלִינְעָט מִוּט דַּעַר פֿאַלְיְצִיאָרִישׁעָר פֿרִויְהִיט אַיז פֿאַסְפְּאַרְטָלָאַזְוִיקִיִּים, אַיז אַט פֿאַרְזָה דַּעַם טָאָפּ לְוַנְדָזָן פּוֹן אַוְּסָהָבָּאָקָּה זיך גַּעַר אַיז סְאַצְיָאָלָעָר אַפְּהַעַנְגִּי קוּס אַיז מַאְרָאַלִּישְׁקָוּלְטְּרוּלָעָר קְנַעַטְשָׁאָפָט בְּיַיִם . . . אַידְיוּשָׁן, קְוָלְטָוּלָאָזָן, בְּלוּמָרָשָׁט אַמְּעָרִיקָעָן זַיְוִינָהָנִיק, ווֹאַס עַר, נִיט אַמְּעָרִיקָע אַיז גַּעַוּאָרָן דַּעַר דִּיקְמָטָאָר אַיז אַונְדוּרָע לְעַבְנָן. הָאָט אַט בעסטען אַיז גַּעַנְעַנְגָּנִי גַּעהְתָּמָן כְּחַז צוּ קַעַפְּמָן קָעַנוּ דַּעַם צָאָר אַיז רַוְּסָלָאָנָה, הָאָט זיך אַבְּרָרָנִית קִיּוֹן כְּחַז צוּ בְּאַקְעָמָן אַט דַּעַם הַרְשָׁעָה, גַּעַבְּטָעָר. דָּאָרָטָן אַיז גַּעַוּעַן אַיְדָעָלָ, אַפְּרָנָאָרָם, אַרְיכְּטָוָן. דָּאָ פְּעַלְתָּעָם.

אַוְּזָה אַט די בעסטען אַינְטְּלִיגְּנָען אַונְדוּרָע, ווֹאַס זַיְוִן אַידְישׁ לְעַבְנָן, הָאָט נִיט קוֹיְן שְׁפָרָגָרָם ווֹי צוּ בְּזִוְּנָעָן אַידְישׁ לְעַבְנָן דָּאָרָטָן ווֹאַס מַעַן לְאָז דַּעַרְוּיְיל לְעַבְנָן יְעַטְוּוֹיְדָעָר אַיז אַידְישׁ לְעַבְנָן אַזְוּנָדָעָר. אַוְּזָה די אַינְטְּלִיגְּנָען זַיְוִן אַיז אַזְוּנָדָעָר צְעַלְיְגָנָעָן אַזְוּנָדָעָר צְיָטָרָט "גַּעַטָּא" אַיז נִאָר אַזְוּנָ שְׁטָאָרָק, אַיז אַיר דַּרְאָאָגָן צוּ אַידְישׁ קוּס אַיז אַפְּרָאָפְּרָט, נִיט שְׁעַפְּרָאָרִישׁ. גַּעַפְּלָט אַיר, דַּעַר אַינְטְּלִיגְּנָען אַונְדוּ

^(*) אלְעָז צִיטָאָטָע — פּוֹן פֿרִיוּוֹאָטָע בְּרִיוּוֹ.

וזערר דאס לעבען מיט שטיקלער פון פרענדהן לעבען, מוט הארטע, ארוייפגען-צוואונגענע נארמעס פון "פרויידער" אמעריקען, און זי האט ניט קיון מוט און כה צו שאפז איגגענע פארמעס און נארמעס. "מיר זיינגע געקומען פון רוסט לאנדר אין יונגע יארן און געפונגען אַלאנד וואו יעדווידער מענטש קען לעבען פאר זיך לאונדייך זיזן אידישקייט אין דער חיים, טא לאָזט אונדזן לעבען, כל זמן מען קען גאנדר". אונדזער אינטעליגענען, די בעסערע, האט אודז ניט קיון אידיעאל פון אַידישן לעבען און אמעריקען, איז דער ארכן קודש אירער אַידיינעם, און אַתורה.

לעבעט דאָד איז יעדווידערן פון אונדזן דער יציר הרע פון אלרייטישר קייט און אודז דאס געוויסן פון קולטדר-אידן און קומפער. קומט פון דאנגען דער מראדייקער קאנפליכט פון יעדווידער בעסערן אַידישן אינטעליגענען און אמעריקען, וואָס פֿאָרבֿיטְעֶרטְּ יעדערנס לעבען און באָרוֹבֶּט אִים זיזן רון.

לעבעט דאָד איז אונדזן אלעלען דֵּ אַירְדְּשָׁלְבָּעָן גִּרְנִישָׁעָצָּגְּן צו אלען וואָס איז אידיש און דער איבערגעטְרַבְּעָנֶר דְּרַדְּאַץְּ צו אלען וואָס ניט אַידְּשָׁרְּ. האָבוֹן טְרָאַדְּיְצָּיאָנָּלָּעָן אַידְּן גַּעֲוָאָסְטְּ : זַיְן נַיְעָן אַין אַשְׁלִיחָהָת, זַיְן גַּיְעָן זַיְעָרְפּוֹן אַוְּבָּן באַשְׁטִימָנוֹ וְעַגְּדָרְדָּאָן וְאַלְדָּמָיטְּ מִיטְּ בְּזִיעָזְהַיְּתָה, שְׁלָאָנָּי גַּעַן אַ�וֹ עַקְדִּישָׁן, וּוּלְחָ צַוְּיוֹי פִּיסְקָעָן, אַ�וֹ וּוּסְעוּדָרָעָם עַמְּסָ אַיז דָּרָרְ וְעַגְּנָן אַיז בִּיְזָן וְאַלְלָהָן, — אלען מַעַרְנָשָׁמָה אַיז פָּאָרָאָן אַין דָּעָם גָּאנָגָן; וּוּסְפָּלְעָן זַיְקָעָר אַיז שְׁוּעוּדָרָעָם אַיז דָּרָרְ גַּעַלְעָנָרְ פָּוֹן אַטְיָהָר, אלען שְׁטָמָרָקָעָר אַיז שְׁטוּרְמִישָׁר אַיז דָּרָרְ שְׁטוּרָאָם זַיְעָנָרָ, אלען מַעַרְנָה אַיז זַיְן גָּאנָגָן. — דָּרָרְ מַאְדְּרָנָעָר אַידְּ אַבְּעָרָה אַטְּ אַנְגָּעוֹוֹזָרָן זַיְן גָּלוּבָּן אַיז אַיְגָּעָנָעָם פָּאָלָקָם "אַירְ", גַּעַנוּמָעָן גָּלוּבָּן אַיז פָּעַלְקָעָר. אַנְשָׁתָּאָטָּצָּה צַוְּזָיָן גָּאנָאָמָּיָּת זַיְדָה, האָטָּעָר זַיְדָ גַּעַנוּמָעָן צַיְעָן מִיטְּן גָּוָה אַיז נְשָׁמָה, מִיטְּן לִיבָּן אַיז פָּוֹן "צַוְּזָיָן צַוְּזָיָן", צַוְּדִי אַוְּסָּנְדָּרְאָכְּטָעָן "מְלָאָכִים", אַיז זַוְּכָּתָמִיטְּ פָּאָרְדָּרָטָה לְפָוֹן צַוְּקוֹשָׁן דָּעָם זַוְּסָּמִים פָּוֹן זַיְעָרָעָמָלָאָכְּמִישָׁעָם קְלִיאָדָרָעָר אַיז בְּעַנְקָט אַיז נְאָרָט מִיטְּ דָּרָרְ פָּאָרְלִיבְּטָקִיְּטָה פָּוֹן אַדְּנִיסְטְּ-מִידְּלָן צַוְּ אַירְ בְּאַלְעָבָּאָם, אַנְצָוּעַטָּמָעָן וִידָּמִיטְּ זַיְעָרְ וְזַיְעָרְ לְפָטָט. לְפָטָט עָרָר, דָּרָרְ מַאְדְּרָנָעָר אַידְּ, פָּוֹן טִירָן צַוְּ טִירָן — "זַיְוָאוּ וְזַיְוָאנָטָמָעָן עָרָר, דָּרָרְ גַּטְוָעָר גַּוְיִן?" אַיז אַוְּמוֹיסְטָטְּ : עַס אַיז גָּאנָדָרָ נִימָט גַּעַוּוֹן קַיְיָן אַיז פָּאָלָקָם וְאַסְמָהָטָמָעָן אַיז פָּאָלָקָם צַוְּקוֹשָׁן דָּעָם זַוְּסָּמִים פָּוֹן זַיְעָרָעָמָלָאָכְּמִישָׁעָם קְלִיאָדָרָעָר אַיז בְּעַנְקָט אַיז נְאָרָט מִיטְּ דָּרָרְ פָּאָרְלִיבְּטָקִיְּטָה פָּוֹן נְאָרָטְמִידְּלָן צַוְּ אַירְ זַיְדָה, האָטָּעָר זַיְדָ גַּעַנוּמָעָן צַיְעָן מִיטְּן גָּוָה אַיז נְשָׁמָה, מִיטְּן לִיבָּן צַוְּזָיָן צַוְּזָיָן, צַוְּדִי אַוְּסָּנְדָּרְאָכְּטָעָן "מְלָאָכִים", אַיז זַוְּכָּתָמִיטְּ פָּאָרְדָּרָטָה לְפָוֹן צַוְּקוֹשָׁן דָּעָם זַוְּסָּמִים אַיז אַוְוָעָקָם. אַיז אַידְּ דָּרְ בעסער אַידְּשָׁע אַינְטָעַלִיָּן גָּאנָזָן גָּלוּבָּן אַיז אַידְּשָׁקִיָּטָם, אַיז אַפְּגָּעָנָרָטָם פָּוֹן פָּרָעָמָדָע גָּלוּבָּנָס, צֻבְּרָאָכוֹן אַיז מַוטָּה.

אַיז אַזְוִי אַרְוָם אַיז אַרְוָם אַיז נִיטָּא אַיז אַמְּרָיְקָאנָעָר אַידְּנָטוּסָמָקָיָן אַיז גְּרוּפָעָן, וְאַסְמָהָטָמָעָן וְאַלְעָבָּאָם קַעַנְעָנוּ אַיז וְוּלְיָן אַרגָּנָאַיזָּוּן אַיז אַידְּשָׁיָן לעבען, אַלְעָבָּעָד דִּיקָעָ אַידְּשָׁקִיָּטָם : דֵּי זַיְינָעָן אַפְּגָּעָנָעָס אַסְמִילָאַנְטָן אַיז וְוּלְיָן בעסער זַיךְ לְאַזְוִי קַוְּלָעָן אַידְּדָרְ זַיךְ זַיךְ אַנְעָרָקָעָן, אַיז אַזְוִי אַמְּרָיְקָעָן אַיז דָּאַ אַידְּשָׁיָן בָּאָלָקָם מִיטְּ אַיז אַיְגָּעָנָרָפָּרָן קַוְּלָטָרָן אַיז שְׁפָרָאָרָד. דֵּי דָּרְלָוְיָיבָּן זַיךְ צַוְּגָּעָבָּן, אַיז מַעַן מַעַן דָּרָרְ זַיךְ וְזַיךְ וְזַיךְ. מַעַן מַעַן, וְוּלְיָן אַטְּ אַוְיהָ דָעָם אַיז דָעָם אַיז חַבְּשָׁרָ פָוֹן נִימָט אַידְּן אַזְוִי.

אנְדָרָעָ אַנְעָרָקָעָן בְּלֵוִוִּין דָּאָס אַלְטָעָ אַיז אַידְּשָׁקִיָּטָם. דֵּי נִיעָ אַידְּ דִּישָׁע קַוְּלָטָר אַיז פָּאָרְ זַיךְ טְרוֹפָאָ, אַזְוִי אַידְּשָׁקִיָּטָם, אַזְוִי בְּאַנְיָאוֹנָגָן, קַעַנְעָנוּ אַזְוִי אַידְּשָׁיָן דָעָבָּרָן, אַזְוִי אַידְּשָׁיָן צַיְתָּוֹנָגָן אַזְוִי אַידְּשָׁיָן אַזְוִי אַידְּשָׁיָן מַוקְצָה מַחְמָתָ רְעִינָגָעָן, מַוקְצָה מַחְמָתָ אַיזָּלָאַצְּעָן.

וְוּלְיָן זַיךְ פָּאָרְלָאָזָן אַזְוִי דָעָרָ דָעָמָאַקָּרָאָטָעָן. סְהִוִּיסְטָ אַזְוִי : אַידְּן דָּרָפָן נִימָט אַרגָּנָאַיזָּוּן אַיזָּוּן באַפְּסָטְקָנוּ זַיךְ, פָּאָרְ זַיךְ, וְוּלְיָן דָעָם וְוּטָ שְׂוִוָן תְּאָזְנָ דָעָמָאַקָּרָאָטָעָן. אַיז דֵי וְאַסְמָהָטָמָעָן זַיךְ זַיךְ גָּוָטָן, אַיז דָעָם דָעָם — דֵי דָעָם

מאלקראטיע אין שוואר און וווערט אלע שוואכער. זיין וויסון או דער שואכבר טער ארט אין דער דעם-אקראטע, דער גראינסטער אנגראַפֿונְקָט זיין-ען די אידן, זיין וויסון או מיט דער אידישער ניט ארגאניזאָטֿוּת שטעלט מען אין סבנה די גאנצע דעם-אקראטע. זיין וויסון, או די גאנצע ריד וועגן דעם דעם-אקראטישן פראנט זיין-ען ריד, כל זמן די אידן וועלן ניט ארגאניזאָרין אַפְּעַסְטּוֹן עַקְאַנְגָּמוּשָׁן אוֹן סַפְּצִיאָלָן קָלְטוּרָעָלְן בָּהָה, וואָס וועט שיין בְּמִילָּא אָוִיד יְיָ אַפְּאַלְּיַיטָּשֶׁר. זיין וויסון, או די גאנצע ריד וועגן דעם דעם-אקראטישן פראנט אַיְזָן בְּלִזְיָן אַפְּאַרְעַנְטַּפְּרָוָן פָּאָר זיך אלְיָין פָּאָר דעם ניט וועלן קֵיָן אַידישן פראנט. אוֹן דָּאָס ווַיְלָן מַעַן ווַיְלָן ניט קֵיָן אַידישקִיט. גָּאָר שָׁוָּט.

אוֹן אַט די ווערטער קומט אוֹים אַיבְּרָצְחוֹרָן אַזְּבְּצִיךְ יָאָר נָאָר דָּר. לְעָאָן פִּינְסְקָעָרָן, נָאָר אַלְעָה חָלוּמוֹת, קומט אוֹסָס צָו וָאָנָן צָו אַידישע שְׂרוּבָּעָר אוֹן צָו קָלְטוּרָטָר. ווַיְלָן מַעַן ווַיְלָן ניט זִיְּנוֹן אַוְסְנָעָהָלָטָן גאנצע אַידן, אוֹן מַעַן קָעָן זִיר ניט אַסְטִילְיוֹרָן עַנְדְּגָלִיטִיקָה, ווַיְלָן מַעַן אַעֲטָד אַיְזָאלְאַצְּיעָד. ווַיְיָ אַבְּגָאָרְאַטְּרָטָר פְּרִימָרָעָמָגְּבָּעָטָן דָּעַם נָאָמָעָן. אַידָּחָבָן גַּעֲזָעָן יְוָנָגְעָלִיטָן, ווַאָס פְּרָעָדוֹן "נִיטְאַיְזָאלְאַצְּיעָד", צָוְלִיבָן דָּעַם פְּרִיכָּן צִיפָּה לְיְוָעָנָעָן זַיְנָט קֵיָן אַידישׁ וָאַרטָּט (בְּאַטְּשׁ וִיְזָן קָעָנוּ!), זַיְנָט קָומָעָן ניט אַוְוָף אַידישָׁע אַונְטְּרָנְעָמוֹנָגָן, אוֹן פְּרָנָסָה מוֹזָן זַיְנָבָּעָר זַוְּנָן בְּלִזְיָן צְוִוָּישׁ אַידן.

אַידן ווַיְלָן זַיְנָט אַיְזָאלְאַרְטָן קָלְטוּרָעָל אַבְּעָר אַיְזָאלְיָוָט מַעַן זִיר פָּוֹן אַידן. לְשָׁם נִיטְאַיְזָאלְאַצְּיעָד פָּוֹן נִיטְאַידָּן. פִּילְטָן מַעַן טָה אַיְזָן הָאָרָצָן מִיטָּדָעָם גַּאנְצָן אָוכָל טָרָבָאָוָאָסְטָזִיָּן דָּעַם באַנְקָרָאָטָט פָּוֹן דָּרָר אַידָּיָעָד. פָּאַרְשְׁפִּילְטָן מַעַן דָּאָס גַּעַל פִּילְטָן פְּרִידְוִיךְעָן נִוְוָס אַלְעָה טָאגָן, אוֹן "די וָעוֹלָט אַיְזָן נָאָר נָאָר אַזְּוָיָּה שְׁלָעָכְטָן. עַס זַיְנָעָנוּ נָאָר דָּא גּוֹטָעָנָה נִיטְאַידָּן אָוִידָן". גַּעֲוָוִיס ! אַבְּעָר נִטְטָמָע דָּעַם קָעָן דָּאָרָאָלָקָלְעָד ! — אַט דָּאָלָגָן הַיְנָטָבָן בְּאַנְגָּרָבָן : אַידן ווַיְלָן נִטְטָמָע זַיְנָט קֵיָן אַידישׁ פָּאַלְקָמָן. אַזְּבָּאָיָה, אַיְזָן דָּאָס לְטוּבָת אַוְסְלָעָנְדִּישָׁע אַידן אָנוֹ דָּאָס, אַזְּבָּאָיָה ווּוְיָפָלָמָעָן קָעָן קָרְנוֹן דָּרְצָאוֹ אַהֲסָמָה פָּוֹן אַגְּרוֹסִין גַּוְיִן. עַס הַיִּסְטָט עַלְעָהָיִן נִטְטָמָע דָּי אַידָּן טָעוֹן עַס. דָּי פְּרִיאָר אַידָּן אַיְזָן פְּרִיאָרָן אַמְּרָעָדָיָה קָעָן זַוְּכָּן תְּמִיד אוֹ פָּאָר אַידְשָׁע אַינְטְּרָעָמָן זָאָל רִידָן בְּעַסְטָר אַנִּיטְאַידָּן. "פָּאָר דָּר זָאָר אַיְזָן גַּעֲזָעָנְטָרָה, אוֹן די אַידְשָׁע גַּעֲזָעָפְּטָלְעָכְבָּיִיט אַיְזָן צָאָרָישָׁן רָוְסְלָאנְדָה מִירָדָאָכָט זָהָר, אַזְּבָּאָיָה אַזְּבָּאָיָה הַנְּטָרָה יְעַנְעָמָס פְּלִיעָצָם, ווּדי אַמְּרָעָקָעָנָה. דָּרְמָאָנָט עַס מִירָדָאָכָט הַנְּטָרָה יְעַנְעָמָס פְּלִיעָצָם, ווּדי אַבְּעָר דָּאָ נִטְטָמָע אַנְרָוּפָן, כְּדִי נִטְטָמָע צָו שִׁיטָּוֹן קֵיָן זָאָלָן נִטְטָמָע אַנְדָּרָעָה.

אַיְזָן די אַידְשָׁע אַינְטְּעַלְגָּעָנָעָץ אָוִידָן אָנוֹ אַגְּלוּבוֹן, נִטְטָמָע אַיְזָן זַיְנָט אַיְזָן קֵיָנָעָם. פִּילְטָן זַיְנָט וְוַיְלָן אַיְזָן אַיְזָן די דָּי נִשְׁמָה, שְׁפִּירָתָזָן, וְוַיְלָן וְוַיְנִיקָּט אַיְזָן דָּרָר נִיטְאַהָאָר אַזְּבָּאָיָה אַנִּיטְאַהָאָיָה פְּאַרְגָּלְיָוּעָטָקִיט, — אַזְּבָּאָיָה זַיְנָט אַיְזָן אלְיָין, דָּי אַיְגָּעָנָעָנָה צָו דָּרְמָאָנָט יְעַנְעָמָס אַזְּבָּאָיָה.

פִּילְטָן זַיְנָט, די אַידְשָׁע אַינְטְּעַלְגָּעָנָעָץ ווּי אַדְוָר, אַגְּנָנִי פָּאַלְקָמָן זַיְנָט אַיְזָן בְּלִוְרָשְׁטָאָמְעָרְקָאָנְשָׁעָר קָלְטוּרָלְאַזְּיִקִיט, זַעַט זַיְנָט די וְוַאְלָקָנס פָּוֹן טָעַמְפְּקִיט אַזְּבָּאָיָה קְיֻדָּמָס-מְעַלְגָּרָה פְּאַרְדָּעָקָן אַלְעָה הַיְמָלָעָן, הַעֲרָטָז זַיְנָט גַּעַל רְוִישָׁה פָּוֹן אַיְסְגָּעָלָמָעָנָר פְּלָאָכְקִיט, ווּאמָס שְׁטוֹאָמָט אלְעָזָה הַעֲכָרָה, הַעֲרָטָז זַיְנָט, וְוַיְלָן קֵיָן גַּלוּבוֹן האָט זַיְנָט.

סך הכלען און אויספֿרָן

א) אידן איז אמעריךע זוערטן עקאנאמייש מיט יעטווידער דורך שוואכער
 ב) סאציאל זוערטן אידן צעשטוייבט, וויניקער ארגאניזטור.
 ג) קולטורעל פֿאַרְלִירּוֹן זַיִד אַיגַּעֲנָעַן קּוֹלְטוֹרָה. קִין ערנטשע אמערי-
 קאנער געמען זַיִד נִיט אַיבְּעָר, באקומט זַיִד אַדעְגָּרָדָאַצְּיעַן צַוְּסִיקָּעַר פְּסִיְּדָאַקְּוּלְטוֹר.

ד) דער אנטיסעמיטיזם צואמען מיט דער אלגעמיינער רעהקציע
 שטאָרקט זַיִד אַוְן ווּרטַט אלְזַיְּפַעַנְעָר אַזְּפִּירְיָע. אַידִישַׁ לְעֵבֶן אַזְּוַאַלְזַיְּפַעַנְעָר אַזְּמַעַר — קָאָמָּה. קָאָמָּה פֿאַרְלָאַנְגְּט אַרְגָּאַנְיָזְטִיקִיט אַזְּוַאַלְזַיְּפַעַנְעָר צְוּנְגָּרְיִיטִיקִיט, וּאַס אַזְּוַאַלְזַיְּפַעַנְעָר מַעְלָגְלָעַן אַזְּקּוֹלְטוֹר, אַזְּנַעַגְנָעַר זַעֲצִיאָנוֹן, אַזְּנַעַגְנָעַר אַזְּיָדָה זַעֲצִיאָנוֹן סִיסְטָמָעַן פּוֹן קִינְדְּרוֹגָאַרְטָן בֵּין אַונְיוּוּרְסִיטָמָעַן. דַּיְּעַמְּאַקְּרָאַטִּיעַן ווּרטַט זַיִד אַומְעָטָם שַׁוּוֹאַכְּבָּר אַזְּוַאַלְזַיְּפַעַנְעָר אַזְּיָדָה זַעֲצִיאָנוֹן. פֿוֹלוֹוּעְרָטִיקַע מַאְרָאַלְזַיְּפַעַנְעָר דַּעְמָאַקְּרָאַטִּיעַן פּוֹן אַירְעַזְוּרְסִיטָמָעַן. יוֹשֶׁר — קָעַן מעַן נִיט : אַדְעָר זַיִד קָעַן נִיט, אַדְעָר זַיִד וּוֹיל נִיט, אַדְעָר בִּידְעַזְוּרְסִיטָמָעַן.

ה) די אַינְטִימָעַר אַסְּמִילָאַצְּיָעַ-עַטְּנָעַדְעַנְצָוּן גָּאָרָן צַוְּפַעְלָעַנְדָּו דָּאָם אַמְּתָע בִּילְד פּוֹן לְעֵבֶן אַזְּוַאַלְזַיְּפַעַנְעָר.

ו) בֵּין דַּעְרַגְגָּנְצָר גְּרוּסְעָר מַאְטָרְעַיְּלָעַר אַזְּוַאַלְזַיְּפַעַנְעָר הַילְּהָ, וּאַס אַזְּדַּעַן פּוֹן דַּעְרַגְגָּנְצָר פֿאַרְלָאַנְגְּטָן פּוֹן אַמְּעָרְקָאַנְגָּעָר אַזְּדַּעַן, ווּרטַט לְגַמְּרִי נִיט גְּעוֹרָגְטָן פֿאַרְדָּעָר עַקְּאַנְמָאַנְיִיסְּסִצְּעַלְזָעַר אַזְּדַּעַן, אַיְּרִישָׁן קִיבְּ�וּץ וּוּיטְעַרְדִּיקָּעַן דַּרְוָות אַזְּדַּעַן פֿאַר דַּעְמָעַט נְאַזְּיָאַנְאַלְקּוֹלְטוֹרְלָן בָּאוֹאַסְטִיזְיָיְן זַיְּנָעָם. אַזְּדַּעַן אַזְּזַיְּדִישָׁן וּוּטַט דָּאָם אַמְּעָרְקָאַנְגָּעָר אַידְנָטוֹם נִיט גָּאָר אַדְרָעַזְוּרְסִיטָמָעַן, גָּאָר אַזְּדַּעַן זַיִד זַיִד קָעַן העַלְפָוּן.

ז) נִיט גַּעֲקוֹטָן אַזְּדַּעַן דַּעְמָעַט וּוּטַט מַעַן זַיִד וּוֹיל דָּאָם פֿאַרְלִיקְעַנְצָוּן אַזְּדַּעַן פָּאַר צְוַאַתְּזִוְּנִים בִּיטְעָרְנָה אַזְּדַּעַן, רָאָזְן בֵּין דַּי בָּאוֹאַסְטִיזְיָנִיקָּעָר אַיְּרִישָׁן אַזְּקּוֹלְטוֹרְגָּעָר גַּעֲפִיל פּוֹן דַּעְמָעַט בִּיטְעָרְנָה, פּוֹן דַּאַנְגָּעָן אַזְּנוּעָנִיקָּעָר אַזְּמָעָט, אַפְּטַט אַזְּאַושָׁן, פּוֹן דַּאַנְגָּעָן אַזְּטָרְבָּונָגָן זַיִד פֿרְיוּלָעַר צַוְּמָאַכְּנוּן כְּדַי זַיִד צַוְּפַעְלָעַן.

ח) אַזְּדַּעַן דַּעְמָעַט אַמְּעָרְקָאַנְגָּעָר אַידְנָטוֹם הַאַטְמָאַט דָּאָם גַּעֲנָצָע אַזְּדַּעַן אַזְּמָעָטָם נִיט קִיּוֹן כּוֹחַ צַוְּמָאַכְּנוּן אַזְּדַּעַן שאָפָּן. דָּאָם אַמְּעָרְקָאַנְגָּעָר אַידְנָטוֹם אַזְּדַּעַן אַיְּצַטְמָעַט הַעֲנָמָאַנִּישָׁר קִבְּ�וּץ אַזְּדַּעַן זַיִן זַיִן קּוֹלְטוֹרְלָ-מַאְרָאַלְזַיְּפַעַנְעָר שְׂטָאַרְקִיט אַזְּדַּעַן זַיִן זַיִן דַּי שְׂטָאַרְקִיט פּוֹן גַּעֲנָצָוּן פָּאַלְקָם, אַזְּדַּעַן זַיִן שְׂוֹאַכְּקִיט — דַּעְמָעַט גַּעֲנָצָוּן פָּאַלְקָם.

ט) אַזְּדַּעַן זַיִלְקָאָר גַּעֲוָאנְגָּט זַיִרְעָוָן : די גַּרְעַטְמָעַסְכָּה אַזְּדַּעַן נִיט אַזְּמִילָאַצְּיָעַן. גְּרוּסְעָר אַזְּדַּעַן דַּי סְכָנָה פּוֹן קָעַן זַיִלְקָאָר אַזְּדַּעַן אַזְּמִילָאַצְּיָעַן נִיט גַּעֲנָצָוּן לְעֵבֶן קִין אַרְגָּאַנְיָשָׁן קּוֹלְטוֹרָה לְעֵבֶן. אַזְּדַּעַן זַיִלְקָאָר אַזְּמִילָאַצְּיָעַן אַזְּמִילָאַצְּיָעַן אַזְּמִילָאַצְּיָעַן דַּי שִׁיפְּוֹן אַידְנָטוֹם פָּאַרְדָּאַגְּן גַּעֲוָאוָרָן אַזְּמִילָאַצְּיָעַן "לְעַבְּרִים". נִיט מַעַן דַּעְרְטְּרִינְקָט זַיִד נִיט מַעַן קָעַן אַרְוִיסְפָּאָרָן.

י) בְּלִוּוּ אַגְּרוּסְעָר בָּאוֹעֲנוֹגָן פֿאַר אַזְּדַּעַן אַזְּמִילָאַצְּיָעַן אַזְּמִילָאַצְּיָעַן פּוֹן אַזְּדַּעַן אַזְּמִילָאַצְּיָעַן פֿאַר אַזְּדַּעַן אַזְּמִילָאַצְּיָעַן רִיקָּאַנְגָּעָר אַזְּדַּעַן שְׂוֹעָרָעָן נִסְיָוָן פּוֹן סָאַצְּיָאַלְ-פָּאַלְיִיטָשָׁן כָּאַרְקָטָעָר אַזְּדַּעַן פּוֹן קּוֹלְטוֹרְ-מַאְרָאַלְזַיְּפַעַנְעָר דַּעְגְּרָאַדְאַצְּיָעַן.

יא) די קּוֹלְטוֹרָה דַּאְרָף נִיט באַשְׁטִינוֹן פּוֹן פֿאַרְזָאַמְּלָגְגָּעָן בְּלִוּוּ, פּוֹן אַרְטִיקָּלְעָן אַזְּדַּעַן רְעַדְעַם. נִין מַעַן דַּאְרָף אַנְהָבוֹן צַוְּמָאַכְּנוּן בְּלִוּוּ אַזְּדַּעַן זַיִלְקָאָר פְּרָאַדְוְקָטְיוֹזִוְרָן אַזְּדַּעַן קָאַלְעַטְפָּוּן יְסָדָה די אַיְּרִישָׁע וּגְנָטָן, מַעַן דַּאְרָף

דארכ אריינטראגן אין לעבען אידישקייט פון "מען מוען" און "מען טאר ניט". מען דארך ארגאניזיר אידישע היומען. מען דארך דער יוננט בעבן אידישע אידיעאלן. מען דארך און מען דארך. מיט איין ווארט : מען דארך בויען א אידישן פאלקסט-לעבן אין אמריקע.

און דער סדרהכל פון אלע סד הכלען און און :

יב) און א סאציאל-קוטטורעלער ארגאניזירטקייט פון אידישן כלא, וועט אוייד דער אידישער ייחוד קינמאָל ניט זיין זיכער מיט זיין עקאָנאַמישן און פיוישן קיומ. און אמריקע וויאָ אָנְדֶרְשָׁוֹא אָמוּעָטוֹם. העמֿאָקָרָאָטִיעַן, ארנטעלעכְּקִיט, וועלטְרִישֶׁר — זינגען גרויסע היילקע באָנְרָפּוֹן, אָבָּעָר וווען ? — בשעת מען בית זיין, ווען מען שטצט זיין אָרגָּאָנִיזָּרָטָּרָהָיִיט.

יג) און אט דאָ לְּגָּנְּטָּר דֻּּרְּגָּנְּעָן, דֵּי רָּאָלָּעָפּוֹן דֻּרְּגָּר אִידְּיָשָׁר קָוְלָּטָּר. אָוּ אַיְּזָּעָר אִידְּיָשָׁר קְבִּיצוֹן אָוּ אִמְּפָלוֹן, אָוּ אֲגָּרָאָלִישָׁע כְּחָותָן צָו קְעָמָפּוֹן אָוּ אַיְּסָּצָּהָאָלָּטָּו אָקָמָה, אָוּ אַיְּגָּעָנָּעָר מּוֹתָן, אָוּ אַיְּנָצָּיאָטוֹן. — אָנוּ רָּוּיָּהָר גָּעָלִיְּמָטָּעָר גָּוֹף, וּאָסָּקָעָאָפּוֹן אַפְּיָוּן קִיּוֹן, וְלִדְעָעָפּוֹן פְּלִיגָּן פָּוֹן זִיד נִיט אָפּוֹטְרִיבּוֹן. אָוּ אַטְּפָּעָר אָוּ בָּרְיִיטָּעָר קָוְלָּטָּר, וּאָסָּקָעָאָפּוֹן דָּאָסָּקָעָאָמָּעָן דָּאָסָּקָעָאָבָּעָן אָטְּ וּיְיָ דָּעָלִיְּגָּעָר פְּרִיעָר, אָוּ נִטְּאָא אָוּ עַסְּקָעָאָמָּעָן אָוּ אַיְּדִישָׁ לְּעָבָּן. אָוּ אָז עַס אַיְּזָּעָר קִיּוֹן אִידְּיָשָׁר לְּעָבָּן, וְועט אַיְּדִישָׁר קָוְלָּטָּר זִיד קִיּוֹן לְּעָבָּן פָּוֹן אַיְּזָּעָר אִמְּרָאָקָעָע. דֻּרְּגָּר גּוֹרְלָּפּוֹן דֵּי פִּנְּגָּמִילִיאָן אַיְּזָּעָר אִמְּרָאָקָעָע אָוּ מִיט זִיד דֻּרְּגָּר גּוֹרְלָּפּוֹן גָּאנְצָּעָן פָּאָלָּק אָמוּעָטוֹם הָעָנָגָט אָפּ נִיט פָּוֹן גּוֹטָעָר פְּרָעוֹדָעָנָטָן, מִינְסְּטָאָרָן, גּוֹטָעָג, פְּרוּמָעָן, גְּרוּסָעָלִיָּת, נִיעָרָטָפּוֹן צָו בּוּיָּעָן אָוּ לְּעָבָּן, אָוּסָּצָּוּשָׁטָּיָּן אָוּ בִּיצְשָׁוּתָּיָּן אָלָעָ שְׂוּרָאָקִיטָּן, בִּיצְזָּקָעָן אָלָעָ צָרוֹת, צָו לְּעָבָּן אָוּ וּוּיְיָטָר צָו לְּעָבָּן.

"ביי א גּוֹזְוָנְטָר נְשָׁמָה אָוּ אַיְּדִישָׁר גָּוֹף גּוֹזְוָנְטָר" — ביי א גּעָר זְוָנְטָר קָוְלָּטָּר — אָוּ אַיְּדִישָׁר דָּאָסָּקָעָאָמָּעָן בְּעָמָר, גּוֹזְוָנְטָר.

אָוּ פָּאָלָּש אָוּ פָּאָרְפּוּרְעִישָׁן-אָרְאִישָׁ אָזְזָן גּוֹזְוָבָּן, אָזְזָן קָוְלָּטָּר מִינְטָּא אָפָּרְאוֹזָלָגָן, אָרְעָדָע, אָקְבָּלְתְּ-פָּנִים, אָיְאָרְצִיטִי, אָיְוּבָּ. נִיְּוָן. קָוְלָּטָּר אָזְזָן דֻּרְּגָּר גָּאנְצָּעָלָפּוֹן גָּאנְצָּעָן לְּעָבָּן זִיד דֻּרְּגָּר פְּרִי בִּיןְאָכָּט, אָזְזָן שְׁטוּבָּ, אָזְזָן דֻּרְּגָּר הַיּוֹם, מִיט זִיד אַיְּגָּעָנָּעָר קִינְדָּרָע, מִיט זִיד אָלִיּוֹן. קָוְלָּטָּר אָזְזָן שְׁטִינְגָּר, קָוְלָּטָּר אָזְזָן דֻּרְּגָּר אַיְּסָּעָן פָּוֹן גָּאנְצָּעָן לְּעָבָּן. אָזְזָן דֻּרְּגָּר פְּרִנְצִיפָּפּוֹן קָוְלָּטָּר אָזְזָן — נִיט "יִפְּיָהָוּ שְׁלִיְּתָהָבָּהָיִם", נִיט פְּרִימְדָּע שְׁינְגִּיטָּא אָרְיִינְבְּרָעָנָגָן אָזְזָן אָונְדוּרָעָר גַּעַצְעָלָטָן, נִאָרָדָס פְּאָרְקָעָרָטָע — וּכוֹן אָז אָפְּקָלְיָיָבָּן תְּמִיד דָּאָס אַיְּגָּעָנָּעָר, דָּאָס סְפָּעָצְיָפִּישָׁע, דָּאָס וּוּאָס שְׁיָדָרָט אָוּנוֹן אָפּ אָזְזָן כָּאָכָּט בּוֹלְט אָונְדוּרָעָר אָנְדָרְשָׁקִיט, אָונְדוּרָעָר אַיְּגָּנְטִימְלָעְכִּיט, אָונְדוּרָעָר "אִיךְ" אָזְזָן אָלָע עַלְמָעָנָטָן פָּוֹן לְּעָבָּן אָזְזָן דֻּרְּגָּר פְּרִינְצִיפָּפּוֹן קָוְלָּטָּר אָזְזָן אָפְּהָיָטָן אָזְזָן וּוּיְיָטָר צָעָן דָּאָס, וּוּאָס אָזְזָן דֻּרְּגָּר פְּרִינְצִיפָּפּוֹן מִיט דֻּרְּגָּר אָזְזָן וּוּאָס אָזְזָן קָלְעָקְטִיוֹן לְּעָבָּן, וּוּאָס אָזְזָן דֻּרְּגָּר פְּרִינְצִיפָּפּוֹן מִיט דֻּרְּגָּר קָלְעָקְטִיוֹן. טִוְּזָן גִּיסְטָן.

— 10 —

נאָר נִיט פֿעַסְמִיּוֹם

וואּוּוּיְיָט מִיר זִינְגָּעָן פָּוֹן דֻּרְּגָּר אָמוּעָטוֹם ! אָבָּעָר דָּאָר נִיט קִיּוֹן פֿעַסְמִיּוֹם ! פֿעַסְמִיּוֹם הַיִּסְטָּט אָרְאָפְּגָּעָלָאָזְזָן דַּיְּהָעָטָן אָזְזָן. צָו דֻּרְּגָּר מִדְרָה דֻּרְּגָּר נִיְּעָן מַעֲנְטָשָׁן נִיט פָּוֹן צְרוֹת. נִיט פִּוְּיָוּשָׁע אָזְזָן נִיט מַאְרָאָלִישָׁע צְרוֹת קָעָנָעָן נִיט דַּעֲפִירָן קִיּוֹן מַעֲנְטָשָׁן צָו פֿעַסְמִיּוֹם. פֿעַסְמִיּוֹם אָזְזָן דָּאָרָטָן וּוּאָס עַס אָזְזָן נִטְּאָאָר קִיּוֹן גּוֹזְוָבָּן; גּוֹזְוָבָּן דָּאָרָטָן אָזְזָן אָלָע אַיְּסָּקָעָאָמָּעָן דָּאָס אַיְּסָּקָעָאָמָּעָן. אָזְזָן אַיְּדִישָׁר אַיְּדִישָׁר אַיְּדִישָׁר אַיְּדִישָׁר אַיְּדִישָׁר.

איך גלויב, או ערנגייז וויט און טיפ אונטער די חורבות פון פרעםדע געטער, פרעםדע אידיעס, פרעםדע נאכמאָד-קֹלְטַרְן ליגט אין אידישע נשמות און טלייט א פונק פון איינגענע אָרְגָּנָּשֶׁר אִידִישֶׁר סְפָּעִיצִיֶּשְׁקִיט, אַ פונק פון אִידִישֶׁן גָּלוּבוֹן אֵין זַיְד אָנוּ אַ שְׂטָרְבָּוּגְן צַוְּזַיְד. אַיך גָּלוּב, אוּר לְעַבְתָּ אַטְדָּר מִשְׁיחָ פָּוּן מַאֲרָאַלְשָׁעָר אָוּסְלְיוּזָנוּמָן, פָּוּן בְּאָפְרִיאָוָנָגָן פָּוּן מַאֲרָאַלְשָׁעָר קְנַעַטְשָׁאָפָּן. אָנוּ מַאֲרָאַלְשָׁעָר צְגֻעְבָּוּנְדָּנְקִיט. אָנוּ אַטְדָּר מַאֲרָאַלְשָׁעָר נָאָלָה — זַי אֵין דַּי אַמְתָּע נָאָלָה, דַּרְעַר יְסָוד פָּוּן אַלְעַ נָאָלָה. מעַן דָּארָף בְּלִיּוֹ אִים בְּרַעְנְגָּנוּ אַט דָּעַם גָּלוּבוֹן, בְּרַעְנְגָּנוּ צָום אִידִישֶׁן באָאוּסְטוּיָּן, מעַן דָּארָף דָּעַם פָּאַטְעַנְצָעָלָן כּוֹחַ פָּוּן שְׁלָאַפְּנִיקָן גָּלוּבוֹן-קָרְנְלָל מַאֲכָן אַקְטִיוֹן, קִינְעַטְשִׁישָׁ אֵין קָולְטָר, פָּוּן דַּרְעַר אִידִישֶׁר דַּרְצִיאָוָנָג אָנוּ פָּוּן דַּרְעַר אִידִישֶׁר אַינְטָעָלָר גַּעַנְצִי בְּכָלָן.

האט עס שוין אַיְגַּנְטְּלָעָךְ גַּעַפְּרוּכִירְט טָאו בְּיַאלִיק. האט ער אַבְּעָר אַוְיסְקוֹנְדִּיק צַוְּדִי גְּרוּסָע, לְאָנֵג שְׂוִין טְוִיטָע אָנוּ פָּאַרְשְׁטִינְגְּרָטָע "מִתְּרִי מִדְבָּר". פָּאַרְעָנוּ אָנוּ נִיט באַמְעָרָקְט די קְלִינְעָ אַבְּעָר לְעַבְדִּיקָע פָּוּנְקָעָן פָּוּן דַּי לְמַדְרָ וּוְאָוּנוּקָעָם. האט עס גַּעַפְּרוֹוֹסָט טָאוּ פְּרָץ, אָיוּ ער צְוָלָבָ אַונְדוּרָעָ זַיְנָד צַוְּפִי גַּעַשְׁטָאָרָבָן אָנוּ אֵין לְעַבְןָ וּוְאָרטָן וּוְאָרטָן די שְׁטוּמָעָ נְשָׁמָה פָּוּן דַּי יְוָהָנָן וּוְאַסְעָרְטָעְגָּרָם, בֵּין דַּרְעַר אָרוֹחָ חַיִּים זַאַל זַיְן באַמְעָלָקָן אָנוּ רָאַטְעוּוּן די וּוּלְטָ פָּוּן צְבִיעָות פָּוּן צְיַעַן זַיְדָהָר אָנוּ אַהֲנָן — צַוְּלִיתָן אָנוּ צַוְּדָר תְּרוֹתָה.

אָיוּ דָּאָס גַּעַבְּלִיבָן נָאָךְ וּוּיְטָעָר די אַוְיפְּנָאָבָעָ פָּוּן דַּרְעַר אִידִישֶׁר לְיַי טְעָרָטָר אוּבָּז זַי וּוּלְטָ נִיט פָּאַרְדָּאָרָט וּוּלְטָ אָזְן וּוְאַרְצְלָעָן אָנוּ אָזְן קְנָאָסָפָן. אָיוּ דָּאָס גַּעַבְּלִיבָן די אַוְיפְּנָאָבָעָ פָּוּן דַּרְעַר אִידִישֶׁר דַּרְצִיאָוָנָג, אוּבָּז זַי וּוּלְטָ נִיט אַוְסְגָּיָן וּוְיַי אַבְּטָלָעָר בְּיַיְלָעְמָד טִירָן.

אָיוּ דָּאָס נָאָךְ וּוּיְטָעָר אָנוּ וּוּיְטָעָר די אַוְיפְּנָאָבָעָ פָּוּן דַּרְעַר אִידִישֶׁר אַינְטָלְיָגָנָאָ, אוּבָּז זַי וּוּלְטָ נִיט שְׁטָאָרָבָן וּוְיַי באַנְקָרָאָטִירָטָע אַפְּרָנָאָרָעָר אָנוּ אַיְרָשָׁ אָנוּ אַזְמָשָׁר.

וּוּלְטָ מעַן רָאַטְעוּוּן דָּעַם גָּוֹת, טְרָאַכְטָ מָעַן וּוּגָעָן רָאַטְעוּוּן, מוֹזָעָן קָדָם כָּל זָאָרָגָן פָּאַר דַּרְעַר נְשָׁמָה, פָּאַר דַּרְעַר נְשָׁמָה פָּוּן פָּאַלְקָ. אָנוּ אַזְיַי נְשָׁמָה פָּוּן פָּאַלְקָ אָיוּ אֵין זַיְן גָּלוּבוֹן אֵין זַיְד. אָנוּ אַזְיַי נְשָׁמָה וּוּטָ זַיְן גַּעַרְאָטָעָ וּוּטָ, וּוּטָ זַיְד שַׁוִּין דָּאָס פָּאַלְקָ אַלְיָוּן רָאַטְעוּוּן.

חול המועד פֶּסַח, תֶּשֶׁ"ג, 1940.